

KHUDAFARIN

Cultural and scial mnthly magazin managing Directr

ncnessiner and chief Editr: Dr. HOSSEIN

SHARGHIDAREHJAK(SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

Say 235 – il 22 - mart – nisan 2025, Tehran

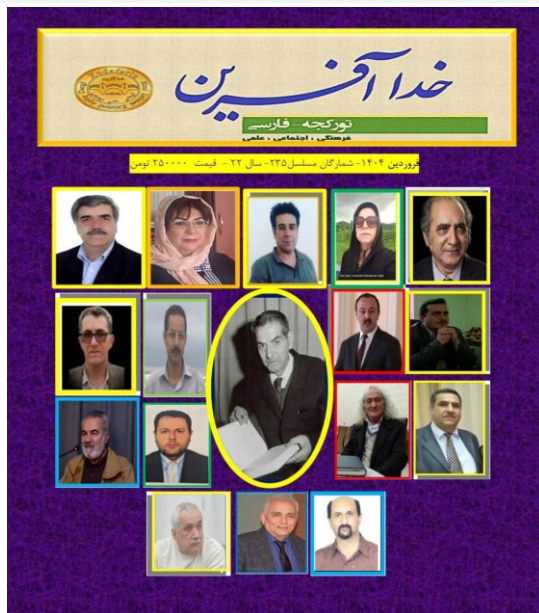
tiraj: 1000

www.khudafarin.ir

Telegram: <https://t.me/xudaferindergisi>

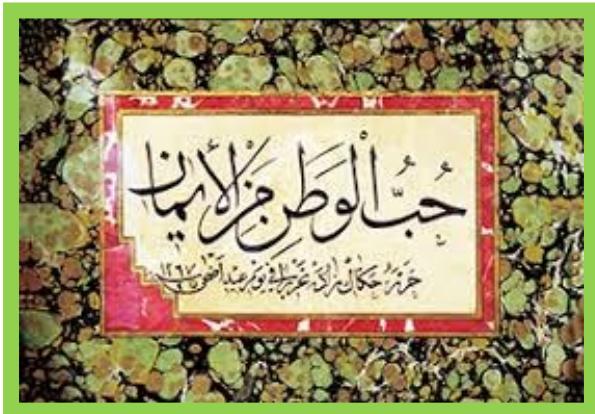
khudafarin@yahoo.com

خداآفرین 235 xudafərin

ایچینه کیلر:

- ۲ سئوگی نین گوجو
- ۴ ۱۰ جلب اندیجی و تأثیرلی اصوللا باشقالارینی ایناندیرماق
- ۸ سازین، سؤزون عرفان نفسی
- ۱۰ زندگی "شهریار" از زبان خودش
- ۱۵ سلسله گفتارهای ملی (تورکی) اسلامی
- ۱۶ ابن سینا: فیلسوف و حکیم و طبیب تورک مسلمان ۱
- ۱۷ زنان تورک؛ زیبا صورتان نیک سیرت ۲
- ۱۹ ترسه ناسیونالیسم
- ۲۰ سیاست ورزی ملی (تورکی اسلامی) ۷...
- ۲۱ تورکلوک، ایسلاملیق و معاصرلیق ۱
- ۲۳ آذربایجانین میلی دؤولتچیلیک تاریخینده گؤرکملی قادینلار
- ۳۱ بؤیوک آغاجین کؤلگه سی و مئیوه سی
- ۳۳ سوسیال مندییا دان درلمه لر
- ۳۴ زبان وسیله ارتباطی نیست، زبان مساله وجودی است
- ۳۳ در جواب مصاحبه ۴ اسفند ۴۰۳ حداد عادل
- ۳۶ خط تورکی و ریشه آن
- ۳۹ در حاشیه تلاش عشایر برای مقابله با ترکی در اورمیه
- ۴۰ زبان ترکی در ایران باید دومین زبان رسمی و سرتاسری کشور شود
- ۴۵ ساتیریک گولوشون غصبی
- ۴۶ حبیب فرشلاف و قره داغ کند لری
- ۴۷ سحرین ماویلری
- ۴۹ تحریف، و اصل - نسب قهرمانان در شاهنامه
- ۵۴ حکایه لر - اوپکو
- ۶۶ شعیریمیز - شاعیریمیز

سۆگی نین گوجو...

Sevginin gücü...

Sorumlu müdür və baş yazar :
Dr. Hüseyn Şərqidərəcək (SOYTÜRK)

مدیر مسئول و سر دبیر:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

*یارادیجیلیق و یئنیلیک: سۆگی یئنی
ایدئیلارین و یارادیجی حاللارین اورتایا
چیخماسینی تشویق ائدیر. ایشینی سئون اینسان
داواملی اولاراق اونو داها یاخشی نئجه ائده
بیلجینی دوشونور و یئنیلیکلره آچیق دیر.

*دقت و اونم: ایشینه سۆگی ایله یاناشان اینسان
دئتاللار دقت یئتیریر و ایشینی ان یاخشی
شکیلده ائتمهیه چالیشیر. بو یوکسک کئیفیتلی
نتیجه لر وئریر.

* خوشبختلیک و ممنونلوق: سئودیینیز بیر
ایشله مشغول اولماق سیزه بؤیوک خوشبختلیک
و ممنونلوق حسی وئریر. بو، ایشین
چتینلیکلرینی آرادان قالدیرماغی و موتیواسیانی
یوکسک توتماغی آسانلاشدیریر.

*مثبت علاقهلر: ایشینی سئون اینسان
همکارلاری و مشتریلری ایله داها یاخشی
موناسیبتلر قورور. بو، ایش موحیطینی داها
ذووقلو ائدیر و امکداشلیغی گوجلندیریر.

* معنا و مقصد: سۆگی ایله گؤرولن ایش اینسانا
معنا و مقصد بخش ائدیر. ایشینی سئون اینسان
ایشینین فرق قویدوغونا اینانیر و بو اونو داها دا
هوسلندیریر.

خلاصه، سۆگی ایله گؤرولن بیر ایش تکجه مادی
قازانچ تامین ائتمیر، هم ده شخصی

اوزون ایللردیر تورکجه میزین ساغلام
اینکیشافی و قورونوب ساخلانیلماسیندا
خدافرین درگیسی اولاراق کئچمیشدن
گله جه یه ایشیق توتماغا و بو گونوموزو
گله جه یه داشیماق عزمی ایله آلیشیب
توتوشماقداییق. البته بو ایشین خمیر
مایه سی سۆگی و غایه سی ایسه
اوزگورلوکدور.

سۆگی ایله گؤرولن بیر ایش سادهجه وظیفه و یا
عهدهلیک اولماق دان کنارا چیخیر و آشاغی داکی
خصوصیتلری احتیوا ائدیر:

* احتیواس و باغلیلیق: ایشی گؤرن آدامین
گۆردویو ایشه درین ماراق و هوهسی وار. بو،
ایشینیزه داها چوخ انرژی و واخت آیرماغا و
چتینلیکلرین عهدهسیندن داها آسان گلمهیه
ایمکان وئریر.

*موتیواسییا و ایلهام: * سئوگی اینسانلاری داها یاخشی فردلر اولماغا و باشقالارینا کؤمک ائتمهیه تشویق ائده بیلر.

*سئوگی دولو موحیط اینسانلارا اؤز پوتئنسیاللارینی حیاتا کئچیرمهیه و داها معنالی حیات سورمهیه کؤمک ائده بیلر.

*ترانسفورماتور گوجو:

* سئوگی فردلری و جمعیتلری دییشدیرمک پوتئنسیالینا مالیک دیر.

*نیفرت، غرض و زوراکلیق کیمی منفی ائتموسییالارین آرادان قالدیریلماسیندا گوجلو واسطه اولار بیلر.

*اونیوئرسال ائتموسیا:

* سئوگی دینیندن، دیلیندن و ایرقیندن آسیلی اولمایاراق بوتون اینسانلار اوچون اورتاق حیسس دیر.

*اینسانلاری بیر-بیرینه باغلایان ان مهم دویغولاردان بیریدیر.

سئوگینین گوجو اینسان تجروبه سینین اساس حیصه سی دیر و حیاتین هر ساحه سینده مثبت تأثیر گؤستره بیلر.

بیز ده سئوگینین بو گوجونه دایاناراق دیلیمیزین و مدنیتیمیزین کئشیینده دوردوق و دورماغا داوام ائدیریک. ۱۴۰۴ ایلین ایلک آییندا یئنه خدافرینچیلر بیر آرایا گلرک سئوگینین و اراده نین نه اولدوغونو گوسترمیش اولدولار. باشاری هر زامان مادی قازانچ دئییل. باشاری سئوگی تارلا سینین اینسان اوداقلی اوره ک چیرپینتیلری دیر. معنوی باشاریلار اوزون ایللر ائتگی سینین قورویا بیلرکن مادی باشاریلار مادی دیره دایالی اولاراق کئچجی دیر.

اینکیشاف، خوشبختلیک و ممنونلوق کیمی مهم فایدالار تقدیم ائدیر.

سئوگینین گوجو بشر تاریخینده و مدنیتینده درین کؤک سالمیش بیر آنلاییش دیر. سئوگی تکجه رومانتيك مونا سيبتلرده دئييل، هم ده عائله، دوستلوق، سوسيال علاقه لر و حتی طبیعته شفقت کیمی دیگر کونتئکستلرده ده گوجلو تأثیر گؤستره بیلر.

سئوگینین گوجو ایله باغلی بعضی اساس مقاملار بونلاردیر:

* معالجه گوجو: * سئوگی هم فیزیکی، هم ده روحی ساغلاملیغا مثبت تأثیر گؤستره بیلر.

*آراشدیرمالار گؤستریر کی، سئوگی دولو مونا سيبتلر ایسترسی آزالدیر، ایمونیتت (ایمنی) سیستمینی گوجلندیریر و عمومی رفاهی آرتیریر. *بیرلشدیرمک و باغلایجی:

* سئوگی اینسانلار آراسیندا محکم باغلار یارادیر و ایجمالاری بیر آرادا ساخلایر.

*ائمپاتی، تولئران تلیق و آنلاییش کیمی دویغولاری تشویق ائدرک سوسیال هارمونییانی آرتیریر.

۱۰ جلب ائدیجی و تأثیر لی اصولا باشقالارینی ایناندیرماق

اینسانلارلا اونسیت باجاریغی، اوغور و حیات طرزی

10 CƏLB EDİCİ VƏ ETGİLƏYİCİ ÜSLLA BAŞQALARINI İNANDIRMAQ İNSANLARLA İLİŞGİ BACARIĞI ; UĞUR VƏ HƏYAT TƏRZİ

مسئله سینی آراشدیراجاغیق، اونا گۆره ده مقالین
سونونا قدر بیزیمله قالین.

HÜSEYN ŞƏRQİDƏRƏCƏK
(SOYTÜRK)PSİXOLOQ DOKTOR
دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

ایناندیرما ندر؟

ایناندیرما اصوللارینی ایضاح ائتمزدن اول اونون
عمومی آنلایشی ایله داها یاخیندان تانیش اولماق
داها یاخشی دیر، ایناندیرماق باشقالارینی قانع ائتمک
دئمک دیر. دانیشیق دیلینده و گونده لیک
صحبترلیمیزده ایستیفاده اولونانلار، ایناندیرماق، راضی
سالماق، ایناندیرماق و یا ایناندیرماق دئمک دیر .

اصلینده وئرجیینیز ایضاحاتلارلا باشقالارینی
ایناندیرماقلا، اولارلا سؤزوگئندن مؤوضونو باشا
دوشجک سینیز. امین اولان اینسان او دئمک دیر کی،
سؤزلرینیز معناسینی قبول ائدیپ و اوندان راضی
قالیب. باشقالارینی ایناندیرماقدا واجب اولان اودور
کی، سیز ساده بیر مسئله نی مومکون اولان ان مرکب
و آنلاشیلماز شکیلده ایفاده ائده بیل سینیز کی،
قارشیداکی شخص سیزین دئدیینیزی باشا
دوشمه سین و یا مرکب مسئله نی ان ساده شکیلده
ایفاده ائده بیل سینیز. باشقا آدام نه دئدیینی آنلامیر.
آنلا، تام اولاراق ایناندیرما صنعتی بو وضعیت ایفاده
ائدیر .

ایناندیرما اصوللارینی اؤیرنمیش و اولارلا ییه لنمک
اوچون تجروبه کئچمیش اینسان ان مرکب مؤوضونو
موظلق ان ساده شکیلده ایفاده ائدر. تصور ائدین کی،
بو مسئله حیاتی نیزداکی موختلیف موناسیبتلره نه قدر
تأثیر ائده بیلر، هانسی ایده آل وضعیتلری ائده ائده

صحبترلین نتیجه سینه چاتماق و باشقالارینی

ایناندیرماق هر بیر اینسان اوچون خوش دور،
شوبهه سیز کی، باشقالاری ایله دانیشاندا هامیمیزین
بیر آرزوسو وار، قارشیداکی اینسان نیتیمیزی باشا
دوشه جک و بیزیمله اونسیت قورا بیله جک. بیر طرفی
ایناندیرماق چتین اولدوغو صحبتلرده عادتاً گرگینلیک
اولور و منفی نتیجه لر اولار بیلر .

بیلیمک لازیم دیر کی، بو، سؤزونون معناسینی
باشقالارینا دوزگون، ان قیسا زاماندا و ان یاخشی
شکیلده چاتدیرا بیلن ایناندیریجی بیر اینسانین
صنعتی دیر. ایندی واجب سوال ایناندیرما صنعتینی
نئجه اؤیرنمک دیر؟ خوشبختلیکدن، مصلحت
ساحه سینده، نتیجه ائده ائتمک اوچون تجروبه و تکرار
طلب ائدن بو مؤوضونو اؤیرنمک اوچون فایدالی یوللار
وار .

اینسانلار آراسیندا موناسیبتلری قوروماغین
واجیبلیینه گۆره، بو یازیدا باشقالارینی ایناندیرماق

بیلیر. بونون عكسی ده كئچرلی دیر، یعنی باشقالارینی یاخشی اینانديراجاق و راضی سالاجاق اینسان اصلینده اونلارلا یاخشی دانیشیق آپاریر. آیدین دانیش

نیطیقینیزین معناسینی قارشى طرفه دوزگون و ان قیسا مدتده چاتدیرماغینیزا كۆمك ائدن ان مهم شئیلردن بیرى ده آیدین دانیشماق دیر. یاخشی اولار كى، مؤوضوبا عایدیاتی اولمایان علاوه ایضاحاتلاردان قاچین، عینی زاماندا، دانیشیقلا رینیزی چوخ عمومیلشدیرمیین و قیسالتمایین .

تأسف كى، بعضی اینسانلار حساب ائدیرلر كى، عمومیلش دیرمه اصوللاریندان ایستیفاده ائتسهلر و ان آز بیر مسله نی دئسهلر، قارشى طرف دها تئز حاق قازانديراجاق، حالبوكى بو فیکیر یانلیش دیر. دئدییمیز كیمی، اینانديرماق باشقالارینی باشا سالماق دئمك دیر، یعنی اینانديرماق اوچون قارشى طرف سؤزونوزون معناسینی باشا دوشمه لی دیر، اونا گۆره ده دها چوخ عمومیلش دیرمك دن و یا نیطقی اوزاتماق دان چكینین و اونون اوزینه سؤز وگئدن مؤوضوبا اویغون اولاراق ساده توتون. دیگر اینسانی آیدین شکیلده اینانديرماق .

بئله حاللاردا عمومی اولمایان و معناسی آسان اولمایان سؤزلری ایشلتمك دن چكینمك دها یاخشی دیر كى، ایلک دانیشدیغینیز زامان قارشى داكى اینسان سیزین معناسینی باشا دوشسون و بونا امین اولسون .

بیلرسینیز و یا هانسی منفی حاللاردان اوزاقلاشا بیلرسینیز .

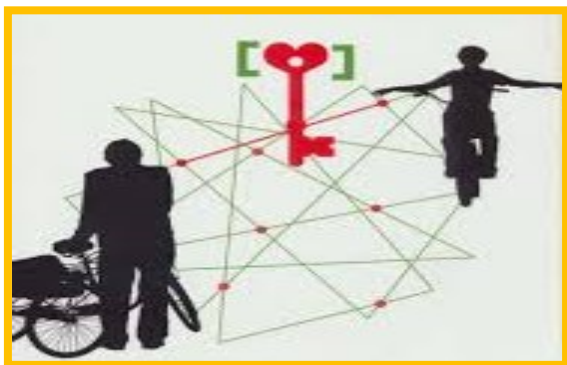
تأسف كى، باشقالارینی اینانديرما بیلمدیکلری اوچون پروبلئملرله اوزلشنلر آز دئییل، چونكى كونكرئت بیر شئی ائتمك دن چكینمه سببلرینی آچیق شکیلده ایفاده ائده بیلمیرلر. شوبهه سیز كى، هامیمیز حیاتدا دفعه لرله بئله بیر وضعیتله اوزلشمیشیک و گله جكده ده اینسانی و یا اینسانلاری دوزگون اینانديرمالی اولدوغوموز وضعیتله قارشىلاشاغایق، ایندی سوال اولونور كى، بیز بو ساحه ده نه درجه ده اوغور قازانمیشیق؟ بونا گۆره ده، باشقالاری ایله موناسیبتلرین كئیفیتینی یاخشیلاشدیرماق و حیاتین بوتون ساحه لرینده ایرللییش ائده ائتمك اوچون اینانديرما پرنسیپلرینی اؤیرنمك حاقیندا دوشونمك توصیه اولونور .

باشقالارینی اینانديرماق اصوللاری

دئدییمیز كیمی، پسیخولوگیا و کونسولتاسیا (مشاوره) ساحه سینده باشقالارینی اینانديرماقدا ایرللییشین بیر چوخ یولو وار. قید ائدك كى، بعضی اینسانلار موختلیف سببلردن باشقالارینی قانع ائتمكده چتین لیک چكیرلر و اینانديرما قابیلیتینین یوکسلدیلمه سی اوچون كۆك لو پروبلئملر تامامیله حل اولونمالی دیر كى، بو سببلر آراسیندا آشاغیدا کیلاری قید ائتمك اولار :

اؤزونه اینامین اولماماسی

دانیشیقلا رین پرنسیپلری ایله تانیش دئییل ایضاحلارلا گۆره، دها یاخشی بیلیمك لازم دیر كى، دانیشیقلا رین پرنسیپلرینی اؤیرنمك و بو ساحه ده اوستالیغا نایل اولماق باشقالارینی اینانديرماق و راضی سالماق پرنسیپ و اصوللاریندان آیری دئییل، یعنی اوغورلو دانیشیقلا رین پرنسیپلرینی اؤیرنمیش شخص اولناری تطبیق ائدیر. و نتیجه ائده ائدیر. او دا معلوم اولور كى، او، اصلینده باشقالارینی دوزگون اینانديرما

پلانلاشدیرمادان، منطیقی سبیلر تاپمادان و ایستدیینیز مؤوضونو آراشدیرمادان باشقالارینی ایضاح ائتمک و ایناندیرماق نیتیندسینیزسه، بیلیمیسینیز کی، بو ساحهده اوغور قازانا بیلیمجکسینیز .

غضبنمه یین، اما بیر آز مهربان اولون

شوبهه سیز کی، بیزیم هامیمیزین هئچ بیر سبب اولمادان هئچ بیر آن عصیلشمه پنلرله اونسیت قورماق، دانیشیقلا آپارماق، اونسیت قورماق و حتی اونلارا ایناندیرماق آرزوسو وار .

اودور کی، فیکیرلشمیین کی، صحبتین اولیندن آقرئسسبو (خشن) اولوب، عاغلینیز گلنلری آجی- آجی دانیشیرسینیزسا، دئمه لی، مقصدینیزه چاتمیسینیز و باشقالارینی دا ایناندیرمیسینیز. یاخشی اولار کی، ایضاحاتلارینیزی اویغون داورانیش، یاخشی رفتار و بیر آز دا صمیمیتله ایفاده ائدین و باشقالارینی داها چوخ ایشیرلیکچی اولماغا سؤوق ائدین .

کاریزماتیک بدن دیلیندن ایستیفاده ائدین

بو گون چوخ یاییلان و بونونلا باغلی معلوماتلیغین آرتماقدا اولان مؤوضوسو کاریزماتیک بدن دیلینین گوجلندیریلمه سی و اونون تکنیکالارینین تطبیقی دیر.

بو جور اصوللاردان ایستیفاده ائتمکله سیز یئریمک، اوتورماق، ال سیخماق، باخماق و حتی گولومسه مکله باشقالارینین ذهنینه نفوذ ائده و اونلارین مثبت راینی

اساس مسله نین آچیقلا نماسینی باشقا واختا

تاخیره سالماین

تأسف کی، بعضی اینسانلار معین بیر مؤوضونو باشقالارینا ایضاح ائدرکن مسله نین اساس مطلبینی سونرا دئییه جم کیمی جمله لر دئتمکله، ایندی مسله نین اساس مطلبینه اهمیت وئرمیین، هله لیک اؤز فیکرینیزی بیلدیرین کی، سونرادان اساس آنلایشی ایفاده ائتمکدن چکین سینلر و قارشى طرفی ایناندیرماغا مئیل لی اولسونلار. آدامین خبری اولمادان اونلارین تکلیفینی قبول ائدیر. بئله بیر اصول تامامیله یانلیش اولسا دا و باشقالارینی ایناندیرماق نیتینده اولدوقدا، مثلاًین ماهیتینی دوزگون و ساده شکیلده ایفاده ائتمیسینیز .

باشقاسینین فیکیر لرینی محو ائتمیین

اگر دانیشیقلا ردا اؤز ایدئیلارینیزی ایناندیرماق و الده ائتمک نیتیندسینیزسه، دانیشیقلا آپاران طرفلر طرفیندن سیزین فیکرینیزی قبول ائتمک اوچون اونلارین ایدئیلارینی محو ائتمکدن چکینمیینیز داها یاخشی دیر. دانیشیقلا رین پرنسپلریندن بیرى ده دانیشیقلا آپاران طرفلرین تکلیف و حل یوللارینی دینله مک دیر کی، اونلارین دئدیکلرینی آنلایا بیله سن، آغلینا گلنی آنلایاسان و مئنالتیتینه اویغون ایضاحات وئرمکله اونلاری ایناندیرا بیله سن .

اونو دا بیلیمک داها یاخشی دیر کی، اگر قارشى طرفی اولدن محو ائتسینیز و اونون فیکیرلرینی اهمیت سیز و دیرسیز حساب ائتسینیز، بئله بیر اینسان آسانلیقلا اینانماز، چونکی او، سیزه و سؤزلرینیزه قارشى مؤقع توتاجاق .

منطیقی سبیلر له دانیشین

دئدییمیز کیمی، ایناندیرماق قانع ائتمک دئمک دیر، اونا گؤره ده اؤز سؤزلرین، فیکیرلرین و فیکیرلرین اوچون منطیق لی و حکیمت لی سبیلر ایفاده ائدنده باشقالارینی دا قانع ائده بیلرسن. دئمه لی،

پلان و آلتئرناتیو حللر اولمادان دانیشیقلارا
گیرملمیسینیز، چونکی بو، اوغور شانسینیزی
آزالداق .

مومکونسه، دوغرو مثاللار وئرین

طبیعی کی، واجیب بیر مسئله نی گؤردوکده هامیمیز
اونو اوزون مدت بئینیمیزده ساخلاییر و اونون
اوزرینده دوشونوروک. سؤز وگئدن شخصین ده خبری
اولدوغو سؤز مؤوضوسو ایله باغلی بیر مثالینیز وارسا،
توصیه ائدیریک. سؤز لرینیزی عینی مسئلهیه مثال
اولدوغونو بیلدیرین و ایضاح ائدین. بو یوللا سؤز وگئدن
شخص راضی اولماسا و تکلیفینیزی قبول ائتمهسه،
اودوزاجاغینی آنلاییر .

وئرلین ایضاحاتلارا اساساً، حیاتین بوتون ساحه لرینده
اوغورلاریمیزدا باشقالارینی ایناندیرماق
پرینسیپلرینین تطبیقینین نه قدر تأثیرلی اولدوغونو
درک ائتدیک، اونا گؤره ده آشاغی دا باشقالارینی
ایناندیرماغین بعضی مثبت نتیجه لرینی قید ائدیریک :
داها یاخشی سوسیال اونسیتین و باشقالاری ایله داها
چوخ قارشیلیق لی علاقین فورمالاشماسی
کاریئر و یا تحصیل ده ایرلیلیش
شخصی ایستکلره و حتی رومانیتیک موناسیبتلره نایل
اولماق
اهمیت لی دانیشیقلا رین یئکونو
پروبلملردن و تلسیک قرارلاردان قاچین

خلاصه

بو یازی دا بیز باشقالارینی ایناندیرماغین واجیب
مسئله سینی آراشدیردیق و بو ساحه ده اوغور الده
ائتمک اوچون بیر سیرا مهم ایستراتژی لری بیان
ائتدیک. صحبتین و باشقالاری ایله قارشیلیق لی
علاقین واجیبلیینی نظره آلاق، باشقالارینی
سئویندیرمک اوچون معلوماتلی یغینیزی و
باجاریقلارینیزی آرتیرماق داها یاخشی دیر.

جلب ائده بیلر سنینیز. بونا گؤره ده، بو جور ایشلرله
باشقالارینی ایناندیرماق چوخ تئز و آسان دیر .

احتیاج یاراتماق

اگر قارشى طرفله صحبتینیز زامانی احتیاج
یاراتمیر سنینیزسا، بو او دئمک دیر کی، او باشا دوشمور
کی، سیزین ایضاحاتلارینیزا اویغون اولراق مسئله نین
نتیجه سی اونا لازیم دیر، ایناندیرما یاخشی گئتمه ییب
و سؤز وگئدن شخص ده ایسته مه یه بیلر. قانع اولماق.
اودور کی، صحبت به باشلامازدان اول اؤزونوزله بیر نئچه
جملنی نظردن کئچیرمیینیز داها یاخشی دیر کی،
اونلارین واسطه سیله سؤز وگئدن مؤوضونون
نتیجه سینه احتیاجی اولان دیگر اینسانی ایناندیرا
بیلر سنینیز کی، او، سوندا آسانلیقلا راضیلاشسین .

یئنی دن سلیس دانیشین

توصیه ائدیریک کی، ایضاحاتینیزی تام ایضاح
ائتدیک دن سونرا درحال تئز و سلیس نتیجه
چیخاراسینیز، یعنی ایضاحاتینیزی ایکینجی دفعه
سلیس شکیل ده ایضاح ائدیب نظردن کئچیر سنینیز.
بونو ائتمکله، دیگر اینسان اوچون واجیب مقاملار
تکرار لانی و اونون بئینینده ثابت لنیر. اگر سیز اؤز
ایشینیزی دوزگون گؤرسنیز و بیرینجی دفعه یه
نیسبتا ایکینجی دفعه داها سلیس دانیشسانیز، بو،
مطلق سؤز وگئدن شخصه مثبت تأثیر ائدجک و او،
سیزین نیتینیزی تام و دوزگون باشا دوشه جک .

باشقاسنین نقطه نظرنی آراشدیرین

باشقالارینی ایناندیرماق اوچون ایستراتژی لر

دانیشیغا گیریب قارشى طرفین سؤزلرینی ائشیتیمک
فیکریند سنینیزسه، صحبت به باشلامازدان اول اونون
باخیشلارینی، فیکر لرینی و فیکر لرینی آراشدیریب،
جاواب وئرمی و اونو راضی سالماغی
پلانلاشدیرماغینیز داها یاخشی دیر. هئج وخت آیدین

سازین، سۆزون عرفان نفسی

Sazın sözün ürfan nəfəsi

Əkbər Qoşalı

اکبر قوشالی

برگردان : علی محمدنیا

سۆزسوز قالماسین! اوستادین یوبیلئی سادەجە بیر عۆمور تاریخنین تاماملانماسی دئییل، هم ده بیر ساز اؤمرونون ھئساباتی دیر. چونکی اوستاد سازی سادەجە بیر موسیقی آلتی اولماقدا قالمایب، هم ده دیل آچیب دانیشان بیر تاریخ بیتییگی (کیتابی) کیمی دیر. اونون میصراعلاری کۆنولدن گلیر، کۆنوللرە یول تاپیر. ائله اونا گۆرە ده اوستادین آدی چکیلنە هر کسین ذهنینده «دیلقمی»نین یانیق لی صدالاری اوجالیر. نئجە کی، آشیق عدالتین آدی گلنە ده «یانیق کرمی»، جیل لی .

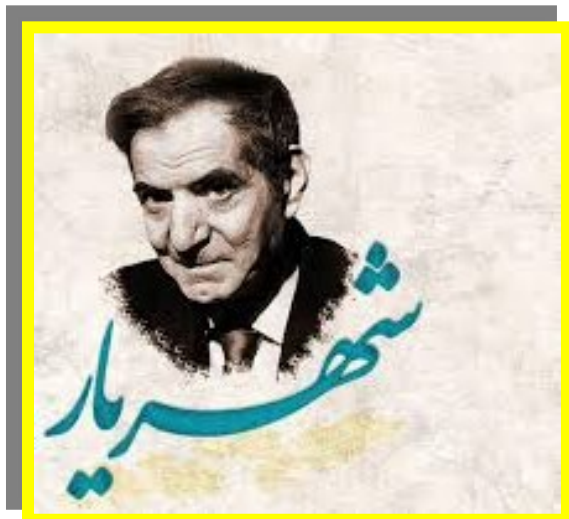
مصیب خاطرلانداندا «اورتا ساریتل»، آشیق خانلار دئییلنە ده «باش ساریتل» یادا دوشور، ائلجە ده آشیق علی عرفان آدینی ائشیدن هر کس «دیلقمی» ھاواسینا کۆکلنیر سانکی. عرفان علی سادەجە بیر ساز ایفاچیسی دئییل، او، هم ده سۆز اوستادی دیر. اونون شعرلری یالنیز کلاسیک آشیق شعرینین چرچیوہسینە ده قالمیر، اورفانی درینلیکدن گلن، ایلاھی عشقە و اینسان طالعیینە باغلی لیق داشییان میصراعلارلا دولودور. اوستادین صنعت اوغورلاری، اونا بسلن سئوگی تصادفی دئییل، او، بو یولون درویشی دیر، اؤز سازینین و سۆزونون اوستاد خیدمتچیسی دیر. شاعر دئییر: «بو صاباحلار بیر

آذربایجان آشیق صنعتی تاریخدن گلن اولو سس دیر – بعضا کۆنول تیترەدن بیر یانیق لی ھاوادا، بعضا حاقین-عدالتین جارچیسی اولان قیلینچ کیمی کسرلی میصراعلاردا، بعضا ده اینسان طالعیینی ناخیشلایان اینجە دویغولارین ایفادەسینە ده یاشاییر او... اوستاد آشیق علی عرفان (قولیو) بو بؤیوک صنعتین یالنیز داشیییجیسی دئییل، هم ده اونو یئنلی نفس، یئنلی روحلا زنگینلشدیرنلردن بیریدیر. چاغداش ساز صنعتینین جان لی کلاسیکلریندن، بؤیوک آشیق-اوزان گلنinin قوتسال یولوندا یورونلردن آشیق علی عرفانین بوگون ۷۵ یاشی تامام اولور. – اوستادین معنوی اوستادی آشیق وئیس نئجە دئییردی؟ – اوزون اینجە بیر یول دایام گئدیرم من گوندوز-گئجە؛ بیلیمیرم کی نه حال دایام گئدیرم من گوندوز گئجە... یوللار یولچوسوز، قوللار سازسیر، دیللر

نصیب اوو و خانلار محرم اوو... کیمی
صنکارلار سیل سیله سی یادا دوشور - اونون آدی
دا بو سیلسیله ده اؤزونخاص یئرده دایانیر. بو،
یالینز بیر آد سیرالاماسی دئییل، هم ده اولو
صنعت یولونون داوامیلیغینین، اینکیشاف
یولونون ایفاده سی دیر. ائله بونا گؤره ده، عرفان
علینین یئتیرمه لری ده آرتیق نئچه ایللر دیر
صحنه لرده بوی وئریب گؤرسنیر، صنعتین
گلجینی نشان وئریلر. عرفان علینین بو گؤزل
یوبیلئی یاشینی، سازین عمره جالاندیغی بو
قوت لو گونو، کؤنول دولوسو سؤزلرله سالاملایرام.
اونون سازینی گله جک نسیللر ده دینله یه جک،
اونون قوشمالاری، گرایلیلاری یادداشلاردا
یاشایاجاق، دیللردن دوشمه یه جک. عرفان علی
تکجه سازینی دئییل، هم ده سازین روحونو
یاشادان اوستادلاردان دیر. سازا کؤنول وئرن، سازدا
یاشایان، سؤزون سئهرینی، سازین حکیمتینی اؤز
طالعینده یوغوران اوستاد آشیغیمیزا کؤنول
خوشلوقو ایچینده اوزون عؤمور، ساغلام جان
دیلیرم!

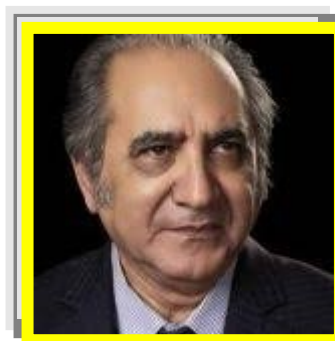

قیامت قوپارتدی، ساز علینین، علی سازین
عشقینه... - باخ، بو میصراعلاردا دا، یالینز بیر
سازندنین عشقی دئییل، هم ده سازین
توخوندوغو، جانلاندیردیغی روحدا یاشایان مین
ایللیکلرین سسی، اونو واردیر... آذربایجان آشیق
صنعتی، نئجه دئیرلر، یالینز نومینال موسیقی
سایلمامالی، هم ده روح حالی، سسین ۱۰۰۱
چالارینی اؤتن حادثه سایلمالی دیر؛ اوزان-آشیق
صنعتی درین محبتین، اوفوقون اؤتسینه
سسلیشین اؤزودور. عرفان علینین سازیندا-
سؤزونده بو گؤزل لیکلر چیچک-چیچک، لچک-
لچک، اورک-اورک دیر... آشیق علی عرفان اؤز
سازینا، اؤز صنعتینه یالینز بیر موسیقی چی کیمی
دئییل، جان وئرن، روح گتیرن، معنوی یوک
داشیان حادثه کیمی باخیر. اونون میصراعلاریندا
اولوسون دردلری، سئوینج دولو گونلری،
آغریلاری، اومودلاری و گوونجه سی وار. او اؤزو ده
(هله جاوانلیق دان) بو اومودون داشیییجیلاریندان
بیری اولوب. یوخسا، نئجه دئیرلر، اؤزو بال یئین
لوغمانین خسته یه «بال یئمه!» حکمو
کئچمز(دی)... آشیق علینین صنعت یولونا نظر
سالدیقدا، آشیق امراه گولممدوو، میکاییل
آزافلی، حسین ساراجلی، کاماندار افندیئو، اکبر
جعفروو، عمران حسنو، علیخان نیفتلیئو، عدالت

زندگی "شهریار" از زبان خودش

گفتگو و بازنویسی: علیرضا ذیحق

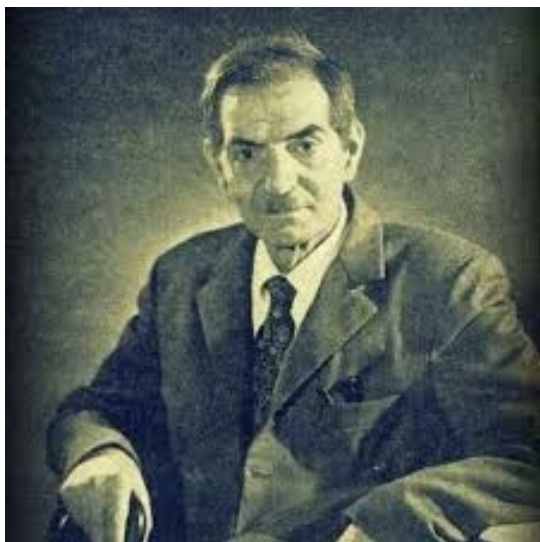

مقدمه:

سال ۱۳۶۳ است. ۲۹ فروردین. جشنی در تالار وحدت دانشگاه تبریز برپاست که چنین شکوهی را هرگز شاهد نبوده‌ام. داخل تالار، لبریز از مردم است و بیرون تالار نیز، از خیابانهای دانشگاه گرفته تا ورودی تالار، سرشار از ازدحام و هیاهو. همه چشم انتظار مردی هستند که شخصیت او به شکلی برای مردم، حالت اسطوره‌ای دارد. همه‌ها اوج می‌گیرند و همه سر می‌کشند که محبوب‌ترین شاعر مردمی آذربایجان را از نزدیک ببینند. مراسم بزرگداشت پیر شعر و عرفان "شهریار" است و همه دوست دارند که در مکتب استاد باشند و اما مشکل فضا، مردم را دچار اضطراب و هیجان ساخته است. طوری که هجوم مردم باعث شکسته شدن اکثر شیشه‌های درب ورودی تالار می‌شود. در میان آن همه شلوغی و استقبال، آن وجود نازنین آمد و با همه‌ی ناتوانی جسم‌اش، در آستانه‌ی هشتاد سالگی عین یک کوه بلند گذر کرد و من ماندم و دنیایی خاطره و تپشی که قلب‌ام داشت. بیرون تالار سرپا

همه گوش بودم که یکی دست روشانه‌ام گذاشت. رفیق بود و از یاران روزنامه‌ی کیهان که بعدها تقدیر آن شد که ماهها در صفحات ادب و هنر کیهان دوشادوش هم باشیم. خبرنگار کیهان بود و آمده بود برای دیدار معبود و تهیه‌ی گزارش. می‌گفت: «زمزمه‌های شهریار، ورد زبان پیر و جوان است و در هیچ شهر و روستایی کمتری توانی یکی را پیدا کنی که آوازه‌ی شهریار به گوشش نرسیده باشد. همین چندی پیش بود که خود شاهد بودم چه صادقانه، چک اهدائی ریاست جمهوری را برای جبهه‌ها پشت نویسی کرد و توضیح داد "نصف حقوق باز نشستگی خود را ماهیانه به جبهه‌ها تقدیم می‌کنم". او مرا باخود به تالار برد و همچنین قرارداد که امشب راهم باحضور شاعرانی چون "سپیده کاشانی"، "مهرداد اوستا"، "حمید سبزواری" و چند تن دیگر در منزل استاد شهریار باشیم.

شب می‌رسد و من همچنان در تب و تاب که بارگاه شهریار کجا و این فقیر کجا؟ تا که کلام و مهمان نوازی استاد و احترام خاصی که به جوانها داشت از اضطراب درون‌ام می‌کاهد و اجازه‌ی ضبط فرمایشات استاد را می‌گیرم. بعد می‌فهمم که در اصل، این شرفیابی به پیشنهاد ماهنامه‌ی "کیهان فرهنگی" که آن روزها به همت سیدکمال حاج سید جواد، سید مصطفی رخ‌صفت و زنده‌یاد "حسن منتظر قائم" منتشر می‌شد برگزار شده تا با حضور

دوسال بیشتر گفتم که بتوانم در انتخابات شرکت کنم. معلمی داشتیم به نام مرحوم مترجم السلطنه که خیلی علاقمند بودیم که او وکیل شود. فقط سید رأی از دارالفنون جمع کردیم و سیدستا هم از دبیرستان دیگر. آن موقع در تهران دو دبیرستان بود. به این نشانی که یکدانه از رأی ها هم به اسم مترجم السلطنه خوانده نشد.

اما از پدرم بگویم که اولین استاد و مربی من او بود. طلبه ای بود خیلی نورانی. جدمان آقا سید میر علی هم همین جور بود، اهل علم و تقوا. پدرم که طلبه بوده یک خانمی می آید مدرسه و می پرسد یک خوش خطی را به او نشان بدهند. می خواسته به امیر نظام نامه بنویسد. پدرم عریضه را نوشته و او می برد برای امیر نظام. امیر نظام تا چشمش به خط می افتد خوشش می آید و وقتی می فهمد که آن را یک طلبه نوشته می گوید: "برو او را بیاور تا کارت را درست کنم." پدرم وحشت می کند. تازه از ده خشکناپ آمده بود و ۱۷-۱۸ سال بیشتر نداشت. به او می گویند: "آقا نترسید. امیر نظام از خط شما خوشش آمده است." امیر نظام روزهای جمعه بعد از اذان صبح برای شاگردانش خط مشق می داده و هم اینکه کتابی می خواندند مثل گلستان. از آن وقت پدرم می شود شاگرد امیر نظام. پدرم بعد از آنکه فقه و اصول را در تبریز می خواند همراه با شوهر

بزرگان شعر و ادب کشور، گفتگویی با شهریار صورت گیرد و به شکل ویژه نامه ای منتشر شود. نمی دانم چنین کاری به چه شکلی صورت گرفت اما بعدها شنیدم گویا صفحاتی از شماره ی دوم کیهان فرهنگی در اردیبهشت ۶۳ به گفتگوهای آن شب، اختصاص یافته بود که متأسفانه تا حالا موفق به دیدن آن نشده ام.

حالا که درست ۲۴ سال از آن شب خاطره انگیز گذشته است و در سریال "شهریار"، با همه نیت خیری که در سازندگان آن سریال سراغ دارم متأسفانه شاهد چهره ای بیش و کم مسخ شده از استاد شهریار بوده ام بر آن شدم که سراغ آن نوآرها بروم و ببینم که شهریار از زبان خودش، در مورد زندگی اش چه ها می گوید. اما در پیاده کردن گفتگوها دچار یک مشکل اساسی شدم و آن هم افت کیفیت ضبط صدا بعد از گذر سالها بود و نشناختن صاحب برخی از صداها که از استاد سؤال کرده و ایشان پاسخ می دادند. لذا از تنظیم آن به شکل پرسش و پاسخ منصرف شده و همه ی گفته های استاد شهریار را با دقت و نظم و ترتیبی خاص، تحت عنوان "شهریار از زبان خودش" بازنویسی کردم. لازم به ذکر است که چون گفته های شهریار در آن شب همه به زبان فارسی بود لذا همه ی کلمه های این متن، عیناً مربوط به خود شهریار است و صرفاً اندکی از نظر طرح وقایع، پس و پیش شده تا توالی تاریخی آن حفظ شود.

زندگی "شهریار" از زبان خودش

"تاریخ تولد من دقیقاً معلوم نیست. ولی اواخر ۲۴ یا اوائل ۲۵ قمری باید باشد. یعنی روز تولد مرا پشت یک قرآن نوشته بودند و اما چون خانه ی ما را یک دفعه مشروطه طلبان و یک دفعه هم مستبدین، ویران و غارت کردند لذا آن قرآن نیز، به یغما رفت. در سال ۱۳۰۲ که در تهران اداره ی آمار تشکیل شد ما رفتیم شناسنامه گرفتیم. اما مخصوصاً سن ام را

عمه ام حاج آخوندبه نجف می روند . وقتی از نجف برمی گردد دارای اجتهاد بود و مردم می خواستند او را امام جماعت کنند که نمی پذیرد . در همان زمان حاج میرزا حسن مجتهد از امیر نظام یک نفر محرر می خواهد. آنوقت که دادگستری نبود و مسائل دعاوی هم در محاضر حل و فصل می شد . امیر نظام پدرم را می فرستد و از آن وقت پدرم به اسم " مجتهدی " معروف می شود . بعد هم به کار وکالت پرداخت . تمام قوانین اسلام در سینه اش بود . عین عبارات را می خواند . چندین بار حاج میرزا حسن گفت اگر این حاج میر آقا نبود ما کج رفته بودیم . من در بیت پدرم ادبیات فارسی و عربی را آموختم .

من شانس ادبی که آوردم مدیون این هستم که در ده بودم . ۶ سال بیشتر نداشتم که الفبا را خوانده بودم و می توانستم عبارات را بخوانم ولی معانی آنها را به خاطر ترک زبان بودن نمیدانستم . در اتاق عمه ام که ما زندگی می کردیم یک طاقچه بود . در آن طاقچه دو کتاب بود با جلد های مندرس ، یکی قرآن مجید بود و دیگری دیوان حافظ . من می رفتم بازی می کردم و می آمدم و یک دفعه آیات قرآن را می خواندم و یک دفعه حافظ را . از اول مغزم پرشد با این کلمات موزیکال آسمانی قرآن مجید و اشعار حافظ . بطوریکه وقتی بزرگتر شدم شعر های دیگری را که می شنیدم ، می دیدم به نظرم سبک می آمد . عمده شانس من این است از اول با قرآن و حافظ شروع شد که هنوز هم هست .

سیکل اول دبیرستان را در تبریز خواندم واستاد خوبی داشتم به نام مرحوم امیرخیزی . که در فرهنگ ایران نظیرش نیست . شاعر بسیار توانایی بود و من آن جور شاعر ارتجالی ندیدم . در مورد من اصلا پدری کرد . رقت قلب فوق العاده ای داشت . روز آخر تحصیل که از ما خداحافظی می کرد و می دانست که دوسه ماه ما را نخواهد دید اشک در چشمانش پر می شد . بغض گلویش را می گرفت . مدیر مدرسه بود و خیلی هم مدیریت داشت . در حق من که خیلی لطف کرد . مثل

پدر خودم به من توجه می کرد . ۱۴ سال داشتم که رفتم به تهران . از اول سال ۱۳۰۰ من در تهران بودم . رضاخان در سوم اسفند کودتا کرده بود و ۲۹ اسفند وارد تهران شدم . بعد تحصیلاتم را تا سال آخر طب ادامه دادم . بچه ی محجوبی بودم و چنانچه گفتم ۱۴ سالم بود که به تهران رفتم و اما تا سال ۱۳۰۸ هیچکس را در تهران نمی شناختم . مدرسه بود و منزل . رفیقی داشتم به نام شهریار که از بچگی از تبریز با من بود . او آثار مرا نوشته بود و در سال ۱۳۰۸ به کتابخانه ی خیام داده بود . کتابچه ی کوچکی چاپ شده بود به نام دیوان شهریار . مقدمه اش را اول مرحوم سعید نفیسی نوشته بود که من به خیام گفتم که خوب بود ملک الشعراء بهار می نوشت . چون سعید نفیسی نویسنده است و مقدمه ی شعر را باید شاعر بنویسد . گفت : " یک فکری می کنم . " اتفاقاً همان روز برخورد کردیم به آقای امیر خیزی که از تبریز آمده بود . من گفتم که می خواهند کتابچه ی مرا چاپ کنند . گفت " فردا ظهر ملک الشعراء دعوتمان کرده و میرویم منزل ایشان و شما هم بیایید . گفتم که چون من دعوت نشده ام نمی آیم و بعد از ناهار می آیم . لبخندی زد و گفت : " خیلی خوب ! " بعد از ظهر خیام مرا با درشکه برد منزل ملک در همین خیابان بهار فعلی .

قبلاً آقای امیر خیزی کتابچه ی مرا داده بود و ملک خوانده بود . وقتی وارد شدم و مرا دید ، از جایش بلند شد و بغلم کرد و خیلی هم تشویق نمود . سی چهل روز بعد که یک روز عید بود و همه ی شعرا به دیدنش می رفتند من نیز با مرحوم " عماد عصار " که " مجله آشفته " را می نوشت به آنجا رفتم . آن روز چهل پنجاه نفری شعرای اهل ادب آنجا بودند . اورنگ ، هجرت ، پژمان بختیاری و خیلی ها . ملک الشعراء بهار آن روز یک عبارتی گفت . او گفت : " من از وقتی این کتابچه ی شهریار را به دست آوردم هر وقت می خواهم شعر بگویم آن را باز می کنم و چند تا غزل از آن را می خوانم و طبعم را تشحیذ می

خیلی تحت تأثیرش واقع شدم. "دومرغ بهشتی" و "هذیان دل" من تحت تأثیر نیماست. آن روزها "امیری فیروزکوهی" هم بود که با سوادند. اگر وسیله ای بود بنده گاهگاهی خدمتش می رسیدم.

یک چیزهایی هم هست و آن اینکه از ۱۳۰۹ تا ۱۳۱۰ در اداره ی ثبت سبزوار و نیشابور بودم. در نیشابور دوتا نمایشنامه نوشتم و هفت هشت تا هنر پیشه تربیت کردم. دوتا نمایشنامه که هم آهنگ های آن از خودم بود و هم شعرش. آن موقع ها آواز هم خیلی خوب بود. راستش یادش بخیر "اقبال السلطان" را که افسوس از صدای او نوار برداشته نشده است. چند بیت از غزلهای عطار را در مناجات می خواند که جاذبه اش فوق العاده عجیب بود. آدمی ساده و عوام که اصلا تکنیک و این حرفهای صدارا هم نمی دانست. اما اگر آدم صدایش را گوش می داد دیگر هیچ صدایی را گوش نمی داد و از چشمش می افتاد. از نواغ بود. از عجایب بود آن صنعت و ذوق فطری.

یکی از بهترین غزلسرا های معاصر هم فصیح الزمان بود. بعضی از غزل های او به اسم شاطر عباس چاپ شده است. با من خیلی دوست بود. اهل منبر بود. بر منبر هم شعرهای بسیار خوب می خواند. نطق و خطابه اش هم خیلی قوی بود. لطیف ترین غزل ها را او می خواند. مثلا یک ماه رفته بود رشت و نامه ای برای من نوشت و آن غزل معروفش را هم نوشت و گفت این را اینجا نوشته ام ببینید چطور است که من هم از او استقبال کردم: همه هست آرزویم که ببینم از تو رویی...

صنعت شعر، بسیار صنعت ظریفی است و باید تمرین کرد. مرحوم "سرمد" ۱۰ سال سر یک قصیده کار کرد. شعر متوسط فایده اش چه است. کم گوی و گزیده گوی چون دُر. بیخود نباید در چاپ کتاب عجله کرد. شعر آزاد هم تقریبا همان بحر طویل بوده که سابقا هم بوده. منتها در فارسی کم بوده و در ترکی زیاد بوده. آنجا هم دو صفحه شعر را می گفت و

کنم. "بعضی ها معنی تشحیذ را نمی فهمیدند که من برایشان توضیح دادم تشحیذ یعنی چاقو تیز کردن. منظوم آن حرف ملک بود که حضار از شنیدن آن یکه خوردند که این مگر چه کسی است که ملک اینقدر در حق او مبالغه می کنند؟ از آن روز نام من برسر زبانها افتاد. تا آن روز کسی مرا نمی شناخت. البته بگویم که قبل از اولین کتاب شعرم با مقدمه ی ملک الشعراء بهار، مثنوی "روح پروانه" ای هم از من چاپ شده بود.

بعدها گرفتار شهرپور ۱۳۲۰ شدم و من اصلا حق حیات نداشتم. نه اسمی از من می گذاشتند و نه اجازه ی چاپ اشعارم را می دادند. اما خود شعر پا می گرفت و جلو می رفت. هرچه خواستند آن را بیوشانند، ممکن نشد. بعد ها چاپ اولین جلد دیوان شعرم در ۱۳۲۵ شروع شد و ولی مدتها در مطبوعه ماند. سرانجام در سال ۱۳۲۹ چاپ شد. یک مقداری هم روی آن گذاشتیم و دوباره سال ۳۱ و ۳۲ در تبریز چاپ شد. کلیات دوم هم سال ۱۳۴۷ چاپ شد.

تاشهرپور ۱۳۲۰، شعر فارسی اوج داشته مخصوصا از جهت صنعت شعری. شعر هم بیان است و هم عکسبرداری از روح آدمی. از نظر صنعت، شعر دائما بالا میرفته مثلا "ایرج میرزا" اشعر شعرای معاصر است از حیث قدرت بیان و ملک الشعراء اشعر شعرا از حیث بیان است. پروین اعتصامی که عفت و عصمت و اخلاقیاتش کامل بود کلاشش نیز والا و بالا ست. هیچ عیبی در شعرش نیست و بیشتر اشعارش جنبه ی اجتماعی دارد. شعری دارد که عنوانش "نزد پدر" است. آتش می زند آدم را. لذا ادبیات تا ۱۳۲۰ از نظر صنعت شعر اوج داشت. "ایرج" بود، ملک الشعراء بهار بود، عشقی بود و حتی عارف بود. عارف سوادش کم بود ولی ذوقش خوب بود. نیما، شاعر بسیار خوبی بود. شاگرد ملک اشعراء بهار بود و سبکش یک سبک ترکستانی بود. قصائد و قطعات خوبی داشت. "افسانه" اش یک شاهکار است. من

بودم . اصل من هم پاک بود . چون پدرم خیلی پاکیزه و خوش قلب بود . یک دفعه پنج بت را از من گرفتند . تریاک را ترک کردم . ۱۵ سال هم عشق سوزانی داشتم که آن هم باعث شد که من پاک بمانم . حالا می فهمم که خدا چه لطف عجیبی در حق من کرده است . ۱۵ سال من را نگه داشته بود آن هم در جوانی در محیطی مثل تهران .

یکی دیگر مثلا موسیقی بود . وقتی که سه تار می زدم اشک " صبا " می ریخت . او می گفت تو یک آتشی در دل من می ریزی . آخر از همه سه تار را کنار گذاشتم . دیگر اینکه صوفی شده بودم . آن موقع ها باز درویشی یک چیز غیبتی بود . حافظ هم شاید همینطور بوده . آن هم همان بت ها را شکسته که حافظ شده . و الا شعر گفتن به این سادگی نیست که هر شاعری بتواند حافظ شود . آخرش عرفان است . خلاصه اش ناسوت و جبروت و ملکوت را باید طی کند تا برسد به راه تا آنجایی که می گوید جز خدا چیزی نمانده است . آنجا دیگر شوخی نیست . دل پاک می خواهد . دل شکسته می خواهد و نفس شکستن می خواهد . تنها درس خواندن نیست ، کتاب خواندن نیست ، متشابهات قرآن را فهمیدن ، به لطف الهی بسته است . این متشابهات سمبل است . خود خدا در پرده بیان فرموده انبیا و اولیا هم اجازه ی کشف آن را نداشتند و مانده است برای امام زمان . شعر باید به مقام ذکر برسد و جزو عبادت بشود و خدا ضامنش بشود .

فقط یک کلمه را قافیه می کرد . مثلا نیما رادر افسانه می ببینید که یک مصرع آن را آزاد گذاشته است . تقریبا همان بحر طویل است و چیز تازه ای نیست . منتها حالا خیلی مورد لزوم است . بسیاری از موارد هست که جز در آن قالب در قالب دیگری نمی شود سرود و به آن خوبی بیان کرد . خیلی موضوعات است که نه با قصیده می شود بیان کرد و نه با غزل . مثنوی هم همینطور . حتی من اگر بعضی شعرهایم آزاد نبودند چه جوری می توانستم آن حرفها را بزنم . خیلی از نوپردازان هم می گویند که قافیه نباشد ، خوب نباشد اما وزن که باید باشد ! از حیث محاوره و بیان احساسات شاید هیچ زبانی به ترکی نرسد . من یک قصیده ی عربی هم دارم . ملمعی هم داشتم در مجله " یغما " خطاب به حبیب یغمایی . یک ملمع عربی هم بود برای امیری فیروز کوهی که به خودش داده ام . اما از زبان ترکی می گفتم که متأسفانه چون زبان زنده ای نبوده و کتاب نداشته ، لغات علمی و فنی نداشته است و کلماتش چون بسیط است اشتقاق خیلی کم دارد . این است که قافیه هم ندارد . آخرین شعر ترکی ام هم شعر آزاد است . دوتا شاهکار دارم در شعر ترکی که آزاد گفته ام . ترکی را بار اول با حیدر بابا گفتم . آن هم به واسطه ی آمدن مادرم به تهران بود . ترکی را فراموش کرده بودم . مادرم که آمد خاطرات تجدید شد . جلد اول حیدر با با را تهران ساختم که بسیار خوب شد . اصلا ترکی تأثیر عجیبی دارد . هر جا می خواندم در و دیوار می نالیدند . بعد که به تبریز آمدم جلد دوم هم برایش نوشتم که آن هم شاهکار است . اول فارسی گفتم و اولین شعرم این بود :

من گناهکار شدم وای به من

مردم آزار شدم وای به من

اما هر کاری کردم که بتوانم حداقل چند بیتی از حیدر بابا را ترجمه کنم نتوانستم .

غزل " علی ای همای رحمت " مربوط به دوران " تائب " شدنم است . آخر من سخت دلشکسته شده

سلسله گفتارهای ملی (تورکی) اسلامی MİLLİ (TÜRK) İSLAMİ DİZİ ÇIXIŞLAR

۳۳. خواجه: تغییر یافته واژه «قوجا» (qoca) «در تورکی است و به معنی «پیر» یا «عقیم» به کار می‌رود. کلمه «کوجا» (koca) «هوجا در تورکی آنادولو به معنی «پیر»، «شوهر» و «عظیم» است.

۳۴. کَلَه: تورکی است در تورکی نیز «کَلَه» (kəllə) «گفته می‌شود در اصل به معنی «مغز انسان یا حیوان» است. زیرا مغز دارای بافت و ظاهری به هم پیچیده است. این کلمه در گویش تورکمنی بمعنی «هوش» و «خرد» هم بکار می‌رود.

۳۵. کَلک: واژه‌ای است تورکی. احتمالاً از ریشه «قارماق»، «قارماق» و در اصل به معنی کار پیچیده و غامض است؛ اما در فارسی به معنی «حیله» و «نیرنگ» بکار می‌رود. امروزه این کلمه در تورکی به معنی «سنگ‌های انباشته روی هم» یا «نوعی قایق مرکب از چند تیر چوبی» هم استفاده می‌شود. پسوند «ک» (ək) «در پایان» «کَلک» (Kələk)، سازنده صفت یا اسم است.

۳۶. کلاف: این کلمه به معنی «رشته به هم پیچیده» از کلمه تورکی «کَلَف» (Kələf) «یا «کَلپ» (Kələp) «گرفته شده است.

۳۷. بادام: در زبان تورکی نیز «بادام» می‌گویند. با توجه به تبدیل حرف «ت» به «د» این کلمه احتمالاً از مصدر «باتماق» (batmaq) «به معنی «ناپدیدشدن» گرفته شده است. یعنی هسته در پوسته ناپیدا می‌شود.

۳۸. دَرِیا: مانند کلمه «دره» احتمالاً از ریشه «دَرَمک» (dərmək) «تورکی بمعنی «گرد آوردن» گرفته شده باشد. «دریا» در اصل دریه و «درگه» (dərgə) «و بمعنی «محل گردآوری» بوده است. محل گرد آمدن آب. حرف «گ» در وسط بسیاری از کلمه‌های تورکی به «ی» تبدیل شده است.

۳۹. یار: در تورکی نیز با همین شکل و معنی بکار می‌رود. این کلمه از مصدر «یارماق» (yarmaq) «بمعنی «نصف کردن» گرفته شده و «یار» به عنوان نیمه همراه انسان تعبیر می‌شود.

دکتر عبدالغفار بدیع

زبان و ادبیات ملی (تورکی اسلامی) ۳۵
زبان تورکی و عربی سازندگان زبان دری: (۲)

یا رُبنا شاشیرتما

اوزوم اوزره دوشورتمه

زبانیلر اوشورمه

قبره واردیغیم گنجه

یونس امره

۱

زبان دری (تاجیک/فارسی) از زبان عربی و تورکی بعنوان زبان میانجی توسط عالمان تورک مسلمان خلق شده است. صدها مصدر عربی و تورکی در ساختن زبان دری (تاجیک/فارسی) استخدام گردیده که در مقاله زیر و مقالات آتی به پاره‌هایی از آنها اشارت خواهیم کرد:

۳۱. غوره: به معنی «انگور نارس» از «قورا» ی تورکی (qora) گرفته شده است.

۳۲. کَر: به معنی ناشنوا کلمه تورکی است (kar/kər) «کَرچه» (kərçə) «گوش کوچک.

۴۷. خارا: همان کلمه «قارا» در تورکی است. در تورکی به «سنگ خارا»، «قارا داش» می‌گویند. «قارا» به جز «سیاه» به معنی «بزرگ» و «مترکم» نیز بکار می‌رود. ۴۸. گشتن: یکی از افعال بی‌قاعده فارسی است که مضارع آن به صورت می‌گردم، می‌گردد، ... صرف می‌شود از مصدر «گزمک» (gəzmək) «در تورکی به همان معنی «گشتن» گرفته شده است.

فلسفه ملّی (تورکی اسلامی) ۷۸

ابن سینا: فیلسوف و حکیم و طبیبِ تورکِ مسلمان ۱

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

ابن سینا از سینا و سیناق گرفته شده یعنی آزمایشگری و تجربه، کلمه ای تورکی است. از فارابی و سهره وردی دو حکیم تورک مسلمان سخنها گفتیم و نوشتیم و خواهیم گفت و خواهیم نوشت. اهمیت فارابی به درانداختن مدینه برخوردار از فضل (در برابر جهل و فسق و تبذل و ضلالت) است و اهمیت سهره وردی به درانداختن مدینه برخوردار از نور و روشنایی (در برابر ظلمت و تاریکی) است و اهمیت ابن سینا به درانداختن مدینه برخوردار از عقل و سلامتی است. فضل و نور و عقل سه تحفه عمده این سه فیلسوف تورک مسلمان به جهان اسلام بوده است. اسلام با دعوت از عقل و حکمت و علم و تدبیر و بصیرت؛ عاقلان و حکیمان و عالمان و مدبران و بصیران را به پهنه تفکر فرامی خواند و بسی بانگها و پاسخهای میمون و مبارک از جهان تورکان به گوش می رسید. مع الوصف خوش داریم از ابن سینا هم سخنانی در فلسفه ملّی برود فلسفه ملّی ما تورکان مسلمان در بازخوانی دیگرباره و بروز و مدرن از اندیشه های فارابی و سهره وردی و ابن سینا نهفته است. البته تقدّم فضل و فضل تقدّم هر دو با ابونصر فارابی است. زیرا او مبدع و مشرع بود. کتاب شرح مابعدالطبیعه وی اگر نمی بود ابن سینا چیزی از فلسفه نمی فهمید و اگر شانه های فارابی و ابن سینا نبود سهره وردی نمی توانست افق هایی بلندتر را ببیند و از حکمت اشراق و قلمروی دیگر از حقیقت سخنی بگوید.

۴۰. کلید: در زبان تورکی به آن «کیلیت» (kilit) می‌گویند. مصدر «کیل لَمک» (killəmək) «با «قفل کردن» مترادف است. پسوند «یت» (it) «برای ساختن اسم بکار می‌رود.

۴۱. من: تورکی است ضمیر اول شخص مفرد که در تورکی هم به آن «مَن» (mən) «با «بَن» (bən) می‌گویند. ۴۲. سوزن: مصدر «سُوزَمک» (süzmək) «در تورکی به معنی «تراواندن» یا «موجب نشت شدن» به کار می‌رود و «سُوزَن» (süzən) «اسم فاعل این مصدر است. پس وجه تسمیه «سوزن» در فارسی به علت توانایی سوزن برای ایجاد سوراخ بسیار کوچک است.

۴۳. سوسن: نام گلی است که در تورکی به آن «سُوسَن» (süsən) می‌گویند. مصدر «سُوسَمک» (süsmək) «بمعنی «آراستن» و «زینت دادن» است. بنابراین معنی «سُوسَن»، «آراينده» یا «تزئین کننده» می‌شود.

۴۴. سرکه: نوعی مایع ترش و خوردنی است که در تورکی به آن «سیرکه» (sirkə) می‌گویند. «سِر» (sir) «یا «سیر» (sir) «در تورکی به معنی «بی‌حس» یا «بی‌حرکت» بکار می‌رود. وجه تسمیه «سیرکه» از بی‌حرکت نگه داشتن آب انگور به مدت چند هفته برای تهیه سرکه ناشی می‌شود. احتمالاً کلمه «سیر» فارسی (متضاد گرسنه) به علت کم‌حرکت بودن کسی است که گرسنگی او برطرف می‌شود. احتمالاً وجه تسمیه «سیر» (گیاه معروف) از خاصیت مسکن بودن و آرام کردن اعصاب گرفته شده باشد.

۴۵. قُر: در فارسی به معنی «شعله» است. از کلمه «قُور» (qor) «در تورکی به معنی «شعله» یا «جرقه‌های ناشی از آتش» گرفته شده. با تبدیل حرف «گ» یا «ق» به حرف «خ» می‌توان به کلمه «خُور» (xor) «رسید که در فارسی، معنی «خورشید» دارد.

۴۶. خانه: احتمالاً از مصدر «قُونماق» (qonmaq) «به معنی «مستقر شدن»، «نیشستن» و «اقامت کردن» گرفته شده باشد. حرف صدadar «آ» (a) «به «أ» (o) «تبدیل شده است. کلمه «کُوناک» (konak) «در تورکی آنادولو به معنی «کاروان‌سرا» یا «منزل» به کار می‌رود و «قُوناق» (qonac) «در تورکی آذربایجانی، به معنی «مهمان» است. حرف «ق» ابتدای «قُوناق» به «خ» تبدیل شده است.

از نماز و روزه و مانند اینها بپردازد، «عابد» نام دارد و آن کس که اندیشه خود را به سوی قدس جبروت می گرداند و همواره چشم به راه تابش نور حق در نهانی ترین درون (سِرِّ) خویش است، «عارف» نامیده می شود.

۵

با وجود این گفته ها و اظهارات در ابن سینا، عقل و عقلانیت بر قلب و اشراقیت غلبه داشته است چنان که نزد چهره های برجسته تصوف و عرفان چون جُنید، بایزید بسطامی و بعدها ابن عربی غلبه با قلب و اشراقیت بود. وی بی شک با اصول عرفان نظری آشنا بود. نامه نگاریهای او با ابوسعید ابوالخیر ۴۴۰-۳۵۷ ق صوفی بزرگ همزمانش، گواهی است بر آنکه وی شیوه و بینش عرفانی را ارج می نهاده است، اما آنچه را درباره دیدار ابن سینا و ابوسعید گفته شده است، شاید واقعیت تاریخی نداشته باشد. اما فرق عقل و قلب را به نیکویی بیان می کند. گفته می شود که پس از این دیدار گویا چون شاگردان ابن سینا از وی پرسیدند که: شیخ را چگونه یافتی؟ گفت: هر چه من می دانم او می بیند و چون از ابوسعید پرسیدند که بوعلی را چون یافتی؟ گفت: هر چه ما می بینیم او می داند. (محمد بن منور، ۱۵۹).

مکتب تبریز (۴۶)

میللی مکتب

زنان تورک؛ زیبا صورتان نیک سیرت ۲

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

تاریخ تورکی اسلامی، از چهار زن سیاستمدار تورک مسلمان که نامشان ترکن (ملکه) است، پرده برداری می کند:

۱. ترکن خاتون، همسر ملکشاه سلجوقی

۲. ترکن خاتون، همسر سلطان سنجر

۳. ترکن خاتون، همسر ایل ارسلان

۴. ترکن خاتون، مادر سلطان محمد خوارزمشاه.

از این چهار تن دو تن: ترکن خاتون، همسر مقتدر ملکشاه سلجوقی و دوم، ترکن خاتون، مادر سلطان محمد خوارزمشاه اعجوبه هایی بودند:

۲

ابن سینا در خانواده ای تورک و مسلمان در حدود ۳۷۰ ق/ ۹۸۰ م در افشنه بخارای ازبکستان زاده شد. پدرش از تورکان مسلمان بلخ بود. هم زادگاهش هم مدفش جغرافیای تورکان بوده است. مهم نیست اثر تورکی شاید نداشته باشد مهم این است که اینان حامل مفکوره تورکی بودند و به دلیل عشق به اسلام و قرآن، زبان عربی برگزیده اند و زبان دری را که اختراع خود تورکان در دربار بود بعنوان زبان شعر و قصه برگرفته اند. پدر ابن سینا گرایش شعوبی اسماعیلی داشته است زیرا رسائل اخوان الصفا که مبادی و مبانی فلسفی شعوبیان وقت را باز می نمود می خواند اما ابن سینا برخلاف پدر چندان رغبتی بدانها نداشت.

۳

ابن سینا هر چند فیلسوفی است عقل گرا، به ویژه عقل به معنایی که وی در نظام فلسفی خود همواره در نظر دارد. اما از سوی دیگر، در میان آثار اصیل وی چند نوشته یافت می شود که وی در آنها کوشیده است مراحل سیر و سلوک شناخت عقلی انسان دانا را در قالب رمز و استعاره بیان کند. مهمترین این نوشته ها، رساله حی بن یقظان، رساله الطیر و رساله سلامان و ابسال است. در کنار اینها قصیده عینیه وی درباره سرنوشت روان (نفس) انسانی هم بسی خواندنی است. از اینها گذشته، ابن سینا ۳ بخش پایانی آخرین نوشته خود، اشارات و تنبیهات را نیز «فی التَّهْجَةُ وَ السَّعَادَةُ» و «فی مقامات العارفين» و «فی أسرار الايات» عنوان داده است [نمط هشتم، نهم و دهم]. وی در این بخشها، هنگامی که سخن از «عارف» به میان می آورد، تعبیرات و تمثیلهای عرفانی را بکار می برد. در آغاز نمط نهم از اشارات می خوانیم که عارفان را در زندگی این جهانی، غیر از دیگران، مقامات و درجاتی است ویژه آنان، چنانکه گویی جامه های بدنهایشان، آنها را فرونهاد و از آنها برهنه شده اند و روی به عالم قدس آورده اند. ایشان را کارهایی است نهانی در میان خودشان و کارهایی است آشکار که منکران را ناخوشایند است و آنانی که آن کارها را می شناسند، آنها را بزرگ می دارند."

آنگاه ابن سینا در وصف زاهد، عابد و عارف می گوید: آن کس که از متاع جهان و خوشیهایی آن روی برتافته است، «زاهد» نامیده می شود و آن کس که به کار عبادات

۲۷۴). به نوشته ظهیری نیشابوری، خان تورک مسلمان قراختائی با اسراء خوش رفتاری می کرد. (ص ۴۶۹)

۳ (ترکن خاتون؛ همسر ایل ارسلان بن اتسز. پس از درگذشت ایل ارسلان، ترکن خاتون پسرش سلطان شاه را بر تخت سلطنت نشاند و خود اداره امور را در دست گرفت). (جوینی، ج ۲، ص ۱۷؛ رشیدالدین فضل الله ج ۱، ص ۳۴۲-۳۴۳). او تکش، پسر بزرگتر ایل ارسلان، را به اطاعت از سلطان شاه فراخواند، اما تکش نپذیرفت و به قراختائیان پناه برد. در ۵۶۸، تکش با حمایت قراختائیان به جنگ ترکن خاتون و سلطان شاه رفت. ترکن خاتون و فرزندش که تاب مقاومت نداشتند، از خوارزم گریختند و نزد ملک مؤید آی ابه، حاکم نیشابور، رفتند (رشیدالدین فضل الله، ج ۱، ص ۳۴۳). ترکن خاتون به ملک مؤید هدایا و اموالی داد و ادعا کرد که اهل خوارزم خواستار حکومت او و فرزندش هستند. (میرخواند، ج ۴، ص ۳۶۶). ملک مؤید، به طمع دستیابی به خزاین خوارزم، با سپاهی به همراه ترکن خاتون و سلطان شاه به جنگ تکش رفت، اما شکست خورد و کشته شد.

سلطان شاه و ترکن خاتون به دهستان عقب نشینی کردند. تکش در تعقیب آنان دهستان را تسخیر و ترکن خاتون را اسیر کرد و او را کشت. سلطان شاه گریخت و به غوریان (آل شنسب) پناهنده شد. (ابن اثیر، ج ۱۱، ص ۳۷۷؛ جوینی، ج ۲، ص ۱۹؛ رشیدالدین فضل الله، همانجا؛ خواندمیر، ج ۲، ص ۶۳۳-۶۳۴)

۴ (ترکن خاتون: همسر سلطان تکش خوارزمشاه مادر سلطان محمد (حک: ۵۶۸-۵۹۶). وی دختر خان قدرتمند قیچاق از قبیله بیاووت (نسوی، ص ۶۲) و مادر سلطان محمد خوارزمشاه (حک: ۵۹۶-۶۱۷) بود. پس از ازدواج او با سلطان تکش، نفوذ تورکها در دربار تکش افزایش یافت (جوینی، ج ۲، ص ۱۹۸). تکش در ۵۹۶ درگذشت و فرزندش سلطان محمد به حکومت رسید. ترکن خاتون دیوان و اقطاع جداگانه داشت و مَهرش «عصمت الدنیا والدین اَلْغ تَرَکان ملکه نساء العالمین» با علامت «اعتصمت بالله وحده» بود. او از دوره حکومت سلطان محمد با حمایت امرا و درباریان تورک بتدریج قدرت گرفت و بر امور کشور مسلط شد (نسوی؛ جوینی، همانجاها)

اولی ملکه دربار ملک شاه بود؛ زنی بسیار مقتدر و از خاندانهای قدرتمند سلجوقی که برای خودش در دربار برو و بیایی داشت و حتی در برابر خواجه نظام الملک طوسی، وزیر دانشمند و سیاستمدار همسرش، دست به مانورهای سیاسی گسترده می زد. برخی مورخان، ترکن خاتون را قوی ترین بانوی عصر سلجوقی می دانند. مهار شعوبیان باطنی حشاشی در یک روابط سیاسی که نهایت ترور وی را توسط آنان رقم زد حرکتی پیچیده و از شگردهای شگرف وی بود. وی می خواست با به تخت نشاندن پسرش محمود به جای برکیارق، پسر ملک شاه از همسر دیگرش، اقتدار خود را حفظ کند. اوج قدرت نمایی ترکن خاتون از زمان مرگ ملک شاه (۴۸۵) تا ۴۸۷ بود. هنگام مرگ ملک شاه، ترکن خاتون و پسرش محمود همراه وی در بغداد بودند (حسینی، ص ۷۴). ترکن خاتون خبر مرگ سلطان را پنهان کرد (ابن اثیر، ج ۱۰، ص ۲۱۱). بیشتر امرا و بزرگان دربار ملک شاه از اطرافیان و برکشیدگان ترکن خاتون بودند، ازینرو او توانست برای جانشینی فرزندش از ایشان بیعت گیرد (بنداری، ص ۹۳). سپس از خلیفه المقتدی خواست تا به نام پسرش خطبه بخواند، اما خلیفه، به سبب خردسالی محمود، با این امر مخالفت کرد. ترکن خاتون برای جلب رضایت خلیفه با وی معامله ای کرد، زیرا ملک شاه، جعفر (پسر خلیفه) را که نوه دختری اش بود و در اصفهان به سر می برد امیرالمؤمنین لقب داده و برای او در اصفهان دارالخلافه ساخته بود. خلیفه که از این امر بیمناک بود، در برابر گرفتن فرزندش، به نام محمود خطبه خواند. (ظهیری نیشابوری، ص ۳۵؛ راوندی، ص ۱۳۹-۱۴۰؛ افضل الدین کرمانی، ص ۲۵۸؛ حمدالله مستوفی، ص ۴۴۰). یک ترسه دوشونجه در قرائت تاریخ شعوبی وجود دارد که ترکن خاتون با شعوبیان باطنی همکاری داشت اگر چنین چیزی صحت داشته چرا وی بدست همان ها کشته شده است؟.

۲ (ترکن خاتون؛ همسر سلطان سنجر سلجوقی و دختر ارسلان خان (حاکم سمرقند). او سلطان سنجر را در جنگها و لشکرکشیها همراهی می کرد. (بیهقی، ص ۴۶۹-۴۷۰). در ۵۳۶، سلطان سنجر در جنگ قَطوان که با تورکان قراختائی در گرفت شکست خورد و ترکن خاتون و چند تن از امرا اسیر شدند. (افضل الدین کرمانی، ص

شعوبی ناسیونالیست باستان گراست. از عجایب است که اسلام که ضدشوونیزم ترین مکاتب است چطور در دل آن چنین شوونیزی شکل گرفته است؟! افشای شوونیزم نهادینه شده ماسونی، باعث پاره شدن زنجیرها خواهد شد. ملت‌ای که گرفتار توهم ناسیونالیست باستان گراست در واقع مرده و مریض است بجای تلاش و تولید و سازندگی، خودش احتیاج به درمان دارد با مغز تهی نمی شود رشد کرد وقتی چنین استراتژی ای حاکم باشد دیگر هیچ استراتژی ای کار نخواهد کرد.

۴

هنر ملی آذربایجان و تبریز، ریشه های عمیق فلسفی در عرفان ملی دارند، هنر بدون عرفان نه عملی است و نه قابل تعریف. هنر، محصول و نماد واقعی عرفان پراتیک و عملگرا است. مثلاً خوشنویسی ذاتاً یک عمل عارفانه است آنگاه که با اصطلاحات و کلمات درمی آمیزد و روح فلسفی بخودمی گیرد. عرفان همزاد فلسفه است و فلسفه دانی و عرفان دانی، هنردانی را به دنبال دارد. خوشنویسی یکی از مکاتب ملی فلسفی و عرفانی تبریز و آذربایجان است که خط نستعلیقش یکی از محصولات آن مکتب است. ارتباطی تنگاتنگ با عرفان عملی و شامانیزم دارد متأسفانه نفوذ شعبیه و انحراف در عرفان ملی و فلسفه و شامانیزم ملی، باعث نابودی خودباوری و اوژگونلیک شده است.

۵

استحکام، دوام و رشد نظام سرمایه داری به مصرف افسارگریخته حاجت دارد امروز به جایی رسیده که برای نگهداری، به هزینه های سنگین احتیاج دارد و مجبور است به ثروت کره زمین چنگ بیندازد که نمونه اش بودجه های کلان نظامی کشورها است که نگرانی ترامپ همین هزینه های سنگین است که سعی می کند دیگر، کمک به کشورهای ضعیف حتا اروپا را کنسل کند.

۶

در غرب، دین مسیحیت در پس پشت است بدون درگیری و انتقاد کار خویش را به پیش می برد تا احساس خطر نکند آفتابی نمی شود یعنی، چنان بالغ گشته که می تواند پشت پرده، قدرت خود را حفظ کند مثلاً امروز ترامپ به انجیل قسم می خورد نه به قرآن و یا تورات. اگر مسیحیت، پشت پرده، نفوذ و اعتقادی نداشت چه نیازی

مکتب ملی (مکتب آذربایجان و تبریز) ۴۷

"ترسه ناسیونالیسم"

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

ترسه ناسیونالیسم ماسونها، ناسیونالیسم را بر مبنای تمامیت ارضی با سنجاق کردن اقلیت تعریف می کند و خیلی مکارانه، قومی مطیع و ضعیف را برای تکمیل ناسیونالیسم تعریف شده قلابی شان سنجاق می کند مانند اقلیت علوی در سوریه و یا اقلیت سنی در عراق و یا اقلیت فارس در ایران تا تمامیت ارضی آن کشور را با آن اقلیت تعریف نماید. ناسیونالیسم قلابی وارداتی در خاورمیانه، بالای اتحاد و اخوت مسلمانان است براحتی هروقت بخواهد اینها را به جان هم می اندازد و قانونی پیچاق می کند.

۲

چون تورکان در طول تاریخ با صلیبیون در جنگ بودند هیچ وقت مانند عربها و فارسها در مقابل فلسفه غرب تسلیم نمی شوند و نوکری را انتخاب نمی کنند بعد از سرنگونی عثمانی و قاجار، نوکری مطلق اعراب و افراس را به غرب دیدیم و هنوز هم اینها برای مقابله با تورکیه در خدمت غربیها هستند. علیرغم انتقادهای بر آتاتورک یکی چون وی کشور را در چنانق قالا در جنگ با غرب نجات می دهد دیگری چون رضاپالانی دودستی کشور را تقدیم غرب می کند.

۳

هر طوری افسار سخن را بچرخانیم به اینجا می رسیم که گلوگاه و موانع اصلی در این مملکت، ساختار نفوذی

قضاوت و رفع تبعیض شهید شده بود نقطه عطفی در تاریخ تورکان مسلمان آذربایجان است. شعار من تورکم شعار غالب بود. گردآمدن بر مزار مجاهد فقید نستوه آذربایجان، مرحوم حسنی آن انقلابی وطن دوست صادق، رضوان الله تعالی علیه سیاسی بود از قدر و منزلت وی که اگر می بود نفس یاغیان و طاغیان و باغیان را بی شک می برید. (سال ۸۶ وقتی عازم سفر حج بودم محضر آن عالم عامل در منزلشان رسیدم گفتند برایم در آنجا نماز امام زمان عج بخوان). این تجمع، حکایت از این دارد که هیچ کسی نمی تواند مجادله هویت طلبی و جنبش مدنی اجتماعی تورکان مسلمان آذربایجان را منحرف کند. اتحاد جریانهای ملی و مذهبی در این تجمع یعنی رسیدن به آنا مکتب. ویرانشهریان شعوبی مجوسی خیال می کنند در قالب مذهبی که خود بدان اعتقاد ندارند می توانند جنبش مدنی تورکان مسلمان را در آذربایجان فریب دهند. اما این جنبش یک هسته دارد و آن ملت تورک هست. تمام شعارها تورکی بود این اتحاد فراگیر ملی مدنی تورکان هم حماسه بود هم اعجاز. آدمی چقدر باید فراموشکار باشد که افراد مهمان مهاجر که اینک خوی مهاجمی در پیش گرفته اند و خاک در چشم مروّت و میزبان می کنند و چشم در خاک آذربایجان دوخته باشند. تا چندسال پیش عیدرسمی شان فطر و قربان بود حتا نوروز را غیراسلامی می دانستند اینک چه پیش آمده که آن دو عید رقیقتر شده و عیدنوروز را که عید ویژه و ترجمه ارگنه گون تورکان بوده با دستپاچگی صاحب شده و اینگونه برای خود هویتی قلابی می تراشند. کم کم در اسلامیت افراد آذربایجان باید تردید نمود. اورمیه آذربایجان است و وطن تورکان.

۲

در دوران امپراتوری عثمانی، عیدنوروز خیلی باشکوه و رسمی گرفته می شده و در دربار عثمانی جشن مفصلی می گرفتند متأسفانه گرایش جریان ملی گرایی برای اروپایی شدن آنقدر افراطی بود که برای هضم شدن در فرهنگ مسیحی اروپایی، حاضر بودند تمام هستی و وارلیق معنوی و مادی خود را قربانی صلیبیون بکنند زیرا صلیبیون با پروژه اسلام ستیزی توانسته بودند اعتمادبنفس جهان اسلام و تورکان مسلمان را از درون خالی و مستعمره و برده خود بکنند. هنوز هم رسوبات این

بود به قسم خوردن به انجیل بود؟! آنگاه از مخفیگاهش بیرون می آید و چند دقیقه قدرت خود را نشان می دهد این قسم خوردن برای حفظ جهان مسیحیت است.

۷

صلح بین اوکراین و روسیه، یعنی صلح و اتحاد جهان مسیحیت بین ارتدکس و کاتولیک. این صلح یعنی، توافق برای غارت بیشتر جهان. شکل گیری استراتژی جدید به ضرر جهان اسلام و تورک.

۸

الحاق ایروان به اتحادیه اروپا، تسلیح آن، ادامه جنگهای صلیبی علیه جهان تورکی اسلامی است. یکی از پروژه های اصلی استعمارگران صلیبی، ممانعت از شکل گیری استراتژی میان ملتهای تحت استعمارشان است. گرفتاری امروز ما فقر فلسفه و عدم درک از فلسفه و عرفان و حکمت و استراتژی ملی در طول تاریخ است. نبود فلسفه و استراتژی ملی در قرون گذشته، بخصوص در این دو قرن اخیر، باعث شده که هرکس و هر صاحب فکر و قلمی، خودجوش هر چه به عقلش رسیده نوشته اما دریغ از خلق یک اصطلاح علمی، فلسفی، مکتبی، ملی و سیاسی نجات بخش.

۹

اکرم امام اوغلو، صلیبیون را بنام دمکراسی در داخل تورکیه نمایندگی می کند جبهه و جنبش و چینش مکتب ملی اسلامی تورکیه نه تنها شکست نخواهد خورد بلکه هر روز جبهه صلیبیون را ضعیف و افشاء خواهد کرد. با تأسف فراوان هنوز جهان اسلام نمی داند که تورکیه در خطّ مقدّم جبهه مقابل صلیبیون قرار دارد و جهان اسلام هنوز نمی داند که جنگهای صلیبی با تمام قدرت در تمام جبهه ها بر علیه تورکان مسلمان در جریان است. مکتب ملی تورکیه، دمکراسی تورکیه را قوی تر از دمکراسی غرب ساخته است.

سیاست ورزی ملی (تورکی اسلامی) ۷

دکتر عبدالغفار بدیع

۱

حماسه دوم فروردین ۱۴۰۴ اورمیه در سالروز شهادت پیشوای پارسایان مولاعلی ع که بخاطر شدت عدالت و

است. خلع سلاح اوجالان و مظلوم عبدی در سوریه، فرار بشاراسد، تسلیم ارمنستان، نگاه ها را به تورکیه عوض کرده است. اسرائیل چندین بار از نزدیکی تورکیه به همراهی خود، اظهار ناراضی کرد، بمباران سوریه را هم دلیل حضور تورکیه در سوریه اعلام کرده است. اما تورکیه و جهان تورک رویین تن گشته و شکست ناپذیر شده نهادهای مدنی و شبکه های تلویزیونی چنان نیرومند و مستقل و مقتدر عمل می کنند که حتا تظاهرات علیه حاکمیت را مستقیماً پخش می کنند.

فلسفه ملی (تورکی اسلامی) ۷۹ تورکلوک، ایسلاملیق و معاصرلیق ۱ دکتر عبدالغفار بدیع

۱

به چهارمین سال سلسله مباحث تورکلوک، ایسلاملیق و معاصرلیق وارد می شویم از دل و ضمیر این مباحث در این سه سال قریب به ۱۵۰ ویدیو فایل و ۵۰۰ مقاله در حوزه های معرفتی و فکری و علوم غیردقیقه چون فلسفه ملی، حکمت ملی، سیاست ورزی ملی، عرفان ملی، مکتب ملی (تبریز مکتبی) زبان و ادبیات ملی تورکان مسلمان، در کانال اینستاگرامی، تلگرامی و یوتیوب بارگذاری و نشر یافته است. امسال هم با جدیت فراختر و فزونتر به حول باری این مسیر مسیل گون ادامه خواهد یافت و امید می برم که نوشته ها، که اینک متجاوز از ۲۵ مجلد اثر می شود جامه کتاب بر تن کنند و مجوز نشر گرفته و بر جام طبع ریخته شوند تا ماتورکان مسلمان هویت طلب را از ترسه دوشونجه برهانند:

فکر آن باشد که بگشاید رهی

۲

فلسفه ملی تورکی اسلامی، برآیند و برون داد نسبت میان تورکلوک، ایسلاملیق و معاصرلیق است. همان سه ضلع مثلثی که قلمرو مطالعاتی بنده را در خدمات متقابل اسلام و تورکان شکل می دهد: منظور از تورکلوک یعنی، تورک بودن نه یک کلمه بیشتر نه یک کلمه کمتر، با تورکچولوک فرق می کند. تورکلوک یعنی، مبانی و مبادی و آثار معرفتی تورک را به میان آوردن. ولی تورکچولوک

تفکر مسموم در تورکیه و در آذربایجان ما دیده می شود. همانطور که شعوبیه، بیرق شیر و خورشید را در بی تفاوتی ما می دزد و صاحب و واجد می شود امروز هم اکراد مهاجر و مهاجم نوروز جهان تورک را در تورکیه و آذربایجان صاحب شده و جشن می گیرند که با ابتکار رییس جمهور تورکیه در ثبت ۲۱ مارس یعنی آخرین روز اسفند بعنوان عید تورکی عیدنوروز برای تورکان ابدی گشت.

۳

تورکیه تسامح و تساهلی شگفت در مواجهه با تروریستها خصوصا احزاب غیرملی چپ و احزاب وابسته به غرب و شرق از خود نشان داده است. تورکیه می بایست از قوانین خود آمریکا و اروپا علیه تروریستها و خائنین استفاده کند، دموکراسی برای تروریست معنی ندارد تنها فرصت و فراستی بیشتر برای تروری فزون تر فراهم می آورد. دموکراسی در ظل تروریستها آبی به آناشیسیم تبدیل می شود. در دموکرات ترین کشورها جواب تروریست، گلوله است. رشد روز افزون تورکیه، رشد صنایع نظامی و مهندسی و دیپلماسی به مدد مکتب ملی منبعث از تورکیت و اسلامیت؛ اروپا، آمریکا، روسیه، چین، اسرائیل را به وحشت انداخته است و منافع آنها را در منطقه به خطر انداخته است. دیگر گذشت آن سالهایی که اروپا و کشورهای مسیحی صدمیلیارد به تورکیه وام می دادند، همان اول ۴۰ میلیارد از تورکیه سود می گرفتند، دیگر تورکیه نیاز به وام آنها ندارد. هم نفت دارد هم گاز هم برق هم آب هم خاک. ناترازی ندارد. از انتقال انرژی چه سودها که نمی برد. چه کمکها که در دورزدن تحریم ها به ما نمی کند. کشورهای تورک به مدد تورکیه، تفکر استعماری مسیحیت را به هم ریخته است، قطب جدید قدرت را در مقابل خود می بینند، به همین سبب می کوشند، دولتی اجیر و مزدور را در تورکیه داشته باشند، ماجرای حمایت از شهردار تبهکار استانبول که خشم صلیبیون و شعوبیان را برانگیخته است. در همین نکته ظریفه نهفته است. مافیای کردی قاچاق موادمخدر از افغانستان و ترانزیت آن به اروپا توسط تورکیه مسدود شده

ایسلاملیق: یعنی اسلامی شدن، داشتن و بودن اسلام، شدن اسلامی، مسلمان بودن و پذیرش اسلام معرفتی. یعنی، حضور اسلام محمدی نه اسلام شعوبی در تمام سکناآت آدمی. نه یک کلمه کمتر نه یک کلمه بیشتر با ایسلامچلیق فرق دارد زیرا ایسلاملیق مبانی و مبادی و آثار معرفتی اسلام را در قلمروهای فلسفه، حکمت، علم، اخلاق و اجتماع به میان می آورد. اگر ایسلاملیق یک ظرفیت، قابلیت و استحقاق باشد ایسلامچلیق نوعی فاعلیت و ابزار است. مهمترین سرچشمه ایسلاملیق خود قرآن است که با هر بارخواندن و درنگ در آن، درهایی از معارف بروی آن انسان مسلمان بازمی شود. ایسلاملیق از حضور و وجود اسلام به مثابه سرچشمه ای از معنا و ایمان و قدرت سخن می راند. ایسلاملیق با ایسلامچلیق که نوعی اسلام ایدئولوژیک قدرتی فاقد ایمان و معنا است و در حصرهای بایدی و نبایدی و دیگرناپذیری قرار می گیرد فرق می کند. اگر ایسلامچلیق ره به کوی شعوبیان و تفرقه، نفاق، ارتجاع، تقلید، ظاهرگرایی و پوست جویی و مناسک خواهی داشته باشد.

ایسلاملیق ره به کوی حضرت محمدمصطفی ص، معارف اهل بیت، اتحاد، یکرنگی، ارتقاء، ارتفاع، تحقیق، معناگرایی، مغزجویی و ایمان سازی دارد. میان این دو فرقی است فارق.

۴

معاصرلیق: یعنی یک تورک مسلمان، جهان جدید را محققانه و منتقدانه بپذیرد. دو مولفه مهم جهان جدید یعنی، مدرن شدن و تغییر یافتن را نه با تقلید نه با زر و زور و تزویر بلکه با تحقیق و عدالت و انتقاد پذیرا باشد. معاصرلیق، برقراری نوعی رابطه اصیل با زمان است. معاصر کسی است که زیستجهان دوران خودش را به رسمیت می شناسد، تمایزاتش را از دورانها و زیستجهان های پیشین بازمی شناسد ولی، با شیفتگی و دلسپردگی در زمان حال مستحیل نمی شود، فاصله خودش را از حال و اکنون حفظ می کند. گذشته را بروزرسانی می کند. معاصرلیق یعنی، از دنیا و تحولات و تطورات آن عقب نماندن بلکه جلوزدن و پیش تاختن و غلبه بر زمان....

یعنی، مبانی ایدئولوژیکی تورک را به میان آوردن. تورکلوک از هست و بودن تورک در یک پهنه جغرافیایی، تاریخی، فلسفی، حکمی، اخلاقی و هنری و... سخن می گوید ولی تورکچولوک از بایدها و نبایدهای وی سخن می گوید. سخن از نقد ایدئولوژی نمی رود زیرا هیچ انسانی و هیچ مکتبی بدون ایدئولوژی یافت می نشود. بلکه ترسیم تفاوتها میان این دو مطمح نظر هست. تورکلوک یک ظرفیت، یک استحقاق و یک شاهراه است که نه تنها ره به تجزیه و جدایی ندارد بلکه طالب حقوق تورکان در جهان معاصر است. **تورکلوک یعنی، یک تورکی هست که به زبان تورکی سخن می گوید زبان مادری اش تورکی است و تورک بودن را به جبر و قصر و تقدیر مالک شده است نه عاریت بوده نه زیب و زینت. نه مایه فخر است نه عامل ننگ. هستی وی در گرو بودن تورک بودن وی است. تورک بودن هم عین هستی اوست. رکن رکن هویت و ملیت وی را تورک بودن شکل می دهد و این انسان تورک، واجد و حاوی و قابل یک عقلانیتی می شود که در یک رهیافت تاریخی چندین هزارساله به مولفه هایی چون اعتدال اندیشی، عدالت گرایی، ظلم ستیزی، تسامح و تساهل و تدبیر بقا و تعاون و صلح اندیشی و متن گرایی و دولت اندیشی و ... دست یافته است. اگر زبان تورکی برای تورک یک پوسته باشد هسته آنها آن عقلانیت با آن مولفه ها شکل می دهد. مولفه های عقلانیت چون روحی در پیکره تورک جاری و ساری است و استمرار تاریخی پیدامی کند و در گذر زمان به جزء لاینفک وجودی وی بدل می شود.**

۳

آذربایجانین میلی دؤولتچیلیک تاریخینده گؤرکملی قادینلار

آتاسی قارا یوسفین ۱۴۱۰-جو ایلده تملینی قويدوغو قاراقویونلو دؤولتی نین باشینا کئچمه میشدن اؤنجه شرقده، تورک دونیاسیندا سوفی فلسفی گؤروشلی ایلده تانینان، نعیمی نین و نسیمی نین تاثیر ایلده شعرلر یازان، صنعت گولزارینا طراوتلی چیچکلر و ظریف اینجیلر بخش ائدن جاهاان شاه حقیقی حوروفیلیک بیچیمینده قلمه آلدیغی شعرلرینده اینسانی آلاها برابر توتماسا دا، آلاهی اوندان، اونون وارلیغیندا گؤروردو:

'تجلا قیلدی جامالیندا واحیدی صورت.

بو معنادان سنه مظهری آلاهی دئدیم ... " تورکجه و فارسجا لیریک شعرلر یازان، " حقیقت " سنون، یئنیلیگی قبول ائدن، ایتصادی، سوسیال و مدنی ایصلاحاتلاری ایلده دؤولتینی ترققییه قووشدوران جاهاان شاه حاقیقی صنعت-سؤز آداملارینی ساراییندا حیمایه ائدر، خیو-خو یوزلیلیکلرده مشهور اولان ضیالیلارلا، صنعتکارلارلا دوستلوقدا بولوناردی. شاه قاسیم انوار، بدر شیروانی، ایمادالدین نسیمی، ابدول قادیر ماراغایی کیمی دوهاالارا احتیرام بسله مه سی ده اونون پوئزییایه موسیقییه خصوصی رغبتی و احتیرامی ایلده باغلی ایدی.

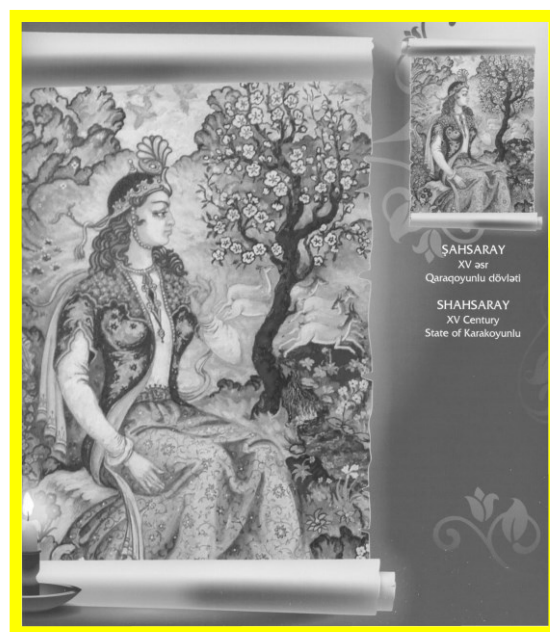
ساراییندا ادبی مجلسی ار تشکیل ائدن، بورادا آنا دیلینده و فارسجا قلمه آلدیغی شعرلری اوخویان جاهاان شاه حقیقی نین اثرلری خاندن لر طرفیندن ایفا اولوناردی. قاراقویونلو دؤولتی نین حؤکمداری اولان جاهاان شاهین ادبی اثرلر توپلوسو " دیوان " یی طالعین سرت گونکلری اوزوندن اؤنجه ایستانبول سارای کیتابخاناسینا، سونرا ایسه بریتانیا موزه ینه (ایندی بریتانیا میلی کیتابخاناسینا) دوشموشدو. " دیوان " یی ایکینجی نوسخه سی ایسه حاضیردا ایرواندا ماشتوس آدینا قدیم الیازمالار اینستیتوتوندا اثرمنی داشناکلاری نین نظارتی آلتیندادیر. آنالیتیک تفککورو، دیپلوماتیک گنیشلری، موکمل داخلی و خارجی سیاستی ایلده قاراقویونلو دؤولتینه ثابتلیک گتیرن جاهاان شاهین اوغورلاری نین اساسیندا اونون منطیقی قرارلاری، هومانست و خئیبرخواه دویغولاری ایلده یاناشی، قاراقویونلو قارا یوسفین قیزی، ینی باجیسی شاهسارای دایانیردی.

مؤلفلر:

دکتر ملاح حسنووا ایبراهیم قیزی

شرف جلیللی

برگردان: دکتر حسین شرقی دره جک

شاهسارای

آذربایجان ادبیاتی و میلی دؤولتچیلیک تاریخینده دؤولتلیرینی قیلینجیلا قلمین وحدتینده قوران بیر نئجه قودرتلی سیما واردیر. قاضی بورهان الدین، جاهاان شاه حقیقی، شاه ایسماییل ختائی محض بئله داهی شخصیتلردن و سرکرده خاقانلارداندیر، اولارین ادبی اثرلری، پوئتیک دئیملری و " دیوان " لاری گونوموزه قدر گلیب یئتیشمیشدیر. بو بؤیوک سؤز خیریدارلاری واختین و زامانین فؤوقونده دایاناراق دؤولتی ایشلری ایلده یاناشی، ادبی مدنی پروسئسلره، ایجتامعی-سیاسی و فلسفی باخیشلار سیستمینه ده تاثیر ائتمیشدیلر. دؤولتین و جمعیتین نجاتینی معرفتده گؤرن بو داهیلر جاهیل اینساندان کامیل اینسانا کۆرپو اولماقلا، حاق عاشیقیندن حقیقت ائلچیسى نه چئوریلیمیشدیلر.

سونرالار خالق آراسيندا اسلام فيروزه سى آدى ايله تانينان تبريز گۇيو مسجيدى نين تيكنيتيسينده شاهسارايلا بيرگه جانبيگم خاتون و اونون قىزى سالييه بييم ده ايشتيراك ائتميشدى.

تاريخى منبعىر علمين و مدنيتى نين حىمايدارينا چئوريلن جاھان شاھى قودرتلى سرکرده. خاقارى و ايسئعدادلى شاعير كيمى تصوير ائتمکله اونو هم ده رادىكال سياسى-فلسفى گۇرۇشلردن اوزاق بير دۇولت خادىمى كيمى تصوير ائدير. منبعلرده ليريك شعرلرين و قزلرين موللىفى اولان جاھان شاھين رادىكالليغىنى يوشمالدان قووه كيمى محض شاهسارايين آدى چكىلير. مودريك، مغرور، اولدوقجا گۇزل و نزاكتلى اولان شاهسارايى خالقلا شاه آراسيندا واسيطه چى، كۇرپو حساب ائدر و " ايلاهى بو قادينا هر شئى وئرميشدى. اوجا بوى، سو كيمى دورو باخيش، ايتى عاغيل، نجيب قلب " ، - دئيرديرعاغلى و آناليتيك تفككورو ايله قارقويونلو سارايىنى بزه ين شاهساراي تبريزده گئنيش يايلىميش اخى فلسفى جريانين عوضو اولموشدو. اينسانى دوستلوغا، قارداشليغا، برابرلييه، معرفته و ايلاهى عشقه سسله ين بو فلسفى جريان اين ايدئىلالارنى دستكله ين شاهساراي سوفى لرين و حوروفيلرين ده دوستو، آرکاداشى اولموشدو.

حاکيميتى قوروماق اوچون چوخ زامان کوتلوى آخينلارين، دينى-فلسفى جريانلارين علئيه ينه چيخان، قارداشى نين قارشيسيندا سدد اولان، قتلى عاملارين، اعداملارين قاباغىنى آلان شاهساراي قارقويونلو دۇولتى نين تاريخينه فيكىر و سؤز آزادليغى نين، هومانيزمين نومونه سى كيمى يازيلميشدى. يئرلى فتودالارين، وئرگى ييغانلارين اؤزباشيناليغينا سون قويماق اوچون سارايدا تدبيرلر تۇكن جاھان شاھين ائلچيسى وزير قيسمينده بۇلگه لره سفر ائدر، اهالى ايله گۇرۇشر، اونلارين قايعيلارى ايله ماراقلاناردى. كندليلرله ياناشى، شهرلرده ياشايان صنعت و تيجارت آدمالارى ايله ده گۇرۇشن شاهساراي اونلارا دىقت يئتيردى. قارقويونلو دۇولتينده ايقتىصادى، سوسىيال و مدنى پروبلئلرلى حلل ائتمك اوچون شادلى، باھارلى، دوهارلى، قارامانلى، آلپاوت، چاكرلى، بايراملى، آينىلى، حاجىلى، دوگرلى اويماقلاريندا، گۇيجه و آغبابا شۇرئىل ماحاليندا، ماكو ناحيه سينده، گنجه باساردا

امير تئيمورون نوه سى شاهرهون اولوموندن سونرا (۱۴۴۷-جى ايل) قارقويونلو دۇولتى نين تئيمورلو خاندانيندان آسيليلىغىنى بيردفعه ليك لغو ائدن جاھان شاه شيروانشاهلار دۇولتى ايله موناسيبتلرى نورماللاشديرميش، باجيسى شاهسارايين شيروانشاهليغا ايستى موناسيبتينه و شيروان سوفيلرينه محبتينه اؤنم وئرميشدى.

جاھان شاه افضل الددين خاقانى نين قزلرينى، قصيده لرينى ازبردن سؤيله ين. " مداين خرابه لرى " نى اوخودوقجا كۇورلن باجيسينا خوصوصى صلاحيت وئرە رك اونو قارقويونلو دۇولتى نين معنوى ائلچيسى و حىمايدارى حساب ائديردى.

شاهسارايين دىقتى و قايعيسى نتيجه سينده جاھان شاھين زامانيندا آذربايجانين بير سيرا يۇره لرينده مدرسه لرین تملی قويولموشدو. مدرسه لرده شريعت درسلىرى ايله ياناشى، شرق فلسفه سى و کلاسسيك شرق ادبياتى دا تدريس اولونماغا باشلاميشدى.

قارداشى نين ۳۲ ايللىك حاکيميتىنى مودريکليگى ايله زينتلنديرن شاهساراي ادبى مجلسلر تشکيل ائده رك شاعيرلرى، قيراعت اوستالارنى، خطاقلارى ساراي جمع ائدردى.

قزللرين، اودون، سازين و کامانين ماهير ايفاجيسى كيمى تانينان شاهساراي موقدس كيتابلارين اوزونو كۇچورتمك، ريساله لر ترتيب ائتديرمك كيمى موقدس ايشلرى ده حياتا كئچيريردى.

تبريزين آبادلاشديريلماسى. تاريخى بينالارين تيكيلمه سى، ياشيلليقلارين ساليئماسى كيمى اهميتلى ايشلرى گئرچكلشديرن شاهساراي تملی جاھان شاه طرفيندن قويولان گۇى مسجيدين تيكنيتيسينده زحمت چكمكدن خوصوصى دۇوق آلميشدى. زامانيندا گۇزلليگى، داخيلى و خارجى كاميلليگى ايله هر كسى حئيرتلنديرن گۇى مسجيدين اينشاسىنى شرقده مشهور اولان نعمت اولابوواب اوغلونا اعتيبار ائتميشدى. چينى و رنگارنگ مرمزلردن، فيروزى بويادان ايسئيفاده ائدن نققاش تاريخى بير صنعت اثرى نين. معمارلىق اينجيسى نين قايپلارنى جاھان شاھين و شاهسارايين اوزونه آچاندا قارقويونلو حۇكمدارى گۇزليكدن وجده گلە رك سؤيله ميشدى: " بو اينسان الى نين دئيل، دويغوسونون سحرى اولابيلر " .

یوروشلری نین، روس و فارس ایمپئریالاری نین دهشتلرینی ده گۆرموشدو.

بو حادثه دن بئش یوز ایل اؤتندن سونرا ایسه قارا یوسفین تملینی قویدوغو قاراقویونلو دؤولتی نین سونونجو کۆچو آغری داغی نین. گۆیچه گؤلونون اتگیندن سونونجو دفعه قوموشدو. ت ۱۹۸۸-جی ایلده اثرمنی داشناکلارینین فیتنه سی ایله تاریخه قارا یوسف، قارا ایسگندر، جاها ن شاه، الیکه کؤنولداش، شاهسارای، میسکین آبدال، عباسقولو بی شادلینسکی، آشیق آلی، دده السگر کیمی قودرتلی سیمالار، سرکرده لر، ائل صنعتکارلاری بخش ائندن گۆیچه، زنگزور، ایروان، دره چیچک، درله یه ز، و دیباسار، آغابا-شؤریئل ماحال لاری سون دفعه ان بؤیوک فاجیعه سین یاشادی. اثرمنیستانین ایشغالچیلیق سیاستی داغلیق قاراباغ موناقیشه سی زامانی قارا یوسفین، قارا ایسگندری، جاها ن خانین، الیکه کؤنولداشین شاهسارایین سویوندان اولان اولاراجا قهرمان، مغرور، ایگید قاراقویونلو اوغلو آذربایجانین اراضی بوتؤلویو اوغروندا شهیدلیگی قبول ائندی!

قاراقویونلو حؤکمدارلاری قارا یوسفین، جاها ن شاه حاقیقی نین، آغقویونلو حوکمداری اوزون حسنین، صفوی حؤکمداری شاه ایسماییل ختائی نین ایللرله سارایلاریندا خان اولدوغو شهرلر ایندی قری آذربایجانین - اثرمنیستانین ترکیبینه دیر. یوز ایللر بویو بیر نفر ده اثرمنی نین یاشامادیغی بو تورپاقلار اولار ۱۸-جی یوز ایلدن باشلایراق روس ایمپئریاسی نین سیاستی ایله تدریج کۆچورولمه یه باشلادی. شووینیست حربی بیرلشمه لرین گوجو ایله ۱۹۰۵-۱۹۱۷-جی، ۱۹۱۸-۱۹۴۸-جی، ۱۹۸۸-جی ایللرده همین داشنلار تورک-موسلمان سویقینملارینا ایضا آتدیلار. ۱۹۴۸-۱۹۸۸-جی ایللرده اولان دئپورتاسیالار نتیجه سینده قاراقویونلو و آغقویونلو دؤولتی نین مسکنی سایلان قری آذربایجان تجاوزه معروض قالاراق بوشالیدی.

نوماینده لیکلر یارادار، دینلمه لر، سورغولار آپارار، صنعتین و مدنیتین قورونماسینا نظارت ائدردی.

عینی بویان، اوغوز خانین سویوندان اولان ایکی اوغوز دؤولتی قاراقویونلو و آغقویونلو آراسینداکی رقابتدن هر زامان ناراحت اولان، شاعیر طبیعتلی قارداشین دوستلوقا سسله ین شاهسارای قاراقویونلو ساراییندا سیاسی موشاویره لر تشکیل ائدردی. شاهسارای هر ایکی دؤولتین دوست و قارداشلیغینی بیلدیگیندن موختلیف بویلارین باشچیلارینی قونشو دؤولتلرله نورمال موناسیبه چاغیراردی. ادبی-مدنی تدبیرلری، صنعت-سؤز آداملاری ایله گۆرۆشلرده بیر نؤوع سیاسی پروسئسلره تاثیر ائدن شاهسارای قاراقویونلو دؤولتی نین نیجاتیینی ائل بیرلیگینده گۆرۆردی. بو سببدن ده او، هر زامان عوئمانلی، شیروان، قاراقویونلو و آغقویونلو موناسیبتلرینده طارازلایغین یارانماسینا سی ائدردی.

۱۴۴۴-جو ایلده آتاسی قارا یوسف طرفیندن تملی قویولان قاراقویونلو دؤولتینی داخیلی و خارجی هوجوملاردان خیلاص ائتمک اوچون او، قارداشی جاها ن شاهین یوروتدویو سیاستی دستکله مکله یاناشی، آغیر دؤیوشلرده اونونلا چیگین چیگینه قیلینج سیبیریپ اوخ آتاردی. شاهسارای اولارلا عئینی سویدان اولان بایاندور خانین یادیگاری آغقویونلو اوزون حسنی و اونون آناسی سارا خاتونو دؤیوشلردن چکیندیرمک مقصدیله دانیشیقلا آپاراردی. ایکی سویون آراسینداکی موناقیشه نی یاتیرماق، دینج موناسیبتلر قورماق اوچون شاهسارای بعضن سارا خاتوندان کؤمک ده ایستردی.

۱۴۶۸-جی ایلده قدر داوام ائندن بو دانیشیقلا اوغورسوزلوقلا نتیجه لنمیش، آغقویونلو اوزون حسنین آلتی مینلیک سئچمه اوردوسو آرتیق قوجالیغی بونونا آلان قاراقویونلو حؤکمداری جاها ن شاه یئنمیشدی. اونون اؤلومو ایله بیتن بو دؤیوش تبریزین فتحی ایله نتیجه لنمیشدی. یئنی بیر آذربایجان دؤولتی نین مئیدانا گلمه سی ایله قاراقویونلو دؤولتینه سون قویولموشدو ...

آذربایجانین میلی دؤولتچیلیک تاریخی نین آجی صحیفه لریندن بیر ده بئله یازیلیمیشدی.

سونرالار اوزون حسنین، صفوی حؤکمداری شاه ایسماییل ختائی نین زامانیندا دیرچلن تبریز صلیب

سارا خاتون

آذربایجانین میلی دۆولتچیلیک تاریخی نین پارلاق مرحله سینی تشکیل ائدن آغقویونلار دۆولتی اؤزونون ایقتیصادی-سوسیال دیرچه لیشی، گنیش اراضیلری، داخیلی و خاريجی سییاستی، گئوسییاسی مکاندا توتدوغو مؤوقعی، مودریک و مغرور حؤکمدارلاری ایله ۱۵- جی یوزایلدە قونشو دۆولتلرله یاناشی، اوزاق آوروپادا دا مشهور ایدی.

بو مشهورلوغون اساس سببی بیر طرفدن اونون ایپک یولو بویوندا، شرقلە قربین کسیشدیگی نۇقطە دە بینە توتماسی ایدیسە. دیگر طرفدن آغقویونلار ساراییندا بو گون بشریتین خیلاصی نامینە اینسانلارین جان آتدیگی سیویلیزاسیالارین دیالوقونا سۆیکنن سارای مدنییتی. باتی ایله دوغونون بوتۇلوپونە رواج وئرن داخیلی و خاريجی سییاستی ایدی. شرق-قرب دیرلری نین بیر نؤوع کسیشمە نۇقطە سینە چئوریلن آغقویونلار دۆولتی نین سارایلاریندا دینی تولئرانلیغا. اؤزگە میلتلردن اولان گلە لره و گلینلره خصوصی احتیرام بسلە نیردی.

شرقین و تورک دونیاسی نین دینی-ائتنیک خصوصیتلریندن بیچیملنن قانونلاری و فرمانلاری ایله سئچیلن آغقویونلو حؤکمدارلاری خالقین فیراوان

ارمنیستانین بو دهشتلی تجاوووزکار سییاستی، داغلیق قاراباغ موناقیشە سی نتیجە سینده آذربایجان اراضیسی نین ۲۰ فایزنی ایشغال ائدیلدی.

قاراقویونلو، آغقویونلو و صفوی حؤکمدارلارین تملینی قویدوغو یوزلرله تاریخی تیکیلی، ماددی-مدنییت اینجیلری، قبیروستو آبیده لر یئرله-یئکسان ائدیلدی. اورونیملر، اویکونیملر، توپونیملر دییشدیریلدی. آذربایجان صنعتکارلاری نین، قیز-گلینلری نین گؤزونوری نورو، الی نین امگی ایله یارانان اینجە صنعت نومونه لر ی خاريجی دۆولتلره اثرمنی خالقینا مخصوص اثرلر کیمی تقدیم اولوندو. بو دهشتلری یاشایان آذربایجان خالق ی تکجە بیر میلیوندان چوخ قاقچین و مجبوری کؤچکونون پروبلیمی ایله یاشامیر. چوخ تأسوف کی، بو گون اثرمنیستانین آذربایجانا قارش ی ایشغالچیلیق سییاستی نین نتیجە سی کیمی حوروفیلیک تعلیمی نین بانسیسی نعیمی نین اثرمنیستانین ائچمیدزین کیتابخاناسیندا یئگانه الیازماسی اولان " جاویداننامە " سی، ایرواندا ماشتوس آدینا الیازمالاری اینستیتوطوندا جاھان شاه حقیقی نین " دیوان " ی، هر صحیفە سینده آذربایجان تاریخی نین بؤیوک بیر مرحله سی یاشایان الیازمالاری، کیتابلاری و ماددی-مدنیت اینجیلری گیرووا چئوریلیمیشدیر.

آذربایجانین قودرتلی شخصیتلری ، سرکرده و خاقانلار، اولارین خاتونلاری دوشمن اوزرینده غلبە نی زور گوجونە قازانمادیلار. تومریس، نوشابه، مئهریجان خاتون، زاهیده خاتون، طوطو بیکه، بییم خانیم، الیکە کؤنولداش، شاهسارای و بو کیمی خاتونلار بیر چوخ حاللاردا حاقین کیم طرفینده اولدوغونو مودریکلیگی و مغرورلوغو ایله ثوبوت ائتدیلر. بایراگی بایراقلار قاریشان آذربایجان دۆولتی نین و ایستیقلال قوووشان آذربایجان خالق نین خوشبختلیگی نین بیر اوزو دە اوندا دیر کی، اونون سماسیندا دۆولت قوران، اونو قورویان، واریتلره روحوندان قیدا وئرن مغرور بیر شخصیتین لیاقتلی خاتونو شاهسارای کیمی مودریک آنانین روحو دولانیر!

ترازونو بىر باشقا دىپلوماتىك گىندىشلە اۋنجه دن
الده ائدن سارا خاتون اونلارلا موتتفيقليه، قوهوملوق
باغلارينا نايىل اولماقلا آغقويونلورلاين قارا دنيزه
چيخيش حوقوقونو قازانميشدى. سولطان محمت
فاتحله آوروپاليلارلاين دانيشيقلاريندا ايشتيراك ائدن
سارا خاتون بو ايشتيراكى ايله عوئمانلى قوشونلار
يانيندا دايناراق اونلارلاين ترازون هوجومونون
قارشيسيىنى آلماغا جلب ائتمكله ترازونا
ايمپئراتورونون و عاييله سى نين تهلوكة سيزليگى
اوچون ضمانته نايىل اولموشدو.

دانيشيقلاردا بير-بيرينه "آنا-اوغل" دئيه رك
موراجيعت ائدن بو ايكي مودريك شخصيت سولطان
محمت فاتحله سارا خاتون بۇيوك صليب يوروشونه
چيخان آوروپاليلارلا چۇكدورمگين يئگانه يولونو
قارداش قيرغينيندان يان كئچمكله صولج آلاشماسى
نين ان رئال سياسى گىنديش اولدوغونو قبول
ائتميشديلر. سارا خاتون سولطانا ترازون تورپاقلار
نين آغقويونلو اوزون هسه نين خاتونو، گلىنى دسپينه
خاتونا مخصوص اولماسىنى بيلديره رك بو تورپاقلار
ترازون خزينه سينه صاحيبلىك مقصديله ورثلىك
حوقوقونون اونا وئريلمه سىنى ده اوندان خواهش
ائتميشدى. نتيجه ده ترازون خزينه سى عوئمانلى
سولطانى ايله آغقويونلو حۇكمدارى آراسيندا
بۇلوشدورولر نوشدو

۱۵ يوزيلين موحاربه لر، صليب يوروشلرى،
هوجوملارلا دولو صحيفه لرى نه ايلاهى نين تبريز-
آذربايجان گۇزه لى دئيىب خلق ائتديگى، شرقي
قودرتلى، صولج مراملى دىپلومات قادينى سارا
خاتونون دا آدى بئلجه يازيلميشدى.

بو گون گئتديكجه سرتلشن، مورككبلشن بو قوجا
دونىادا كئچيلمز سدلرين، موحاربه لر،
كونفليكترلرين قانسيز-سيلاحسيز حلل ائدىلمه سينه،
كۇللىلرين باريش بولبوللرى ايله فتح ائدىلمه سينه نه
قدر احتياج وار. ..

كىتابى دده قورقود " داستانيندان بوى آلان مودريك
و مؤحتشم ميللى دؤولتچىلىك عنعنه لرى و
سياستى آرخاسيندا هم ده سارا خاتون
دىپلوماتياسى داينميشدى.

قرب، آروپا كراللارى، وئئسسيا حاكيملىرى، روما
پاپاسى، عوئمانلى سولطانلارلا آغقويونلور ساراينا
گۇندردىكلرى سفيرلره. نوماينده لره سارا خاتونلا
گۇروشمگى. بىلاواسيطه اونولا دانيشيقلار آپارماغي و
اونولا حسابلاشماغي تۇوصيه ائدرديلر.

تورك دونياسىنى سارسيتماق، ايكي تورك دؤولتىنى
آغقويونلورلا عوئمانلىلارلا موحاربه مئيدانى
چكمك اوچون وئئسسيا حاكيملىرى نين ۱۴۷۳-جو
ايلده آغقويونلو اوزون حسنين ساراينا گۇندردىكلرى
سفير ايوسافات باربارايا دا " محض سارا خاتونا
احتيرام گۇسترمكله اونو توركييه ايله موحاربه يه
چاغيرماق " تاپشيريغي وئريلميشدى. سارا خاتون
ايسه اوزونو گۇرمه ديگى، فقط آغقويونلو سارايندا
تورك دونياسيندان گيزلى ساخلانيلان بو تاريخى
سندده عكس اولونموش سياستين آرخاسيندا نه
لرين اولدوغونو چوخ گۇزل درك ائديردى.

۱۴۶۱-جى ايلده سارا خاتون عوئمانلى سولطانى
محمت فاتحله ياسسيچمن گۇروشو زامانى آپارديغي
دانيشيقلارلا صولج موقايله سينه نايىل اولموشدور.
بونولا دا او، عوئمانلى سولطانليغينا و آغقويونلو
دؤولتىنه قارشى گيزلى پلانلار جيزان، آذربايجانا
صاحيب چيخماق ايسته ين روما پاپاسى باشدا
اولماقلا قرب دؤولتلىر، گورجو كنيازلارينا، كيچيك
آسيا حاكيملىرينه. آروپا كراللارينا مودريكلىگى ايله
درس وئرميشدى. اوزون حسنله سولطان محمتى.
ايكي تورك جاھانگيرىنى اوز-اوزه قويماقلا اونلار
آرخادان ضربه وورماق ايسته ينلرين نيتىنى گۇزونده
قويان سارا خاتون الده ائتديگى صولحله ايكي تورك
دؤولتىنى قاندا، قارداش قيرغينيندان خيلاص
ائتميشدى.

کور چاییندان جنوبدا اولان بوتون تورپاقلار آغقویونلو دؤولتینه داخل ائدیلیمیشدیر. اوتوراق و کۆجری حیات طرزی کئچیرن، قویونچولوق، مالدارلیق، اکینچیلیک، باغچیلیق، ایپکچیلیک، بوستانچیلیقلا مشغول اولان، صنعت و تيجارتده آد چيخاران آغقویونلولار محض اوزون حسین زامانیندا قودرتلی دؤولته و اوردوبا صاحب اولموشدولار. ایران دؤولتی نین قری، ایراق، کوردوستان، گورجوستانین بؤیوک حیصه سی آغقویونلولارین اوتلاق ساحه لرینه، یایلاقلارینا، تيجارت یئرلرینه، آلیش-وئریش مرکز لرینه چئوریلیمیشدیر.

دؤولتینی گوجلندیرمک، اهاالیسینی آغ گونه چيخارماق، خزینه نی دلدورماق مقصدیله " حسن پادشاهین قانونلاری " آدی ایله مشهور اولان " قانوننامه " (موعاصیر زامانین کونستیتوسیاسینا اویغون قانونلار توپلوسو) اوزون حسین آدینی آذربایجانین میللی دؤولتچیلیک تاریخینه هم ده ایلك وئرگی سییاستی و اوردو قوروجولوغو ایله باغلی قانونلار ایشله یین حؤکمدار کیمی یازمیشدیر.

تاریخده ایلك دفعه محض اوزون حسین زامانیندا نیظاملی دؤولت اوردوسو یارادیلمیشدیر. پییادلاردان و سوواریلردن عیبارت اولان بو قودرتلی اوردوبا تعلیملر کئچمک اوچون آروپادان حربچیلر دعوت اولونموش، پورتوقالییادان چاغریلان موتخصیصلر ایله آغقویونلو دؤولتینده توپچولوق صنعتی نین تملی قویولموشدور.

یئرلی حاکیملرین و امیرلرین اؤزباشینالیغینا سون قویان اوزون حسن خزینه یه بیرباشا اؤزو نظارت ائتمیش، آیری آیری حربی بیرلشمه لری نیظاملی اوردودا بیرلشدیره رک، اوردودا موزدلو خیدمت پرینسیپینی حیاتا کئچیرمکله اهاالی نین بوتون طبقه سی نین دؤولته صداقتلی خیدمتینی تامین ائتمیشدیر. قیلینچ، شئشیر، امود، نیزه، توپپوز، خنجر، یای-اوخ، گورز کیمی عنعنه وی تورک سیلاحلاری ایله

سلجوق شاه بییم

۵۱۰ ایل بوندان اؤنجه تاریخ صحنه سینده قودرتلی بیر آذربایجان دؤولتی گؤرونمه یه باشلادی. بو کؤکلی ماننا، میدیا، آراتا، لولوبی، روتی، آتروپاتنا کیمی مؤحتشم دؤولتلره گئدیپ چیخان، پایتاختی تبریز اولان آذربایجان - آغقویونلو دؤولتی ایدی. بایراغیندا آغ قوچ شکیلی تصویر اولونان اوغوزلارین بو دؤولتی نین باشیندا " کیتابی دده قورقود " داستانیندان تانیدیغیمیز خانلار خانى بایاندور خانین نسلیندن اولان سولطانلار، پادشاهلار دوروردو. مودریلدیگی، اوزاق گؤرنلیگی، سرکرده لیک مہارتی، ایگیدلیگی، دیپلوماتیک گئدیشرلی ایله دونیانی حئیرتلندیرن اوزون حسین حؤکمدارلیغی زامانیندا آغقویونلو دؤولتی مؤحتشم قلبه لره ایضا ائتمیشدی. قوشونو اؤنوندە دایاناندا قددی-قامتی، اوجا بویو ایله هامیدان سئچیلن اوزون حسن عاغلی، منطقى و سیاسی گئدیشرلی ایله شرقلی و قریلی حؤکمدارلاری، کرالار سوال قارشیسیندا قویوردو. بو سببدن ده اوزون حسن زامانیندا آغقویونلو دؤولتی نین اراضیسی خئیلی گئنیشلنمیش، شرقی آنادولو،

ضیالیلارین علمی-فلسفی تراکتاتلاری آوروپا دیللیرینه چئوریلیر، اثرلری نین اوزلری کۆچورولر رک دونیا یا یاییلیردی.

حۆکمدارین و سلجوقشاه بییمین تاپشیریغی ایله " قورانی-کریم " تورکجه یه چئوریلیمیش، ۹۸ آشیقدان عیبارت " سازانده لار دسته سی " - آشیق آنسامبلی یارادیلمیشدی. روحنون قیداسینی سازدا گۆرن آغقویونلو حۆکمداری اوزون حسنی آغیر دؤیوشلرده بو آشیقلا موشایعت ائدر، خاقان سرکرده لری و دؤیوشن اوردونو قله دن قله یه آپاراردی. سونراکی ایللرده بیز بو موقدسلیگی اوزون حسنین قیز نوه سی. صفوی حۆکمداری شاه ایسماییل ختائی نین فوتوحاتلاریندا دا گۆروروک. مۇولانا محمد فوضولی ایله مکتوبلاشان، شاعیر حبیبینی. آشیق قوربانینی، علم و دیل بیلجیلرینی ساراییندا حیمایه ائدن ۱-جی شاه ایسماییل ختائی دؤیوشلره سینه سینده ساز، الینده قیلینچ یوللارلا، هر دفعه ده سازین عشقینه بؤیوک قله لره ایضا آتاردی.

آغقویونلو دؤولتینی شرقین و آوروپانین قودرتلی دؤولتلیریندن، علم و تیجارت مرکزلیریندن بیرینه چئویرن اوزون حسن عاغلی، ایراده سی، سرکرده لیک مهارتی، دؤیوش تاکتیکاسی، اوزاقگۆرن سیاستی ایله آدینی فاتحلر جرگه سینه یازدی. صادیق عسگرلرینی، زحمتسئور خالقینی، اونا دایاق و دستک اولان، مودریلدیگی، مغرورلوغو ایله اینسانلیغا، قوجا شرقه شرف گتیرن آناسی سارا خاتونو و باش خاتونو سلجوقشاه بییمی اوزون حسن هر زامان اعتیرافدا بولونموشدو. او، آناسی نین شرفینه دونیانین تیجارت مرکزلیریندن حساب اولونان " قتیصرییه " اؤرتولو بازارینی، " دؤولت ایشلری نین چوخلونغوندا حجج فرضینی یئرینه یئتیره بیلیمیرم " ، دئییب همیشه کدرلن خاتونو سلجوقشاه بییمین عشقینه ایسه " نصرییه " مسجیدی نین تملینی قویموشدو.

بونولا دا بؤیوک دؤولت آدمای اوزون حسن پنیغمبر محمد (ص) " جنت آنالارین آیاغی آلتیندا دیر " حکیمتینه تاپینمیش، بشریتی بیرلییه، بوتؤولویه، گۆزلییه سجده یه چاغیرمیشدی! بوتون بونلاری ائتمکله بو قودرتلی حۆکمدار مودریکلییی، مغرورلوغو و موقدسلیگی آنا سودونده، قادین اولویتینده گۆردویونو عملی ایله ثبوت ائتمیشدیر!

دؤیوشن آغقویونلو اوردوسو موعاصیر آوروپا سیلاحلاری اولان اودلو سیلاحلا دا تجهیز اولونوردو. آوروپا و آسییا حۆکمدارلارین قودرتلی اوردوسو، زنگین خزینه سی، گئنیش اراضیلری، عالی قانونلارلا ایداره اولونان. دینی تولئرانتلیغا سؤیکن دؤولتی ایله حئیرتلندیرن اوزون حسنین ایناملی قله لر یه ده ایکی قودرتلی خاتونون عاغلی، ایراده سی، اوزاقگۆرن سیاستی ایله باغلی ایدی. بونلار آغقویونلو دؤولتی نین چیچکلنمه سی یولوندا عؤمرونو شام کیمی اریدن، دونیانین ایلک دیپلومات قادینی، اوزون حسنین آناسی سارا خاتون و دؤولتین داخلی سیاستینه، سارای عیانلاری نین ایشینه دایم نوفوذ ائدن عاغیلی و مودریک تکلیفلری ایله اولناری ایستقامتلندیرن سلجوقشاه بییم (اوزون حسنین خانیمی) ایدی.

قاییناناسی نین یونان-روما ائلچیلری، آوروپا کراللاری، عوئمانلی سولطانلاری ایله آپاردیغی دانیشیقلاردا و دیپلوماتیک گئدیشلرده الده ائدیگی اوغورلارا سلجوقشاه بییم دؤولتین داخلی سیاستینده نایل اولموشدو. آغقویونلو دؤولتینده حیاتا کئچیریلن ایقتیصادی-سوسیال، علمی-مدنی نایلیتترین چوخوندا - " حسن پادشاهین قانونلاری " آدی ایله مشهور اولان " قانوننامه " نین یازیلما سیندا، ائل صنعتکارلارینین، میسگرلرین، دولگورلرین، زرگرلرین، معمارلارین، علم و دیل بیلجیلری نین، آغیر دؤیوشلرده شهید اولان عسگرلرین عایله لر یه نین حیمایه اولونماسیندا سلجوقشاه بییمین خصوصی خیدمتلری اولموشدو. تاریخی منبعلر ثبوت ائدیر کی، اوزون حسنین زامانیندا اؤلکه ده علمه و آبادلیق ایشلرینه خصوصی دیقت یئتیریلیردی. آغقویونلوساراییندا قودرتلی عالیملر، صنعت-سؤز آداملاری حیمایه اولونور. سانباللی اثرلری شاهین و باش خاتونون سلجوقشاه بییمین خصوصی قایغی و دیقتی ایله یارانیردی. آغقویونلو ساراییندا چالیشان آلتیمیشدان چوخ مشهور عالیمین، علملره و دیللره واقیف اولان، زامانین فؤوقونده دوران

BÖYÜK AĞACIN KÖLGƏSİ və MEYVƏSİ

(Kulturoloji yorum. I yazı)

بۈيۈك آغاجين كۆلگەسى و مئۈهەسى

(كولتورولوژی يوروم. ۱-جى يازى)

اكبر قوشالى

Əkbər QOŞALI

برگردان: دکتر حسین شرقی دره جک

بۈيۈك مدنيتلر - يەنى تارىخى درىنلەپ،
اينتەللېكتوال ثروته و تائثير گوجونه ماليك اولان
مدنيتلر - يالنىز اۆز يارادىچىلىق و محصولدارلىقى
ايله دئىيل، هم ده اونلار ياراتدىقى كونتەكستلە،
تائثير دايرهەسى ايله بىرلىرى. اونلار ياراتدىقى «كۆلگە»سى
بىر باشا ياراتدىقلار مئۈهە(لىك)لردن داھا چوخ
(بۈيۈك، گىنىش) اولا بىلر، چونكى بئله مدنيتلر چوخ
واخت اۆز دۈنەمىنەكى و سونراكى ائپوخال
سورجلىرى معين ائدير؛ بونولا دا يئنى مدنى
حرکاتلار ياراتدىقى سيستېمىلر يارانماسينا
زمىن يارادير .

ائله بىر مدنيت (اۋرنىي، قديم يونان-روما مدنيتى)
گۈستىرلە بىلر، او، يالنىز فلسفى، صنعت اثرلىرى ايله
دئىيل، هم ده حقوق سيستېمى، دۈولتچىلىك مدلى،
هابئله تحصيل گلىنى ايله چاغداش و گلەجک
مدنيتلرە درين تائثير گۈستىرمىش اولسون. دئىيله بىلر:
اونون مئۈهەلىرى - كونكرت فلسفى ايدىيالار و صنعت
اۋرنىكلرى ايدىيسە، كۆلگەسى - حقوق سيستېمىلرە،
سياست مدللرە دە و ائتيك كودىكسلرە ياشاماغا
داوام ائتدى ...

سۆزوموزو بۈيۈك مدنيتلر چوخسايلى
«كۆلگە»لىرى ياريمباشلىقى اساسيندا داوام
ايتدىرك .

بلى، بۈيۈك مدنيتلر بعضا ائله بىر «كۆلگە» يارادير،
اونلار ياراتدىقى تائثيرى حتى اۆز دۈنەمىنەكى كونكرت
اوغورلار ياران داھا اوزونۇمورلو اولور. بو تائثيرى اوچ
اساس يۈن دە گۈرمك مومكون دور :

ايدئولوژی و دوشونجوى كۆلگە -

مدنيتلر چوخ وخت اۋزلىرىدن سونراكى ائپوخالاردا
دوشونجه طرزىنى فورمالاشدىرير. اۋرنىي، اسلام مدنيتى

ايدىن كىمى ايدىن دوستوم ائلچين ماناف هر
علامتدار گون دە، بايرامدا، اولاد... لوطف ائديپ،
منه ايسماريج گۈندىرير. اونون ايسماريجلار هئچ
واخت حاضر بىر «آچىقجا» نين و س-نين
پايلاشيلماسى ايله دئىيل، ايللا بىر دوشونجه، فيكىر
پايلاشىمى ايله سوسلىنىر. كئچن گونلرەكى
ايسماريجى دا استشنا دئىيلدى؛ بو دفعە دە گۈزلىمى -
گۈزل بىر دئىيىمى بۇلوشدو: «بۈيۈك آغاجين
كۆلگەسى مئۈهەسىنەن چوخ اولار». - دئىيەسن،
ايتاليان آتا سۆزودور. سۆزمنى توتدو و اونو بىر قدر
اينجهلەمك، يوروملاماق، آچماق ايستىدىم .

البته، بو دئىيىم، مئتافوريك آنلام داشيىير و اساساً
بۈيۈك، كۆكلو سيستېمىلرە محصولدارلىق و تائثير
آلانلار اراسيىداكى فرقە ايشاره ائدير. كولتورولوژی
باخيمدان بو پرىنسىپى بۈيۈك مدنيتلر اوچون دە
كئچرلى ساياراق، بىر نئچه يۈن دە يوروملاماغا
چاليشاق .

بعضى مەدنىتەر ئۆز مەيۋەلىرىنى اينىقىشاپ ئاتىدىرمەك
 اوزىنە يالنىز كۆلگەلەرى ايله اويالانماغا (ياشاماغا)
 باشلايىر. - دىلىم، بعضى دوغان توپلوملاردا
 كىچىمىش مەدى اوغورلاردا قورورو (حتى،
 خومارى...) او قدر دومينانت اولوب كى،
 يىنىلىكچىلىك و يارادىجى ياناشما ضعيف قالىب ...

نەپائەت،

بۇيوك مەدنىتىن كۆلگەسىنىن اولوملو و اولومسوز
 تائىرلىرىنى دە وورغولاباق .

اولوملو يۇن :

بۇيوك مەدنىتىن كۆلگەسى يىنى مەدنىتلەر و ايدىئالار
 مونىيت اورتام يارادا بىلر. تورك مەدنىتى ايسلام مەدنىتى
 ايله دىففوزىيا اندرك يىنى مەدى دالغالار (عثمانلى و
 صفوى مەدنىتلىرى...) يارادىپ؛

اولومسوز يۇن :

بۇيوك مەدنىتىن كۆلگەسى بعضى حاللاردا يىنى
 تشبوسلر و فرقلى اىستىقامتلر اينىقىشاپنا انگل اول
 بىلر. اۇرنى، بعضى اوروپا اۆلكەلرى اوزون مدت يونان-روما
 مەدنىتىن تائىرى آلتىندا قالدىغى اوچون يىنى مودللر
 آختارماقدا چتىنلىك چكىب ...

سونوج اولاراق داها نلرى وورغولايلا بىلرىك؟ -

بلى، مەدنىتىن يالنىز كونكرئت اوغورلاردا دىيىل، هم
 دە ياراتدىغى تائىر دايرەسىندىن عبارت اولدوغونو
 نظره آلساق، اونون كۆلگەسى بلى تارىخى،
 ايدىئولوژى و ائستىتىك چرچىولر فورمالاشدىرىر؛
 لاكىن بو كۆلگە هميشه اينىقىشاپ اوچون مونىيت
 اورتام ياراتمىر - بعضا مەدنىتلر اۆز كىچىمىشلىرىنى
 تائىرى آلتىندا قالاراق يىنى مەيۋەلر يىتىشدىرمەك دە
 چتىنلىك چكە بىلر. او باخىمدان، مەدنىتىن اساس
 گۇرۇى اۆز كۆلگەسىنىن آلتىندا بوغولماماق،
 توزلانماق و آردىنجا دا چىچكەلەر يىنى مەيۋەلر
 وئرمەيە داوام ائتمەك دىر ...

يالنىز دىنى مەتلر و فلسفه دىيىل، هم دە علم، اينجىست و
 ايدارئتمە گلەكلرى ايله ياخىن دوغان توتوموش اوروپا
 قدر كنىش تائىر گۇستردى؛

مەدى و ائستىتىك كۆلگە -

بۇيوك مەدنىتلر اۆز بدىعى و ائستىتىك نورمالارنى باشقا
 مەدنىتلەر اۆتورە بىلر. اينتىباه (رنسانس) مەدنىتى اوروپا
 اينجە صنعتىنە و دونيا مەدنىتىنە ائله بىر كۆلگە سالدى
 كى، سونراكى يوز اىللىكلردە صنعتچىلر و دوشونجە
 آدمالارى اۆزلىرىنى همىن چرچىوئە ايفادە ائتمەيە
 چالىشدى؛

سىياسى و اجتماعى كۆلگە -

سىياسى سىستىملر دە بۇيوك مەدنىتلر كۆلگەسى
 آلتىندا فورمالاشا بىلر. اۇرنى، سووئت مەدنىتى تىكجە
 سورئاليزم صنعت و يا ايدىئولوگىياسى ايله دىيىل، هم
 دە اونون ياراتدىغى كوللكتىو(اىست) پسخولوگىيا و
 يۇنتىم فورمالارى ايله سووئت مەكانىندا اوزون
 مدت تائىرىنى ساخلادى .

گلەن بو مقامدا دقتى بىر داها مەدنىتىن يولايىرچىلاردا
 - دىلئمالاردا يۇنلدىك: گۇرك، كۆلگىن مەيۋنى
 اۆتمەسى اولايى ندىر، نە دىيىل؟ ..

بلى، بعضا مەدنىتىن ياراتدىغى كۆلگە اونون
 مەيۋەلىرىنى اۆرت-باس دىر ائدە و يا اونلاردا
 بۇيومەسىنى سىنىرلايلا بىلر. بو، اۆزلىكلە كۆھنە
 مەدنىتلر يىنى دۇنەملرە اوغونلاشماسى ايله باغلى
 چتىنلىكلرىندە اۆزونو گۇستىر .

اۇرنى :

بۇيوك بىر سىويلىزاسىيا اۆز كىچىمىشلىرىنى تائىرىندىن
 چىخا بىلمەدى اوچون يىنىلە آچىق اولمايلا بىلر.
 چىن مەدنىتى اوزون مدت كونفوتسىچىلىق
 كۆلگەسىندە قالىب و چاغداش دۇنەمە كىچىد زامانى
 اۆز كلاسسىك كۆكلرى ايله چاغداشلاشما آراسىندا
 تارازلىق ياراتماغا چالىشىپ .

هستی و جهان و یا به عبارت دیگر جهان آگاهی را بیان می کند.

✦ زبان نحوه خاص رویارویی انسانها با هستی است و از این رو بنا به ارزش ذاتی وجود انسان و آزادی او در بر ساختن جهان، زبان گویای اصالت و آزادی انسان در خالقیت و آفرینش زیست جهان خاص فرهنگی خود است. حقیقت یا مصلحت امری بیرون از زبان که زبان را به مثابه وسیله ارتباطی برای بیان خود به کار گیرند، نیست بلکه این زبان است که حقیقت یا مصلحت را می آفریند و به آن شکل می دهد.

✦ زبان مقدم و اولی بر هر حقیقت و مصلحتی است و هر حقیقت و واقعیتی زبانی است. حقیقت های آفریده انسانها در درون هر بازی زبانی، گفتمان یا زیست جهان فرهنگی نمود می یابند. انسانها در جهان های مختلف، خاص و اصیل زبانی خود به سر می برند و هر چند زبان ها به همدیگر تا حدودی قابل ترجمه اند، لکن هیچگاه جهان های زبانی یکی نخواهند بود.

✦ حسرت و افسوسی که امروزه فیلسوفان و زبان شناسان اروپایی قرن بیستم از اعمال وحشیانه اروپاییان در از بین بردن زبان و فرهنگ و میراث تاریخی و تمدنی اقوام سرخ پوست آزتک، اولمک، مایا و اینکا در آمریکای شمالی، مرکزی و جنوبی از قرن شانزدهم به بعد می خورند، خود گویای اهمیت زبان ها و فرهنگ ها و شیوه های متفاوت مواجهه آنها با هستی است که امروزه برای فیلسوفان اگزیستانسیالیست، پدیدارشناس، ساختارگرا، پساساختارگرا، هرمنوتیک و فیلسوفان زبانی اهمیت یافته است.

✦ مساله این است که زبان صرفاً وسیله ارتباطی نیست که حقیقت، واقعیت و یا مصلحت سیاسی بر آن مقدم باشند. زبان ها مقدم بر حقیقت، واقعیت و مصلحت هستند و از همین رو است که زبان مساله ای مرتبط با حرمت وجودی انسانها، آزادی و برابری آنها است. انسان و آزادی او هم مقدم بر هر حقیقتی است و از آنجا که انسان و آزادی او را نمی توان فدای هر برداشتی از حقیقت کرد، زبان هم که خود خالق حقیقت است نمی تواند صرفاً ابزاری برای حقیقت یا مصلحتی فراتر از خود باشد.

سوسیال مَدییا دان در لمه لر

Sosial mediyadan dərləmələr

به کوشش : فرید ستاری فر

زبان وسیله ارتباطی نیست، زبان مساله وجودی است

دکتر فرامرز تقی لو

✦ زبان صرفاً وسیله ارتباطی نیست و حتی شاید ۱۰ درصد اهمیت زبان هم بُعد صرفاً ارتباطی آن نباشد. اینکه زبان وسیله صرفاً ارتباطی است، حرفی است بس غلط، غیر فلسفی و غیر علمی.

✦ چنانکه بنا به تصریح بزرگترین فیلسوفان اگزیستانسیالیست، پدیدارشناس، هرمنوتیک، ساختارگرا، پساساختارگرا از ادموند هوسرل، مارتین هایدگر، گئورگ گادامر، ژاک دریدا، فرانسوا لیوتار، لوی استروس و مهم تر از همه فیلسوف بزرگ زبانی لودویگ ویتگنشتاین و صاحب نظریه "بازیهای زبانی"، هر زبانی برای خود "یک جهان مستقل" یا "زیست جهان فرهنگی مستقل" است که شیوه گشایش و رویارویی انسان صاحب آن زبان با

منطقه هزاران سال قبل از انسان هوشمند (هوموساپینس ساپینس) نیز سکونت‌گاه دیگر اقسام بشر بوده است.

✦ فرموده‌اند "زبان فارسی امروز ادامه فارسی میانه (زبان ساسانیان) و فارسی باستان (زبان هخامنشیان) است"

■ زبانی که امروزه در ایران فارسی، در تاجیکستان تاجیکی و در افغانستان دری و تاجیکی خوانده میشود هر سه یک زبان‌اند با سه لهجه عمده متفاوت. اسامی "دری" و "تاجیکی" برای این زبان در اشعار مولوی و حافظ علامت تاریخی بودن آنهاست. خاستگاه این زبان، برخلاف تصور عموم ایرانیان، شیراز نیست. خاستگاه این زبان خراسان قدیم است که مناطقی از خراسان ایران و کشورهای افغانستان و تاجیکستان را شامل میشود. شعرای اولیه این زبان اعم از رودکی، فردوسی و... نیز از این جغرافیاست. در خراسان زبان‌های بسیاری چون پشتو، ترکی و... تکلم میشود. این زبان به طور دقیق، زبان تاجیک‌هاست و در تاجیکستان با همین اسم رسمی است.

■ برخلاف تبلیغات پانفارسیسم، این زبان ادامه زبان پهلوی (زبان ساسانیان) و زبان پهلوی ادامه زبان پارسی (زبان هخامنشیان) نیست. این زبانها جملگی هم‌خانواده‌اند و اشتراکات لغوی و گرامری دارند لکن اینگونه نیست که زبان پهلوی در طول تاریخ تغییر و تحول یافت و به زبان تاجیکی بدل گشت. در برهه‌ای از تاریخ، هر دو زبان زنده بودند و حتی متونی از پهلوی به تاجیکی ترجمه میشد. فارسی نامیدن این زبان‌ها به تبع تعمیم جزء به کلی است که نام ایالت پارس را به کل قلمرو هخامنشیان و ساسانیان تسری داد. گاه نه تنها زبانهای پارسی، پهلوی، تاجیکی بلکه جمیع زبانهای آریائیک منطقه را پرشین (فارسی) نامیده‌اند. زبان شهری چون شیراز در طول تاریخ علاوه بر تغییر به زبانی آریائیک، حداقل دو بار نیز داخل این خانواده زبانی تغییر یافته است.

■ سنت تسمیه این منطقه توسط غرب، ادامه تسمیه یونان باستان است که این جغرافیا را پرشیا نامیده بود. به علت حاکمیت وقت هخامنشیان و خاستگاه قومی و جغرافیایی‌شان، قلمرو آنها توسط مجاورین با تعمیم جزء به کل، قلمرو پارس نامیده شده است. همچنان که کل

✦ پس حق زبانی، آزادی و برابری زبانی مقدم بر هر برداشتی از حقیقت و مصلحت است و بنا به هر برداشتی از حقیقت یا مصلحت نمی‌توان امر بر برتری یک زبان نسبت به زبانی دیگر کرد یا دستور به حفظ، صیانت و گسترش یک زبان و محو و امحای زبانی دیگر داد.

در جواب مصاحبه ۴ اسفند ۴۰۳ حداد عادل

✦ دکتر مریم موسوی

✦ فرموده‌اند "زبان فارسی در ایران، همزاد با سکونت مردم در این منطقه از کره زمین است"

■ نوشتن جواب به این ادعا که علامت چهل مرکب وی یا اشاعه کذب محض است، همچون کوبیدن میخ آهنین است در سنگ. چهل است یا تجاهل، تفاوتی در تاسف برای قرارگیری آن شخص در آن جایگاه ندارد. باری ما دست به قلم می‌بریم برای مطالعه عموم، نه ایشان.

■ زبان فارسی جزو زبان‌های هنداروپایی (آریائیک) خاورمیانه است. ایران قبل از مهاجرت اقوام آریایی، بومیانی داشت و جزو متمدن‌ترین مناطق زمین بوده است. علیرغم القائات غرب که تمدن و مدنیت را از آن خود می‌دانند و تمدن‌های دیگر را به علت مهاجرت اجدادشان به آن مناطق تبلیغ میکنند، ایران قبل آریایی‌ها، صاحب خط، قانون، حکومت، دین و فرهنگ فاخر، موسیقی، رقص، طب و... بوده است. مارکرهای ژنتیکی ایرانیان کنونی، نشانگر تداوم نسل بومیان فلات ایران است نه آریایی‌ها. به عبارتی قبایل کم جمعیت آریایی در سوپ ژنتیکی بومیان هضم شدند و تنها زبانشان را در برخی مناطق بجای گذاشته‌اند.

■ حکومت‌های هخامنشیان و ساسانیان بر پایه تمدنی بومیان فلات ایران همچون ایلامیان، اورارتور و تمدن‌های بین النهرین همچون سومریان، آشوریان، بابل و... بنا شده‌اند. اغلب کتیبه‌های هخامنشی به زبان و خط بومیان فلات ایران است. تقسیم سال به دوازده ماه و جشن گرفتن روز اول سال جدید و... جملگی رسوم بومی فلات ایران‌اند. معماری و نمادهای منسوب به این دو حکومت نیز به جد متأثر از آشور، بابل و... است. نکته اینکه، این

❖ زمانه، زمانه‌ای نیست که بتوان نژادپرستی و دگرستیزی را ترویج کرد. نسل جدید از افراط‌ها بیزار است. و به دنبال همزیستی، احترام متقابل و آرامش است. امروزه موج مقابله با پانفارسیسم در میان هم‌وطنان فارسی‌زبان نیز در حال پا گرفتن است. پانفارسیسم نمیتواند کما فی السابق در مقابل حق آموزش به زبان مادری که مورد تاکید ماده ۲۶ اعلامیه جهانی حقوق بشر به عنوان حقوق بنیادی انسان‌ها است، بایستد اما با حاشیه‌سازی‌هایی مضحک سعی در غیر ممکن جلوه دادن این امر دارد. از جمله حواشی واقعا خنده‌داری که مدتی است روی آن مانور میدهند بحث لهجات محاوره‌ای یک زبان است. برای مثال میگویند لهجات محاوره‌ای تبریز، اورمیه، اردبیل و... متفاوت است و ما نمی‌دانیم کدام را تدریس کنیم!

❖ اینکه برای توضیح این مساله دست به قلم میبرم شرم میکنم. مینویسم تا در تاریخ بماند و آیندگان بدانند که ما در ایران با چه جریانی دون پایه‌ای در مبارزه بودیم. ای بدذاتان! مگر لهجات محاوره‌ای فارسی تهران، یزد و مشهد یکسان است که شما زبان فارسی معیار را نه تنها به فارسی‌زبانان بلکه به اقوام غیر فارس تدریس میکنید؟! یزدی‌ها به "زنبور" میگویند "بز". کرمانی‌ها به "خرزبه" میگویند "خیار"، مشهدی‌ها که بجای "می‌برم، می‌برم"، من برم" کلمه میگویند "مُبرم". خواننده گرامی گمان نکند که آنها فرق زبان معیار و لهجه محاوره را نمی‌دانند و منتظرند کسی توضیح واضح‌تر دهد تا بفهمند. سال‌هاست زبان، ادبیات و تاریخ ارمنی به هم‌وطنان ارمنی تدریس میشود.

❖ زبان معیار (standard language)، دارای یک دستور زبان و ساختار نحوی واحد از تمامی لهجات و گویش‌های یک زبان است. زبان معیار، قُرْم گراماتیک و کتابی یک زبان است. زبان معیار، لهجه روستا یا شهر خاصی نیست و یک فرا لهجه است. طبعاً به علت آشنایی قشر تحصیل‌کرده با مقوله زبان و اطلاع از ساختار دستوری و ادبیات، زبان معیار به زبان شعراء نویسندگان و فرهیختگان آن زبان نزدیک‌تر است.

سرزمین هَلن، یونان نامیده شد که برگرفته از ایالت ایونیکا آن قلمرو میباشد. این جغرافیا سرزمین تُرک، عجم، آل سلجوق، قزلباشیه، صفوی، افشار و... نیز نامیده شده است. ابن خلدون آورده است "ان ارض ایران هی ارض التُرك". تمامی این تسمیه‌ها توصیفی است توسط دیگران در ظرف زمانی خود به علت حکومت وقت. این مساله مورد سوء استفاده پانفارسیسم است.

❖ فرموده‌اند "مردم می‌توانند زبان مادری را در خانه به فرزندان‌شان یاد بدهند"

❖ یادگیری یک زبان یعنی آموختن مهارت‌های مکالمه‌ای (speaking)، شنیداری (listening)، نوشتاری (writing)، خواندن (reading)، دستور زبان (grammar)، درک مطلب (compreheision) و ادبیات (literature). چند درصد از والدین به این مهارتها تسلط دارند که به فرض داشتن یک متد آموزشی و امکانات لازم، آن را به کودکان تعلیم دهند؟! با این تحلیل، فارسی‌زبانان نیز می‌توانند زبان فارسی را در خانه به فرزندان‌شان یاد بدهند و بایست آموزش زبان فارسی در مدارس برای فارسی‌زبانان لغو شود!

❖ ایشان به دولت - ملت سازی فاشیستی رژیم پهلوی و سیاست‌های پانفارسیستی آن اشاره‌ای کرده‌اند که اعترافی مبارک است.

تفاوت زبان معیار با لهجات محاوره‌ای دکتر مریم موسوی

❖ فاشیسم پانفارسی اگر روزگاری صراحتاً از نابود کردن زبان‌های غیر فارسی سخن میگفت امروزه با تجاهل (خود را به نادانی زدن) سعی در مانع تراشی در احقاق حقوق اقوام غیر فارس دارد. پانفارسیسم نیک میدانند که اگر همچنان شمشیر را از رو ببندد و به صورت رادیکال در برابر حرکت به سوی پلورالیسم (تکثرگرایی) و داشتن چند زبان رسمی بایستد، نه تنها با عکس العمل شدید اقوام غیر فارس مواجه میشود، بلکه مخاطبش را در بین جامعه فارسی‌زبان نیز از دست خواهد داد.

شدن زبان ترکی در ایران می‌اندیشد و از این مسائل ابتدایی عبور کرده است.

خط تورکی و ریشه آن

خط تورکی از یکسری علایم که به آنها، طامغا گفته میشود برگرفته شده و از ایام گذشته تا به کنون بعنوان نشان طوایف مورد استفاده قرار گرفته.

که در زندگی شهر نشینی بخاطر عدم نیاز به آن کمی کم رنگتر شده اما هنوز بین ایلات طوایف ترک همچنان بصورت صد در صد پابرجاست و هر طایفه ای طامغای مختص خودش را دارد.

● شیخ محمود کاشغری نگارنده اولین دایره المعارف در مورد ترکها تحت عنوان دیوان لغات الترك در اوایل اسلام، طامغاهای قبایل ترکان اوغوز که شامل ترکهای ترکیه، ایران، آذربایجان، قبرس، تورکمنستان و سایر ایالت و شهرهای ترکان اوغوزی نشین هستند، با رسم شکل توضیح داده که هم اکنون از چین تا قلب اروپا ما شاهد آن طامغها بصورت سنگ نوشته هستیم.

● البته طامغاهای دیگری همچون طمغای آذ (یکی از طوایف ترکان که در کتیبه های اورخون هم به آن اشاره شده)، طمغای اوز، طمغای آند، طمغای درخت حیات، طامغای الهه مادر، طامغای آنا، طامغای قایی و... هستیم که در کنار طامغاهای فوق الذکر هم بصورت حک بر روی سنگها و هم بصورت نقوش بر روی لباس، فرش، چرم، کیف و کفش ها قابل مشاهده هستند.

که هر یک در منطقه ای مرسوم است مثلا بین آذربایجانیهها روی فرش ها و گلیم ها، بین ترکمنها روی لباسها و کیفها و... برای اطلاعات بیشتر در خصوص نقوش مرتبط با طامغاهای ترکی به کانالهای تلگرامی زیر مراجعه کنید.

● شیخ محمود کاشغری علاوه بر رسم نشان ترکان اوغوز، مینویسد سرزمینهای ترکی کشور روم تا ولایت ماچین به بطول ۵ هزار فرسنگ و به عرض ۳ هزار فرسنگ می باشد.

★ زبان محاوره (colloquial language)، یکی از گونه‌های سخن گفتن است که از آن در مکالمات روزمره استفاده می‌کنیم. زبان محاوره‌ای، بسیاری از ویژگی‌های زبان معیار را ندارد و ممکن است شهر به شهر و حتی روستا به روستا فرق کند. به‌عنوان مهم‌ترین تفاوت زبان معیار و محاوره‌ای می‌توانیم به "رعایت نکردن ترتیب اجزای جمله"، "تلفظ متفاوت کلمات" و گاه "تفاوت‌های جزئی دستوری" اشاره کنیم. برای مثال در لهجه محاوره‌ای تهرانی زبان فارسی گفته میشود "می‌رسونمت خونه" اما در فرم کتابی و معیار "تو را به خانه می‌رسانم" صحیح است. وجود لهجات محاوره‌ای مختلف در زبان‌ها چیز عجیبی نیست. تمامی زبان‌ها از انگلیسی گرفته تا آلمانی، فرانسوی، عربی و... دارای لهجات مختلف‌اند.

★ زبان ترکی معیاری که امروزه در ایران توسط شعرا و نویسندگان به کار گرفته میشود ادامه همان ترکی است که در اعصار گذشته، همچون عصر صفوی بکار رفته و لهجه هیچ شهر خاصی حتی تبریز نیست. ترکی معیار ترکیه با تغییراتی که در دوره آتاتورک اعمال شد (تغییر رسم الخط، برخی تغییرات نحوی و حذف صامت‌های خ و ق) با ترکی معیار ایران متفاوت است. اگر ترکیه نیز به زبانی که امروزه ترکی عثمانی میخوانند بازگردد همان ترکی معیاری خواهد شد که در ایران به کار گرفته می‌شود. جمهوری آذربایجان نیز میراث‌دار همان ترکی تاریخی منطقه است که ساختار نحوی تاریخی و صامت‌های خ و ق را حفظ کرده است. لذا لهجه هیچ‌کدام از شهرهای آن (باکو، گنجه و...) نیست و جز در برخی لغات روسی که در حال کنار گذاشتن آن هستند، تفاوتی با ترکی معیار ایران ندارد.

★ آن بنده خدا هم که گفت "شهرهای ترک‌نشین همدیگر را قبول نمیکنند" بداند که اولاً، امور ترکان ارتباطی با امثالهم ندارد. از جانب خود سخن بگویند نه ما. ثانیاً، ترکی معیار لهجه شهر خاصی نیست که کسی قبول کند یا نکند. ثالثاً، سال‌هاست که شعرا و نویسندگان ترک از شهرهای مختلف ایران به ترکی معیار محتوا تولید کرده و میکنند. رابعاً، امروزه جامعه ترک ایران، از آذربایجان تا خراسان و شیراز به ترکی واحد در سطح جهانی و رسمی

✓ حرف (ند): که اسم آن آند و کلماتی چون کند: روستا یا شهر، آند ایچمک: قسم خوردن با این حرف نوشته میشوند، بر گرفته از طامغای آند هست که خود طامغا نیز برگرفته از سنتی دیرینه که ظرفی را پر از آب کرده و از خون شخص قسم خورنده بر آن یک یا دو یا سه قطره میچکاندن و معروف به جام سوگند بود که در خط ترکی، شکلی که به حرف آند اختصاص دادن شبیه ظرفی است که یک یا دو یا سه نقطه در وسطش دارد.

● ضمنا از قدیم الایام تا کنون تمامی سنگ نوشته یا کتابهایی که به این خط نوشته شده همگی به زبان ترکی بوده و مهمترین آنها کتاب ایرق بیتیک و سنگ نوشته ها اورخون بصورت متن میباشند.

قایناق: کانال تلگرام بیزیم بیجار

دُختر (دُغَر = دُغ + ار)؛ کانون زایای

قهرمانهای شرقی از جنس نور و خورشید

مختاری نیا خلیل

✍ اکثر مواقع پان_ایرانیست ها در خصوص ریشه لغات و ادعای فارسی بودن آنها نظریاتی ارائه می دهند که موجب مضحکه خاص و عام می شود؛ مثلا اینکه لغت دختر از دوغدر به معنی شیردوش می باشد؛ در یکی از کانال های وابسته به پان ایرانیست ها در مورد واژه دختر چنین ادعا شده بود:

"واژه «دختر» از «دوغَدَر» در ایران باستان، و در اثر فرسایش زبان در طی زمان بوجود آمده ست. میان مردمان آریایی «دوغ» به معنی «شیر» بوده است و دوغدر به معنی «شیردوش» است چون کار اصلی او دوشیدن شیر بوده، در اوستا این واژه «دوغَدَر» و در پهلوی «دوخت» بیان شده، واژه daughter نیز همین دختر است gh در انگلیس کهن تلفظی مانند تلفظ آلمانی آن داشته و «خ» بیان می شده است!"

✍ اینکه واژه دوغار (دُغ + ار) در اوستا آمده شکی نیست ولی اینکه این کلمه فارسی باشد به قطع یقین می توان

● خط ترکی که کاملا خطی مطابق با زبان ترکی بوده و از همین طامغاها استخراج شده و از نظر علمی کاملا ریشه ترکی دارد در حال حاضر مورد حمله دشمنان ادبیات و زبان ترکی شده و سعی دارن وانمود کنن که این خط از چند خط قدیمی که فعلا خودشان هم در مبهم هستند، برگرفته شده است.

● اما اثبات ترکی بودن این خط انقدر آسان است که اگر کسی کوچکترین اطلاعاتی در مورد این الفبا داشته باشد به ترکی بودن ریشه این الفبا به آسانی پی میبرد.

● در خط ترکی حرفها مثل الفبای انگلیسی و یا سایر الفباها اسم دارن، مثلا در انگلیسی اسم این حرف (i) ← ay هست و وقتی میخوان بنویسن آی ام که معنیش هم میشه (من هستم) دیگه نمینویسن ay am بلکه چون اسم حرف، آی هست پس مینویسن (i am) که در خط ترکی هم به همین ترتیب حروف با اسامی خود ظاهر میشوند.

*مثال

✓ حرف اوق: وقتی میخوان بنویسن اوقوماق (اوخوماق) بجای سه حرف الف، و، ق فقط حرف اوق رو مینوشتن و شکلی که به حرف اوق اختصاص دادن شکل یک تیر تیرکمان هست یعنی دقیقا ریشه ترکی دارد، چون در ترکی هم اکنون هم به تیر، اوق یا اوخ یا اوک میگن.

✓ حرف ت قالین یا همان ط (در زبان ترکی مادر ت هایی که با حرفهای صدادار a, i, o, u که به آنها نیز حروف صدادار قالین میگویند، می آیند با ط نوشته میشوند و تلفظ آن کمی رقیق تر از ط عربی است و به آن ت قالین هم میگویند) و اسم آن آط هست و شکلی که به آن اختصاص دادن شبیه اسبی است که انگار از روبرو ه آن نگاه میکنی. و باز نقطه جالب این است که در ترکی به اسب آت یا آط میگویند.

✓ حرف ز یا ذ: در ترکی به حرف ز یا ذ آذ میگویند که برگرفته از طامغای آذ مربوط به طایفه آذ که در بالا به آن اشاره کریم برگرفته شده

دُغ+ار: زاینده قهرمان، آفریننده قهرمان
دوغار: آفریننده، بچه زاء، زاینده، زایا، تکثیرکننده،
متولدکننده

دختر: دُغَر (دُغ + ار)

دُغو: خاور، مشرق

دوغو: شرق

دُغَر: قهرمان شرق، خورشید

دوغَر: زاینده، زایا، کانون زایش و تولد

دُغُوْلُوْ = دُغ (دوغماق = زائیدن) کلمه ای ترکی،
از این کلمه به اشتباه سه قلو و چهارقلو... نیز ساخته
شده بدون اینکه لغت "قلو" در آنها معنایی داشته
باشد. از این نمونه تولیدات غیر علمی و بدون قاعده
در زبان فارسی به وفور دیده می شود مانند کلمه
جین فرانسوی که از آن یک جین و دو جین و سه
جین هم می سازند و یا از دوبله انگلیسی سیبله و
چوبله می سازند.

دُغ+ار: زاینده قهرمان، آفریننده قهرمان، قهرمان
شرق، زایای شجاع، بوجود آورنده انسانهای شجاع و مردان
قهرمان، کانون زایش قهرمانها، زاینده شجاع، قهرمان
شرق، خورشید زایا، متولدکننده نور و قهرمانیت بیشتر با
ذات مقدس و پاک زنان و دختر (دُغَر) سنخیت دارد تا
با شیر و ماست و دوغ تخیلی و توهومات پان ایرانیست ها

دُغَر: زاینده قهرمان، آفریننده قهرمان، قهرمان
شرق، زایای شجاع، بوجود آورنده انسانهای شجاع و مردان
قهرمان، کانون زایش قهرمانها، زاینده شجاع، قهرمان
شرق، خورشید زایا، متولدکننده نور و قهرمانیت بیشتر با
ذات مقدس و پاک زنان و دختر (دُغَر) سنخیت دارد تا
با شیر و ماست و دوغ تخیلی و توهومات پان ایرانیست ها

گفت که پان ایرانیست ها متاسفانه و کاملاً به بیراهه
رفته اند بنا به دلایلی که ذیلاً ذکر می گردد:

▲اولاً: اینکه زبان فارسی بعنوان یک زبان مونتاز،
محصول مشترک سلاطین ترک و عرب (نه توده مردم)
حداکثر طی فرایند ۸۰۰ سال گذشته بوده است و قبل از
آن مسبوق به سابقه نبوده است چه به برسد به زمان
زرتشت و اوستا و از این قبیل تُرّهات و از این قسم قصه
سازی ها

▲ثانیاً: حضور و وجود واژه " دوغدر " در اوستا دال بر
فارسی بودن آن نیست چه بسیار لغات ترکی که در خود
اوستا نیز وجود دارد که آنهم دلایل خاص خودش را دارد
که در این مقال نمی گنجد.

▲ثالثاً: لغت " دُغ " و " ار " از ابرلغات قدیمی و کهن
موجود در گنجینه واژه گان ترکی می باشد که در قدیمی
ترین کتب ترکی منجمله دیوان اللغات التورکی کاشغری به
آن اشاره شده است که حداقل ۱۰ هزار سال قدمت دارند
و حتی لغت " دوغ / دُغ + ار " را در اسامی شاهان ترکی
اشکانی مانند اردوغان / اردوآن و نام امروزی اردوغان و...
بالصراحه می بینیم.

▲رابعاً: لغت " دُغ " در ترکی دارای مشتقات و معانی
مختلفی هست منجمله " دُغ، دوغماق، دوغار، دوغو، و
لغت " ار " نیز در معانی مرد، شوهر (سو + ار)، شجاع،
قهرمان، پهلوان، جنگجو، مبارز قهرمان، مردانه و حتی در
معنای انسان کامل و عارف واصل نیز آمده است.

▲خامساً: تغییرات واجی و تحولات فُنوتیکی در زبان
ساختمانند تُرکی مخصوصاً در حروف قریب المخرج یکی
از قواعد و اصول علمی این لسان سماوی می باشد.
مانند: " بنیم / منیم "، " دوتدو / توتتو "، " آقشام /
آخشام "، " گونبد / گونبد "، " دُغَر / دُختر " و قس
علی هذا...

دُغَر: زاینده قهرمان، آفریننده قهرمان، قهرمان
شرق، زایای شجاع، بوجود آورنده انسانهای شجاع و مردان
قهرمان، کانون زایش قهرمانها، زاینده شجاع، قهرمان
شرق، خورشید زایا، متولدکننده نور و قهرمانیت بیشتر با
ذات مقدس و پاک زنان و دختر (دُغَر) سنخیت دارد تا
با شیر و ماست و دوغ تخیلی و توهومات پان ایرانیست ها

در حاشیه تلاش عشایر برای مقابله

با ترکی در اورمیه

دکتر توحید ملک زاده

<https://t.me/melikzadeh>

«ترکی در اینجا (اورمیه) زبان بین المللی است. این زبان را هر کسی می داند. ارمنی، کرد، روس، فرانسوی، انگلیسی، فارسی، آسوری و آلمانی همه به ترکی تکلم می کنند. می توانم با این همه افراد مختلف الجنس صحبت کنم. ترکم و از این جهت احساس خوشبختی می کنم.» رسول زاده، محمد امین، گزارشهایی از انقلاب مشروطیت ایران، ترجمه: رحیم رئیس نیا، انتشارات شیرازه، چاپ اول تهران، ۱۳۷۷، ص: ۲۱۹) این نوشته یکی از صدها سند از نویسندگان، محققین و مسافران اورمیه می باشد که بر عمومی بودن زبان ترکی تمام افراد در اورمیه چه قبلا و چه حال تاکید می کند.

زبان ترکی، زبان بازار و اقتصاد، مسجد و حسینیه، فرهنگ، هنر و ادب اهالی اورمیه و غرب آذربایجان از ادیان، مذاهب و طوایف مختلف بوده و زبان گویای مردم یعنی عاشیقها اعم از ترک و غیر ترک از هر دین و مذهبی به زبان ترکی - زبان رایج و همه گیر آذربایجان- ایفای نقش کرده اند. عاشیق قول هارطون از مسیحیان ارمنی، عاشیق یوسوف اوهانس از مسیحیان سریانی (آشوری) و دهها عاشق دیگر نه تنها بر زبان ترکی شعر سروده و در مقام عاشقی رسالت خود را انجام داده اند بل بر مبنای عرفان اسلامی نیز پای نهاده و حتی بر شهدای کربلا و ظلم یزیدیان نیز پرداخته اند.

ادبای اینجا صدها سال به زبان ترکی سروده و نوشته اند و تاریخ و فولکلور اورمیه با زبان ترکی ساخته و پرداخته شده است. اورمیه زادگاه داستان اصلی کرم، روایتی از

داستان محتشم کوراولو، زادگاه بورلا خاتون دده قورقود شاهکار ترکان بوده و امروزه می بینیم افرادی علیرغم دانستن زبان ترکی ناجوانمردانه (این موسیقی الهی - ترکی-) را ملعبه دستورات آن طرف مرز قرار داده و بی محابا بر آن می کوبند و به مدد اینترنت و فضای مجازی با هیاهو و جنجال رسانه ای سعی در قالب کردن خود در عرصه فرهنگ و ادب اورمیه و غرب آذربایجان را دارند.

چه خوب است سنت آذربایجانی ها را که با خدای خود به عربی سخن می گویند و با دوستان دور به فارسی و با همسایگان و خویشاوندان و همشهریان به ترکی. در کلاسهای درس آذربایجان چه مدرسه چه دانشگاه، هر روز شاهدیم اگر کسی ترکی متوجه نشود و با اشاره اینکه «استاد من ترکی نمی دانم اگر ممکنه فارسی بگید» استاد متبسمانه به فارسی ادامه تدریس می نماید. در مراسمات رسمی اداری هم همیشه این سوال پرسیده می شود و مجری و یا سخنران با گشاده رویی به زبانی صحبت می کند که همگان مفهوم شوند. چندسال قبل نیز شخصی از عشایر که به مدد سیستم آموزشی در اورمیه وارد سیستم بوروکراسی اورمیه شده بود، تلاشهایی ناشیانه بر ضد زبان ترکی انجام داد ولی چند ساعت نگذشته مجبور می شود برای جلوگیری از تبعات خشن اقداماتش - که در اورمیه هیچ محلی از اعراب ندارد - برای تظہیر خود عنوان کند چهار عروس خانواده من آذری (شما بخوانید ترک) است. تا بیش از این باعث آزرده خاطرشدن نجیب ترین مردمان- اهالی اورمیه- نشود. امروز هم این افراد دردشان شده فقط صحبت نکردن به ترکی آنهم در کجا، در پایتخت فرهنگ آذربایجان: اورمیه.

با این اوضاع، عده ای با جنجال، دوباره همین راه بی نتیجه را می روند و در پوششهای مختلف و با شوونی رسانه ای علیرغم دانستن و تکلم روان به زبان ترکی، بر این نعمت خدادادی - دانستن زبان ترکی- پشت پا زده و به بهانه امنیت ملی و با پیش کشیدن زبان رسمی و اخیرا زبان روستا و یا عشیره ی خود مقابل زبان فاخر ترکی، سعی مذبحانه در رودرو قراردادن آذربایجان، این جغرافیای دینامیک اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اهالی ترک آن با حکومت مرکزی هستند؟ اصولا آیا اقلیتی در دنیا سراغ دارید که با خشونت و تلاش برای فراقکنی و ایجاد ناامنی به سرمنزل مقصود برسد؟ آیا متوجه نیستید

زبان فارسی با آنهمه تسلط بر رسانه های دیداری و شنیداری داخلی و خارجی که فضای خانه های هر ایرانی را در اختیار گرفته و کتابهای درسی از ابتدایی تا پایان دانشگاه، کتابهای غیر درسی، سینما، تئاتر، موسیقی و مطبوعاتی که در اختیار دارد و هزینه های میلیاردی که در قالب «فرهنگستان زبان و ادب فارسی» و «بنیاد سعدی» برای گسترش آن در داخل و خارج میشود نه تضعیف شدنی است و نه نگرانی برای ضعیف شدن آن قابل تصور است؛ اما در هیچ جای دنیا دیده و شنیده نشده که ملتی، اکثریت نسبی جمعیت کشوری را تشکیل دهند و دارای زبان، موسیقی، رقص، فولکلور، افسانه، داستان و آداب و رسوم خاص خود باشند اما نه تنها زبانشان زبان رسمی آن کشور نباشد، حتی حق نداشته باشند در حد ابتدایی هم به زبان مادری خود تحصیل کنند!

رسمی بودن دو یا چند زبان در کشورهای چند زبانه، در دنیا مرسوم و بی نیاز از توضیح و تشریح است، علاوه بر کشورهای متمدنی و پیشرفته ای چون کانادا، سوئیس، بلژیک، سنگاپور، ... و کشورهایی در حال توسعه چون هندوستان و عراق که دو یا چند زبان رسمی دارند، حتی در کشور جهان سومی و دری و یا فارسی زبان همسایه و همزبان ایران یعنی افغانستان، دو زبان «پشتو و دری» زبان رسمی و سرتاسری است و دیگر زبانهای منطقه ای مانند ازبکی، ترکمنی، بلوچی، نورستانی و غیره هم در این کشور در کنار زبان رسمی تدریس میشوند!

تصویب نشدن تدریس زبانهای مادری غیر فارسی در ایران در مجلس شورای اسلامی در تاریخ هشتم اسفند ماه، آنهم دو ساعت در هفته را باید فاجعه ملی نامید!

اگر تصویب نشدن این حداقل تدریس به زبان مادری را همانطوریکه یکی از نماینده ها در مجلس در هنگام تصویب، داد زد «خطر امنیت ملی»، به حساب آوریم، دچار و گرفتار بحران شدید ملی شده ایم که از آن بیخبر هستیم و یا خود را به بی خبری زده ایم!

فاجعه بارتر از تصویب نشدن دو ساعتی تدریس زبانهای مادری در مدارس، صحبت های کسی است که ریاست فرهنگستان عریض و طویل کشور را به عهده دارد و با یادآوری حاکمیت دیکتاتوری صد سال پیش رضاشاه که از صد نفر یک نفر سواد خواندن و نوشتن نداشت و آشنا به حقوق فردی، اجتماعی، زبانی و فرهنگی خود نبود را با

این تلاشهای ناشیانه تان برای ایجاد فضای دوقطبی، برعلیه منافع شهرمان می باشد؟

به هر تقدیر چهارسال در کسوت نمایندگی برای شما فرصتی داده شده برای اثبات برادریتان (که البته شک دارم و کار شما خواهد شد در راستای یارگیری و چپاندن عشایر به سیستم بوروکراسی اورمیه و تحریکات قومی و خلاف امنیت ملی) ولی دلیلی نیست که ساختار فرهنگی اورمیه را با فراخوانهای کذابی که خودتان هم به این مراسمات اعتقادی هم ندارید، به هم بزنید.

امیدوارم این افراد در گذار از سیستم عشیره ای به شهرنشینی با حفظ آرامش، متانت خود را از دست ندهند و با همکاری با ساکنان اورمیه، فرهنگ عمومی اورمیه را بیاموزند چون دنیا همین یکروز نیست و قرار است شماها سالیان سال با فرهنگ ترکی در «دارالانشاط اورمیه» زندگی کرده و از مواهب فرهنگی، تاریخی و اقتصادی این منطقه از آذربایجان استفاده کنید... ۲۷ اسفند ۱۴۰۳

زبان ترکی در ایران باید همطراز و مثل زبان فارسی دومین زبان رسمی و سرتاسری کشور شود

مهندس حسن راشدی

ما بر این باوریم و اعتقاد و اصرار داریم که زبان ترکی در ایران باید همطراز و مثل زبان فارسی دومین زبان رسمی و سرتاسری کشور شود، بقیه زبانهای غیر فارسی هم در استانها و مناطقی که گویشوران آنها در آن محدوده جغرافیایی متمرکز هستند در کنار دو زبان رسمی در مدارس تدریس شوند.

این گفته ما به تصور و تفسیر بعضیها «برای تضعیف زبان فارسی» و یا از روی هوا و هوس و خودشیفتگی زبانی که بعضیها گرفتار آن هستند، نیست، بلکه استوار بر ادله و واقعیات جامعه چند زبانی و چند فرهنگی ایران، اکثریت نسبی بودن جمعیت رکان در ایران و برای تقویت روح اتحاد و اتفاق و تحکیم وحدت است.

دارد. زبان ترکی نه تنها بر دایره لغوی زبانهای مختلف تأثیر گذاشته، بلکه بر مورفولوژی و صرف و نحو تمامی زبانهای بالکان نیز تأثیرگذار بوده است.

کلمات ترکی در صربی-کرواتی

عبدالله اسکلیچ در اثر خود با عنوان “واژه‌های ترکی در صربی-کرواتی (Turcizmu u srpskohrvatskom jeziku)” زبان

که اولین بار در ۱۹۵۷ و بار دوم در ۱۹۶۲ در سارایوو منتشر شد، تأیید کرده است که ۸۷۴۲/هشت هزار و هفتصد و چهل و دو واژه از زبان ترکی به زبان صربی-کرواتی وارد شده است. البته تعداد واژه‌های ترکی در صربی-کرواتی به این میزان نیست. به‌طوری‌که در چاپ (Milan Adamovic, “Tanıtma”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, Ankara 1969, 289. s. vd.).

کلمات ترکی در مجاری

دانشمندان واژه‌های ترکی وارد شده به زبان مجاری را در سه مرحله بررسی می‌کنند. مرحله اول، لایه هون-خزر-بلغار تا قرن دهم میلادی، مرحله دوم، لایه پچنک-اوز-کومان-قپچاق و مرحله سوم سوم، مربوط به تماس‌های مجارها با عثمانی است.

دانشمند مجاری، سوزان [زسوزا] کاکوک که به بررسی لغات وارده از ترکی عثمانی پرداخته، در اثر خود با عنوان “تحقیقات در تاریخ زبان عثمانی در قرون ۱۶ و ۱۷ و عناصر عثمانی در زبان مجاری” (بوداپست، ۱۹۷۳) نشان داده است که در قرون ۱۷ و ۱۸، ۱۳۸۲ نوع اسم جنس مانند نام وسایل و اشیاء، ۴۰۲ نام و لقب شخصی، ۲۲۴ نام مکان و در مجموع ۲۰۰۸ واژه از طریق عثمانی‌ها به (Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1973-74, 356 s). کاکوک در نوشته‌ای بعدی این عدد را به ۱۵۰۰ لغت (Zsuzsa Kakuk, “Macar dilinde Osmanlı-Türk unsurları”, Bilimsel Bildiriler 1972, TDK y., Ankara 1975, 209. s. vd.) افزایش داده است.

تأثیر زبان ترکی بر مجاری صرفاً محدود بر وام واژه‌ها نشده، بلکه برخی شاعران مجار نیز شعرهای ترکی سروده‌اند. به عنوان مثال، بالینت بالاسا که به عنوان

امروزی که در دنیای دیجیتالی به سر می‌بریم و هرکس به کمک تکنولوژی روز، حقوق‌دان، متخصص و دانشمند خود است که میتواند با تمام دنیا در ارتباط باشد مقایسه می‌کند و صحبت کردن کودکان با زبان مادری در خانه و خانواده را امتیازی بزرگ برای ترک، کرد، عرب و بلوچ و غیره به حساب می‌آورد و میگوید، کودکان غیر فارس، زبان مادری را در خانه و خانواده یاد می‌گیرند چه نیازی به آموزش در مدرسه دارند؟!

چه امتیاز بزرگی که نصیب کودکان غیر فارس ایران شده است که آنها میتوانند در چهار دیواری خانه به زبان مادری صحبت کنند؟!

مگر کودکان فارس نمی‌توانند زبان مادری فارسی را در خانه و خانواده یاد بگیرند و نیاز به آموزش آنها در مدارس است؟!

اگر یادگیری زبان مادری در خانه کفایت می‌کند و نیاز به آموزش و تحصیل سیستماتیک در مدارس نیست و همین مسئله دلیل بر عدم نیاز به تحصیل به زبان مادری برای کودکان ترک و غیر فارس در ایران است، بهتر است کودکان فارس هم مثل کودکان غیر فارس، زبان مادری را از والدین خود در خانه بیاموزند و زبان کلیه مقاطع و مواد تحصیلی از ابتدایی تا پایان دانشگاه برای همه کودکان و جوانان ایران چه فارس، ترک و غیره هم، زبان تکنولوژی و بین‌المللی مرسوم در جهان باشد که امروزه فقط در سالهای دبیرستان و دانشگاه برای دسترسی به تخصصها و ارتباط بین‌المللی نیازمند تحصیل آن هستیم؛ در این صورت همه دارای حقوق مساوی و برابر زبانی و فرهنگی خواهیم بود و مسائل و مباحث امروزی هم جایگاهی نخواهد داشت! ۱۰ اسفند ۱۴۰۳

@yekansasi98

قزوین تورک

در بحث مسائل زبانی، یک واقعیت همیشه نادیده گرفته شده است. این واقعیت، وجود هزاران واژه ترکی در زبانهای دیگر است که حتی به ذهن هم خطور نمی‌کند. در زبانهای مناطق دور افتاده‌ای چون مغولی و اردو و همچنین زبانهای رایج در خاورمیانه مانند فارسی، ارمنی و گرجی، و در زبانهای بالکان، مرکز و شمال اروپا مانند یونانی، بلغاری، مقدونی، آلبانیایی، رومانیایی، صربی-کرواتی، مجاری و حتی روسی، هزاران واژه ترکی وجود

کلمات ترکی در یونانی

تعداد لغات ترکی وارد به زبان یونانی بین پنج تا هفت هزار لغت است؛ با این حال به دلیل اختلافات تاریخی موجود بین یونان و ترکیه زبانشناسان و دانشمندان یونانی از انجام هرگونه تحقیقی در این زمینه تاکنون سرباز زده‌اند.

@yekansasi98

روزگاری که کتب فارسی مملو از

مطالب ترک ستیزانه نبود

✍️ ابراهیم ساوالان

فضای حاکم بر کتب فارسی قدیمی و معاصر متفاوت است و زمانیکه هنوز شوونیسم ایرانی اختراع نشده بود، کتب فارسی مملو از مطالب ترک ستیزانه نبود. برای مثال لغتنامه غیاث اللغات (تالیف دویست سال پیش) به ترکی بودن لغات زیادی اشاره کرده که لغتنامه‌های معاصر ترکی بودن آنها را انکار می‌کنند. آن لغتنامه نه تنها نسبت به شاهان ترک، عبارات نادرستی بکار نبرده بلکه در اکثر موارد از صفت عظیم‌القدر برای آن شاهان استفاده کرده و لغت آذربایجان را چنین معنی کرده است که به ترکی آذر؛ بلند را گویند و بایقان؛ جای توانگران را گویند (ص ۶) و چون هنوز کوروش کشف نشده بود، لغت ذوالقرنین را نیز لقب اسکندر پسر فیلقوس (ص ۳۹۳) دانسته است.

ولی در فارسی معاصر چنان جهادی برای ترکی زدایی به راه افتاده که ابتدا به نظر می‌رسد هدفشان جایگزینی آن لغات با لغات فارسی و تقویت فارسی است ولی موارد بسیاری هست که ارتباطی به تقویت فارسی نداشته و هدف فقط ترکی زدایی است.

مثلاً همه می‌دانند که پر آب‌ترین رود اروپا به مدت دو هزار سال آتیل یا ایتیل نام داشته و روس‌ها نام آن را به ولگا تغییر داده‌اند و هنوز در مکتوبات اکثر کشورها و حتی خود روسیه، در کنار نام رسمی ولگا به نام تاریخی آتیل نیز اشاره می‌شود ولی از روزی که این تغییر نام صورت گرفت، جهاد نامقدسی در حیطه زبان فارسی برای زدودن آتیل صورت گرفت و در این راه، حتی آثار کلاسیک خودشان را نیز نادیده گرفتند. زیرا همه آثار دوره اسلامی

نخستین شاعر بزرگ مجاری شناخته می‌شود، در میان سال‌های ۱۵۵۶ - ۱۵۵۲ بسیاری از شعرهای ترکی را به مجاری ترجمه کرده و خود نیز شعرهای ترکی سروده است.

طبق یک نظریه واژه مجار از دو لغت “مانیسی” و “ار” به معنی انسان مانیس (مانیسی+اری) تشکیل شده که نیمه “هون” نمی‌آید، بلکه از واژه ترکی “اون اوغور” به معنی ده در ابتدای آن یک حرف زائد h قبيله می‌آید که حرف است.

کلمات ترکی در رومانیایی

میخائیل قوب اوغلو، که اصلاً یک ترک گاگانوز است، در مقاله‌ای، اطلاعات مفصلی درباره آثار دانشمندان رومانیایی و خارجی که به بررسی واژه‌های ترکی وارد شده به زبان رومانی پرداخته‌اند، ارائه داده و بیان کرده است که ۳۰۰۰/سه هزار کلمه ترکی موجود در زبان رومانی نیاز به ۳۰۰۰/سه هزار کلمه ترکی موجود در زبان رومانی نیاز به بررسی دقیق دارد. (M. Guboğlu, “Rumanya Türkolojisi ve Rumen dilinde Türk sözleri hakkında bazı araştırmalar”, 11. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildirilir 1966, Ankara 1968, 271. s.).

کریم آلتای، یک دانشمند رومانیایی با اصالت ترکی، نیز در تحقیقی که در چهار دیکشنری رومانیایی بین سال‌های ۱۹۲۵ تا ۱۹۸۷ انجام داده، ۱۷۰۰ لغت ترکی موجود در رومانیایی را شمرده و گفته است که با تحقیقی دقیق‌تر، این عدد به بیش از ۲۰۰۰ کلمه خواهد رسید (Kerim Altay, Türkçeden Romenceye giren sözler-Romencedeki Türkçe kelimeler”, Erciyes, Nisan 1996, 220. sayı, 1. s.).

کلمات ترکی در آلبانیایی

تعداد لغات ترکی در آلبانیایی حدود پنج الی ده هزار لغت تخمین زده می‌شود. اما در این باره تاکنون تحقیق علمی انجام نشده است.

در زبانهای ترکی، عربی و فارسی نام آن رود را آتیل نوشته بودند.

ابوعلی احمد بن رسته، ابن فضلان و ابوسعید گردیزی نام آن رود را اتل و اصطخری نامش را اتل نوشته است. نام آن رود در حدود العالم، آتل و در مجمع التواریخ و القصص، ایتل آمده است و نمی‌دانم که مورخ بزرگی که از او بعنوان هرودوت عرب یاد شده، در کتاب مروج الذهب نام آن رود را چگونه نوشته، زیرا ابوالقاسم پاینده؛ مترجم فارسی آن کتاب، نام آن رود را امل نوشته و در یکی از چاپهای بیروت آن کتاب (به تصحیح شارل پلا) نام آن رود آتل آمده است.

لغت آتل در شعر فارسی نیز جایگاهی داشته و چون محل زیست خاقانی شیروانی نزدیک آن رود بوده، بیش از سایرین به آن رود توجه کرده و می‌نویسد:

گر سوی قندز مژگان نرسد آتل اشک
راه آتل، سوی قندز به خزر بگشاید.

که چو بگشاید، جیحون سوی آموی شود
که چو بسته شود، آتل به خزر می نرسد.

برخی بر این باورند که آتیا؛ امپراطور بزرگ هون نیز نام خود را از نام آن رود گرفته و شاید همین گناه آن رود را در میان نویسندگان فارس سنگین‌تر کرده است.

چه کلماتی تورکی هستند و در زبان فارسی کاربرد دارند و چگونه آن‌ها را تشخیص دهیم؟

استادحسن اوموداوغلو

بخشی از این فرمول‌ها را تقدیم می‌کنیم:

۱- کلماتی که به (مه) ختم میشوند مانند گزمه، ساچمه، دیشلمه، دولمه، چکمه، قابلمه، قیمه، سرمه، سورتمه، یورتمه، تخمه، کرشمه، چمباتمه، تکمه (تیکمه ، تیکمگ) ...

۲- کلماتی که به پسوند (چی) ختم می شوند مانند مانند سورچی، قیچی، قاچاقچی، توپچی، یالانچی و.....

۳- کلماتی که به(چه)یا (جه) ختم می شوند (چه پسوند تصغیر در زبان تورکی است مانند ک در فارسی) مانند : تانریجه (تانری+جه : الهه)، بچه، گوجه(گوی " سبز" + جه) بوقچه (بوق " چمدان "+چه) طاقچه، باغچه ، کوچه(کوی +چه)،

غنچه (غونچا) ، سترچه، یونجه و....

۴- کلماتی که به (اق) ختم می شوند مانند قاچاق، چلاق، قالاتق، ییلاق، قشلاق، الاق، یراق، چماق، قنداق، باتلاق، چخمق، سنجاق، بایراق (بیرق)، چراق/ چراغ (چیرماق یعنی سوسوکردن)، سراغ (سوراق، سوروماق یعنی پرس وجو کردن)

۵- کلماتی که به (ک) ختم می شوند مانند تشک اُردک، الک، یدک، بیک، کولاک (کوللاماق یعنی مدفون کردن)، بلوک (از بؤلْمک به معنای بخش کردن) ، کمک(کومک) و...

۶- کلماتی (دو قسمتی) مانند دهده، به‌به، په‌په، ننه، قاغا (کاکا)، چیل چیل (به صورت چلچله وارد فارسی شده)، سلانه سلانه (سالانا سالانا) و...

۷- کلماتی که به (ار) ختم می شوند مانند چاپار، دمار (دامار)، سالار(از فعل سالماق، بر زمین زنده، پهلوان)، تومار، آچار، افشار(اوشار) و....

۸- کلماتی که به (اج) ختم می شوند مانند تاراج، آماج، اوماج، دیلماج، تیماج و....

۹- فعل هایی مانند قاطی کردن، چلاندن، قرتاندن، قردادن، قِر آمدن، چاپیدن، چروکیدن، کیپ کردن، قاپیدن و....

۱۰- ابزارآلات جنگی و اصطلاحات مانند : توپ، تپانچه، تفنگ، ماشه، گلن گدن، گلوله، فشنگ، قشون، چاووش (از چو به معنای خبر)، باروت، اوردو و....

۱۱- نام بسیاری از پرند ها و جانوران مانند قرقی، بالابان، درنا، طرلان، بلدرچین، لاجین، قورباغه، مارال و....

۱۲- نام ابزارآلات موسیقی مانند دهل (دوول به معنای کوپیدن)، باغلاما، تنبک، بالابان، و....

۱۳- عوارض طبیعی مانند تپه، دره، جلگه (چؤلگه به معنای صحرا) کویر (کو + یئر) و....

۴. ورزش، دشمن خاموش سرطان تحقیقات نشان داده‌اند که ورزش منظم، سیستم ایمنی را به گونه‌ای تحریک می‌کند که رشد و گسترش سلول‌های سرطانی مهار شود.

NIH

۵. معکوس کردن روند پیری در آزمایشگاه محققان دانشگاه هاروارد موفق به بازگرداندن برخی از سلول‌های پیر به وضعیت جوانی شدند؛ این کشف ممکن است روزی منجر به درمان‌های ضدپیری شود.

Harvard Gazette

۶. امگا-۳، سلاح طبیعی در برابر پیری مغز تحقیقات نشان می‌دهد که اسیدهای چرب امگا-۳ به کند شدن روند زوال شناختی و سالم ماندن مغز در دوران پیری کمک می‌کنند.

Harvard T.H. Chan School of Public Health

۷. هوش مصنوعی، ابزاری برای درک زبان حیوانات پروژه‌هایی مانند Earth Species Project تلاش می‌کنند با کمک الگوریتم‌های یادگیری عمیق، الگوهای صوتی حیوانات را رمزگشایی و ارتباط اولیه برقرار کنند.

The Guardian

۸. داروی افزایش طول عمر؛ نزدیک‌تر از همیشه داروهای سنولیتیک که سلول‌های پیر را هدف قرار می‌دهند، در مطالعات حیوانی طول عمر را افزایش داده‌اند و آزمایشات انسانی در حال پیشرفت است.

ScienceDaily

۹. شبیه‌سازی دیجیتال افراد پس از مرگ با هوش مصنوعی فناوری‌های نوین هوش مصنوعی این امکان را می‌دهند تا از داده‌ها و مکالمات گذشته افراد، نسخه‌های مجازی از آن‌ها ساخته شود که قادر به گفت‌وگو با بازماندگان هستند.

Forbes

۱۰. مغز پس از مرگ، بازهم فعال می‌شود تحقیقات دانشگاه ییل نشان داده که مغز خوک‌ها حتی چند ساعت پس از مرگ، تحت شرایط آزمایشگاهی خاص می‌تواند برخی فعالیت‌های متابولیک و الکتریکی را بازابد.

Nature

این دستاوردها نشان می‌دهند که آینده بشر در مرز تحولاتی بزرگ در حوزه‌های پزشکی، فیزیک، زیست‌شناسی و هوش مصنوعی قرار دارد.

@kitab_evi_bitik

۱۴- ابزار آلات غذاخوردن مانند بشقاب، چنگال، قاشق، قابلمه، ملاقه و....

۱۵- نسبت‌های فامیلی مانند داداش، دایی، ننه، اقا، خانم، خان، بیگ و....

@ReyhanK1990

۱۰ کشف علمی شگفت‌انگیز که

مرزهای دانش بشر را جابه‌جا کرد!

در یک سال گذشته، دانشمندان سراسر جهان با کشف‌هایی حیرت‌انگیز، مرزهای دانش بشری را فراتر برده‌اند و چشم‌انداز آینده را هیجان‌انگیزتر از همیشه کرده‌اند.

در ادامه ۱۰ کشف علمی مهم و تأییدشده که جهان علم و فناوری را تحت تأثیر قرار دادند، معرفی می‌کنیم:

۱. تبدیل نور به ماده جامد دانشمندان دانشگاه MIT و هاروارد توانستند در شرایط فوق‌سرد، نور را به شکلی از ماده شبه‌جامد تبدیل کنند؛ دستاوردی که می‌تواند انقلابی در فیزیک کوانتوم و اپتیک ایجاد کند.

IRNA

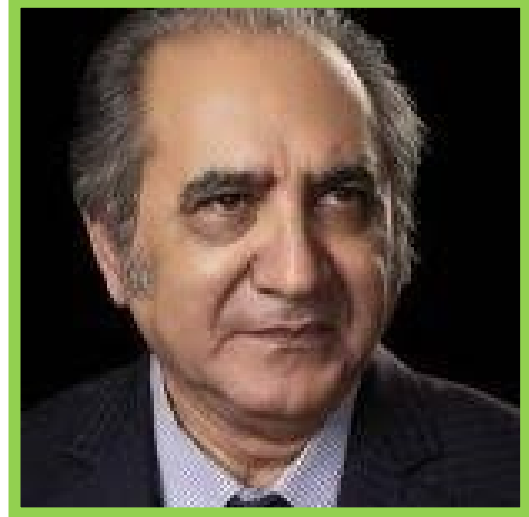
رشد مجدد دندان با استفاده از سلول‌های بنیادی ۲۰ دانشمندان دانشگاه ناتینگهام و هاروارد به مواد زیستی دست یافتند که می‌توانند بافت پالپ دندان را تحریک کنند و به رشد مجدد دندان‌های آسیب‌دیده کمک نمایند.

ScienceDaily

۳. مغز، در اثر بی‌خوابی خودش را می‌خورد! مطالعات دانشگاه پلی‌تکنیک مارکه در ایتالیا نشان داد که بی‌خوابی شدید باعث می‌شود سلول‌های ایمنی مغز به خوردن ارتباطات عصبی و حتی بخش‌هایی از نورون‌ها بپردازند.

Science Alert

ساتیریک گولوشون غُضَبی علیرضا ذیق

"سۆزون دوغروشونو، ظرافاتا سایب دییرلر"

آتالار سۆزو

طنز یا ساتیرا، حیات و جمعیتین آن مهم مسئله لرینی گولوش و ظرافاتلا عکس ائتدیره ن سۆز صنعتی دیر. ساتیرانین تنقید هدفی، حیاتین چیرکین خصوصیت لری، جمعیتین نقصان و عئیه جر لیک لریدیر. بیر سۆزله یئنی حیات قورماق و مثبت ایده آل لاری تبلیغ ائتمک قصدیله، گئری لیگی – جهالتی قامچی لاما ق ساتیرانین آن مقدس وظیفه سینه چئوریلیر. پیس لیک لر، نقصان لار، حاقسیز لیک لار و موهومات، جانلی تیپیک صورتلر یارادماق واسیطه سی ایله، اولدوق لاریندان داها قباریق و گوپود سایاق دا گۆستری لیب و ساتیرا آتیشینه توتولور لار. بونا گۆره ده مفکوره – سیاسی جهت دن مترقی بیر ماهیت داشی یان هر ساتیریک قلمی، بیر افعی یه اوخشاتماق اولار کی، اجتماعی عدالت سیز لیک اونون قویروغونو آیقلا بیر و ساشماقا وادار ائدیر. چالیر و سانجیر هر او زادی کی حیاتین

جمعیتین اینکیشافی قارشیندا دایا نیر و اجتماعی چیرکین لیک لره مئیدان آچیر.

آیدین لاتماق کی جهالت، برابر سیزلیک، مدنی و اقتصادی گئری لیک لر هاچان اونون قویروغونو آیقلا سالار، اودا دؤنوب ساشماز.

بدیعی ادبیاتین بو ژانری، گولوش اساسیندا قورولسادا، بو گولمک آغلا ماغین قارداشی دیر، بو سئوینج غم له عکیز دیر. ایلکینده اوخوجونو گولدور سه ده؛ سونوندا کدر لن دیریر و دوشوندورور. آرتیق آسکیک لری و عئیه جر لیک لری دایانمادان اونون اوزونه چکیر، یاراماز ایش لری خاطر لادیر و جمعیت ده اولان چیرکین مونایسبت لری آیدین لادیر. نهایتده ایسه اوخوجونو، یاشادیغی جامعه نین احوالینا یا خود اؤز شخصی احوالینا آغلادیر و چیرکین لیک لری قالدیر ماق هؤسینی اوندان اویادیب، دوشونمه گه و تلاش ائتمه گه چاغیریر. بو ایسه ساتیرانین گوجون دن دیرکی تأثیر داییره سی بئله کسکین و گئیش دیر و جمعیتی آییق سالماقدا بئله قوووتلی و جسارتلی رُل اویناییر.

بئله لیک له آییق ووجدانلی ساتیریک بیر صنعتکار، گۆزل عادت لر و نجیب عمل لرین مدافعی کیمی، طفیلی طبقه لره و منفی عمل لره قارش، آل قولو سوسدالمادان باریشماز بیر جیهبه ده دایانیب، کسکین و اولدوروجو مبارزه آپاریر. ووروشا – ووروشا گولور، استهزا ائدیر و اؤز سئویملی مثبت ایده آل لارینی آچیق دا اؤرتوک ده، مئیدانا چکیب گۆستر مگه جهد ائدیر.

آذربایجانین گؤرکملی ادب سیما لاریندان اولان "یحیی آرین پور"، ساتیریک صنعتکارین بدیعی گولوشونو یوکسک بیر سؤیه ده بئله قییمت لندیریر: "ساتیریک صنعتکار اوزامان کی معین بیر موضوع و مسئله یه گولور یا اونو ردّ ائدیر و دانیر، حقیقت ده ایسته ییر اؤز مثبت ایده آل لارینی، کی اونلارین عکسینه و ضیینه دیر، گیزی ده آچیق دا اوخوجویا آچیب گۆستر سین."*

حبیب فرشاف و قره داغ کند لری

علیرضا ذیحق

شخصی حیس لردن آسیلی هونر

قارنی آج یوخسولون نه یینه گرک

هونری هونر چون بیلن کیتابلار

ویتیرین دالیندا قلاق قلاق دیر

"حبیب فرشاف"

گۆرکملی شاعیر "حبیب فرشاف" ین زنگین یارادیجیلیق خزینه سی ، آذربایجان ادبیات ساحه سینده درین آلقیشلار لاییق دی. خصوصاً ۵۹-نجی ایل ده نشر اولموش "قره داغ کندلرینده" آدلی کیتابی ، دولغون معنالی بدیعی بیر یارادیجیلیقا مالیک بیر اثر دیر. بوکیتاب شاعیرین ۱۳۴۴-۱۳۵۵-نجی ایل لری احاطه ائده ن اثرلرینه شامیل اولاراق ، اونون هر آللولو میصرای سی زحمتکش خلقین اینجه دویغولارینی ترنم ائده رکن اونلارین هر هانسی سیخیتی لار ایله یاشادیقلا رینی خاطر لایارکن زحمت لرینه و آیین تر لرینه درین حؤرمت بسله ییر:

ائل دردی اولماز سا ائل لر سؤزونده

زاماندا زامانا او اخیب گلمز

دویغولو ائل شاعیری ، "کۆچ" آدلی شعرینده ائلات لارین قورتولماز درد و نیسگیل لرین دن سؤز آچاراق صنعتکار بیر رسام کیمی اونلارین یاشامینی بدیعی صورت ده ترسیم ائده رکن گؤزل معنالی بئله بیر تمثیل یارادیر :

هر شئین کؤهنه سین آتیر ترک ائدیر

هر هانسی دؤوره ده کی ، موجود قورولوش دان آسیلی اولاراق "دیل آغیز سؤزدن اوسانار و دوداق دانی شیر سا اود توتوب یانار" * * ساتیرا بدیعی ادبیاتین آن واجیب و ضروری بیر نوعینه چئوریلر . بئله بیر زمانلار دا ، آتا بابا لار دییه ن کیمی ، سؤزون دوغروسونو ظرافاتا سالیب دئمک دن باشقا ، بیر چاره تاپیلماز . هابئله وطن ده ، آزادلیق - استیقلالیت اوغروندا گئده ن مبارزه دؤورون ده ایسه ، ساتیرا جسارتلی بیر روح لا مئیدانا چیخار ، اینکیشاف تاپار و کسکین بیر مبارزه سیلاحینا دؤنه ر. بو سببه گؤره ده ، جمعیت ده گئده ن اینقیلابی - سیاسی حرکتی گوج لن دیر مک ده و عکس اینقیلابچی قووه لرین ایچ اوزونو قووه تلی بیر سایاق دا نیشان وئرمک ده ، ساتیرانین داشیدیغی جسارتلی وظیفه نی اونود ما ما لی ییق . ساتیرانین غضبلی گولوشونون تأثیر افاده سی نین بو کسکین لیگی و اؤزونه مخصوص خصوصیت لری ، اونو "مزه لی احوالات لار" دان ، "هجو" لردن و "لطیفه" لر دن بوتون لوک له فرق لن دیریر. هجو ، لطیفه و فکاهی یالینیز گولدورور آما ساتیرا هم گولدورور ، هم دوشوندورور و هم کدرلن دیریر .

ساتیرانین گئیش اؤلچوده یاییلماسی و زحمتکش خلق کوتله لری نین طرفیندن حرارتله قارشیلانماسی ، اونون ساده و جانلی خلق دیلیندن قیدالانماسی له مستقیم علاقه دار دیر . بیر سؤزله بو یولون یولچوسو ریا، خلقین باشا دوشه جه گی بیر دیل ده یازماغی و خلقین مقدراتی ایله باغلی اولان موضوع لاری ، اساس معیار توتمالی دیر .

سون سؤزده بو جهانشمول نظریه نی خا طیر لاتماق لازیم دیر کی ساتیرا دؤوروموزون آن کسرلی و تأثیرلی انتقادی - بدیعی اثری دئمک دیر .

۱۳۶۱- جی گونش ایلی

• آرین پور ، یحیی. از صبا تا نیا ، ج ۲- تهران : ۱۳۵۷، ص ۳۷

• * * بو تعبیر آذربایجان شاعیری "ب. ق. سهند" ین شعرین دن آیینیب دیر کی دئییر :

• ونداکی دیل آغیز سؤزدن اوسانار

سوروشون مطلبی تئل لر سؤیله سین

• دوداق دانی شیر سا اود توتار یانار

• گرک دیر زخمه ل زآل لر سؤیله سین

سحرین ماویلری

علیرضا ذیحق

"ح.ر. سحر" ین
 "ماویلر" آدلی شعر
 مجموعه سی نین
 ۶۵- نجی ایلده
 یاییلما خبری ،
 اولدوز کیمی نه قَدَر

سس سیز آخسادا او قَدَر آرتیق پارلادی و آذربایجان ادبیات سماسیندا یئنی بیر آیدین لیق و جانلنما یا چئوریلدی.

فیکیرده و دویغو دا تام بیر دییشیک لیک ، باجاریقلی تکنیک و فورم ، گؤزل ، جانلی و الوان تصویر لر ، اونون صنعت و یارادیجیلقی نین گؤزه چارپان ایلک خصوصیت لریندن اولاراق ، بیز بوشعر لرین آردیندا دوشونجه لی ، آییق ، درین ایلهام لی و اینجه دویغولو بیر قادین شخصیتی ایلده ده تانیش اولوروق. بو قادین لیغین سرین و گئنیش کؤلگه سی ، تکجه اونون جسارتلی لیریکا سیندا یوخ ، بلکه باشقا جهت لی شعر لرینده ایسه اؤز اُبرازینی یئر به یئر تمثیل ، تشبیه و استعاره شکلینده بیلدیریر.

"ماوی گؤیلر چارشابلارین آچان زامان" ، "دریالار اوسکویه دولمایان کیمی" ، "آغزیمدا کی ساققیز سئوینجیم" ، "قان رنگین گؤستر مز دونومو گئییم" ، "قاشی دوشموش اوزو گومو" و "داها آیری میصراعلاردا گلن بئله نکي تشبیه لر ، تکجه قادین احساساتیندان چاغلانا بیله ن ادبی بدیعی تصویر لر اولا بیله رلر . ایجتیماعی موناسیبت لره یاناشماق ، دؤورون موعاصیر طلب و چتین لیک لرینه توخونماق و آچیق گیزلین درد لری دویوب قانماق ، بلیک و آییق لیق دان آسیلی اولماق لا برابر ، او نیسگیل و درد لری ادبی - بدیعی بیر شکیلده جسارتله یازیب بیان ائتمک ، صنعتکارین داها آرتیق بیر وظیفه سینه چئوریلمه لیدی و "سحر" ین پوئر یاسی حتتا او آنلاردا کی شاعیر ، حیاتی نین لاپ خصوصی و محرمانه جهت لریندن سؤز آچیر بو آغیر و چتین ایجتیماعی وظیفه یه صادق قالاراق ، اومود وئریجی بیر واقیف لیک له اوخوجو ایله یانا شیر :

تازالیق داليجا ابدی گزیر

بو ائل دبی دیر ائل عادتی دیر

حرکت اینسانین سعادتی دیر

شاعیر ، اینسانین وارلیق و سعادتین حرکت ده وتلاش دا گؤره رکن ، کؤهنه قورولوش لارا قارشى چیخیب و طولمی ایستیشمارى دارما داغین ائتمک هیم مه تی اونون قوتسال ایده ال لارینا چئوریلیر.

حبیب فرشباف ، حقیقت وورغونودور. حقیقتی دونیادا آن یوکسک قوهه بیلیر . خلقی آلدادان و اونلارا یالان ساتا ن ایستیبدا قوللوقچولارینی اودلی قلمی ایله سانجارکن حقیقتی بئله ئصف اندیر :

یالان حقیقته غالب اولسادا

بو غالبیت ین عؤمرو آز اولور

اینسان سارسیلسادا تسلیم اولسادا

حقیقت ابدی سارسیلماز اولور

طبیعت اونون شعرلرینده یئنی بیر جان تاپارکن ، برکت و ایلهام قایناغی ساییلیر و حیاتین واز کئچیلمز گؤزل لی لیگی اولور :

چرچی لر ماتیک ساتماز، گلین لر بزه ک بیلمز

طبیعت دن وسمه له نیب چاتما قاشلار بیزیم یئرده

گاهدان ایسه اینسانلار طبیعت آراسیندا اولان دؤیوش دن

سؤز اچیب اینسانین داها ارتیق غلبه سین آرزولاییر:

اینسان گولدوره جک طبیعتین اوزون

او غالب گله جک طبیعت ده

کسیب یئر اوزون دن شرین کؤکونو

چاتاجاق عشقه ده محبته ده

سون سؤزده دئمک کی "دیرناقى له یئر ائشیب آمه گی ضایا گئده ن" و "آلین تريله بیر تیکه یاوان چؤره ک تاپان" آذربایجان لی ایشچی و اکینچی لرین یاشاییش لارینا حصر اولونموش شعرلرده ، خصوصیه کیتابین آدینی داشی یان "قره داغ کند لرینده" آدلی پوئه ما دا شاعیر اؤز معلم چی لیک خاطیره لرینی بدیعی بیر سایاقدان بیان ائتمک له ، شعر ین اصیل جؤهرینی کشف ائده رک زحمتکش لر شرفینه اینسانلیق آدی ایله باش آیر :

کندین ایچینده چؤل بایر دا دا

هامی چالیشماق دا ایشله مک ده دیر

اونلار دوز دوشونموش بو فلسفه نی

شرف یاراتماق دا ، صاف آمک ده دیر...

سارسيلماز داغلارين ذيره سين دئديم ،
ديزلريم يورولوب بوكولن زامان .

لحظه لر اوستونه

گنجه لر بويو

ظولمت قارقيش كيمي توكولن زامان:

صاباحين، گونشين جلوه سين دئديم.

سئوگينين گوروشه گلمه سين گرک

هاچاناچان دئمک؟

هاچانا قدر؟

بو آييق سالماق ليق و خلقيين مينلرجه آدسيز ، سوسموش
و گيزلي كدر و غم لرinden حزين - حزين سؤز آچماق
نهایتده اوجا بير فرياده دؤنور:

سارلدي غصه دن اوزلر ، آغاردی يول دؤين گؤزلر

نه لازيمدير حزين سؤزلر ، " سحر " فرياد اولان يئرده

بو آل ده انديلميش واقيف ليک دير كي آزاد انديجي

ديناميزم لره جان و گوج وئرير و " كؤرپه آلرين

بارماقلاريندا ، قان قوروياندا " و اونداکي " ماويلر قارالير

دان اوزاقلاشير " آد آرزوسون سينه سيندن كؤهنه

نيشان كيمين درن ، عشقي قبله ائده ن ايگيت ، گونش

يولون گنده ن ايگيت " لر بسله نير لر . صنعتكارين

موعاصير ليگي و دؤوره اويغون اولان بير ديلي مهارتله

بديعي ياراديجيلىقىندا ايشه آپاردىقي ، اونون ليريكاسينا

داها دَير لي بير گؤزه ل ليک و يئني ليک وئرير.

... پولاد تڪ اراده ،

بير شوشه گولاب كيمي ساده انسان

ديله بيرم .

پاساژ قاباغيندان ، پاساژ قاباغينا چاتماق،

ساوالان دايانا جاقلي ياشا ماق،

چتين يولا يولداش ديله بيرم.

چتين يولا يولداش ...

" زامان يو كو كوره گيمده " دئييب " صاباحين يولو

هارداندی ؟ " سوران شاعيرين " پاساژ " كيمي بئله نكي

أبراز لاری ايشه آپارماقي ، هئچ ده تصا دفي دئييل بلکه

بونلار بوتونلوک له ، موعاصير طلب لری دويوب قانماق

دان ايره لي گلن بير آغير ضرورتين نيشاني كيمي

قييمت لن مه لي دير لر . ايجتماعي سمبوليزمين تأثير

گوجو و آرادا سيرا دا گؤرونن سوررئاليزمين ايرى و قانلي

دامار لاری ، ماويلر مجموعه سيني داها زنگين له دير .

نئجه ديهه ر لر شاعيرين ياراديجيلىق دونياسيندا آن
سيرلي ، تعجبل و دهشتلي اولان ايشلر و اتفاق لار ، ائله
بير عادى و حقيقي سايقدا جيلوه له نير لر كي بو آرادا
تکجه شاعير ايلهامي و ايلهاما باغلي ليک دير كي او آل
چاتماز و سحيرلي دونيا لارين " زامان توزونا " بورونموش
قايي لارين بيزيم اوزوموزه آچيرى :

گنجه دير...

باخيرام آي باجاسيندان

باشقا بير ماوى گؤيه

اوردا دا وار ائله بيل :

گنجه يوردون قانا دؤنموش دنيزيندن

نئچه بير غملي بولود ،

چنلي داغ ،

قانلي سؤيود .

گنجه دير ...

باخيرام آي باجاسيندان

باشقا بير ماوى گؤيه

سربست شعر لرده ريتميك بير وزن و كلامين موسيقيايي
ظرفيت لرinden باجاردىقجا بهره لن مڪ ، تكنيك و فورما
جهتيندن " سحر " ين شعريني داها اوستون بير سويه يه
قالديرير:

ياخينلاشير ياواش ياواش

يانار داغا ياناشماقيم ،

ياناشماغين ، ياناشماقلار .

" سارالان گولو ، بيچيلن ديلي " و " قفس آدلى لانه ني

نئيليرم " سؤيله ين شاعير " يئني غربته قوشوم گئديم "

دئسه ده غربت پنجه سينده ده وارليقين بوغولان گؤرور .

آخى شاعير دئميشكن گنجه دير و بو گنجه ده " شيرينلر

آجى دير ، هرنه وار غريب / لحظه لر لاپ اوزون / ديلك لر

سورگون / اولدوزلار اوزونه چئويريب بؤركون ... " آما نه

غم كي ظلمت دن زارا گلن و اوره گيني كدر اوزه ن

شاعير صاباحا اينانيري ، اؤزوده بؤيوك بير ايناملا :

تڪ قالبب ظلمت آلينده ، باغيريب سوسما " سحر "

چكيلر جهده ائله سڪ آيرى مداره گنجه لر

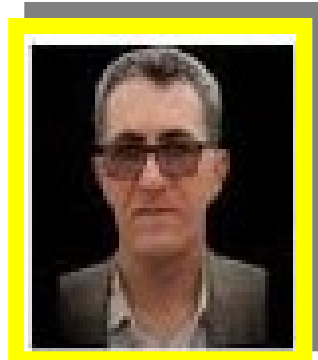
٦٧/٥/١٥- تهران

• ماويلر / حميده رئيس زاده (ح.ر. سحر) / بيرينجي چاپ
١٣٦٥ / انتشارات فرزانه / تيراژ ٥٠٠نوسخه

تحریف، و اصل – نسب قهرمانان

در شاهنامه

حاضر لادی: محمود بنی آدم دیزج

لازم است اشاره شود علیرغم سند سازی و تاریخ سازی جعلی برای آریایی بودن ایرانیان، می‌دانیم که تا دهه‌ی ۱۸۹۰ در سرتاسر ادبیات فارسی هیچ اثری از واژه «نژاد آریایی» وجود ندارد. و تا کنون تعریف مستند و قابل قبول از این واژه در هیچ سندی ارائه نشده است که نشان دهد «آریا» تاریخ باستان، همان «آریایی» امروز ایران است. بنظر میرسد این یک نوع جابجای تاریخی است که با تحریف منابع باستانی به دنبال باورپذیر کردن اسطوره آریایی در دوران کنونی بوده و استفاده از اشعار به اصطلاح حماسی می‌تواند به این جابجای تاریخ کمک کند و آن را در اذهان عام مردم خوش‌آیندتر، قابل قبول‌تر کند...

در مقابل با کمی کنجگاو و کنکاش دیده میشود در اشعار خود شاهنامه قهرمانان مانند اسفندیار و رستم در میدان نبرد طوری با هم روبرو میشوند که اصلاً اعتقادی به ایرانی بودن خود در تعریف امروزی از ایران ندارند.

«سپه را ز زابل به ایران کشید

به نزدیک شهر دلیران کشید

جو از شهر زابل به ایران شوم

به نزدیک شاه دلیران شوم

بر آشت و اندیشه اندر گرفت ز ایران ره سیستان گرفت
ز کرمان کس آمد سوی اصفهان به جایی که بودند ز
ایران مهان...»

مسئله «ایران» در شاهنامه بسیار چند لایه و اساساً در تضاد با خوانشهای رایج امروزی از آن قرار دارد. قهرمانان شاهنامه را براحتی نمیشود ایرانی نامید. تقریباً تمام زنان که در بخش‌های اسطوره افسانه شاهنامه به آنها اشاره میشود زنان غیر ایرانی یعنی تورانی، هندی، رومی، یا اهل هاماوران هستند. قهرمانان شاهنامه مادران غیر ایرانی دارند، وجود مادران غیر ایرانی در شاهنامه نشان می‌دهد این خارجی‌ان هستند که قهرمانان شاهنامه را بدینا آورده‌اند، مثلاً: «رستم، سهراب، سیاوش، اسفندیار مانند کی‌خسرو مادران غیر ایرانی دارند.» در مقابل این ایرانیان هستند که مستقیم یا غیر مستقیم باعث نابودی این قهرمانان میشوند. مثلاً: «دارا در مقابل اسکندر و یزدگرد سوم در برابر ارتش اعراب متحمل شکست شده و از شر دشمنان به سوی شرق می‌گریزند تا در آنجا بدست مردمان خودشان کشته شوند!» اینگونه رفتار در شاهنامه بیانگر پارادکس عجیب است! از سوی خارجی‌ها قهرمانان

تاریخ تحریف پیشینه بسیار طولانی دارد. در تمام عرصه‌های مختلف فرهنگی، اقتصادی و سیاسی و ادبی انواع و اقسام تحریف را شاهد هستیم اما همه‌ی این تحریف‌ها به یک اندازه نیستند بر روی بعضی از آنها تمرکز و اهدافی بیشتری صورت گرفته است. برای شناخت آنها و تمیز دادن اصل از بدل نیاز به مهارت و دانش کافی و زمان لازم مورد نیاز می‌باشد. معمولاً هدف از تحریف، نفی تاریخی، دستیابی به یک هدف سیاسی، ایجاد توهم پیروزی و... است. در لغت تحریف را تغییر در اصل تعریف کرده‌اند.

حال باید دید شاهنامه از گرداب تحریف‌های هدفمند آیا توانسته است خود سالم بیرون بکشد؟ و چقدر میشود به این کتاب استناد کرد.

در ابتدا سئوالی که به ذهن میرسد این است که، آیا شاهنامه اثر ادبی، تاریخی هست که بشود به آن استناد کرد؟ این بحثی است که خیلی‌ها به آن پرداخته و نوشته‌های فراوان از این نگاه در دسترس قرار دارد، البته در خصوص کتاب شاهنامه از بعد ترویج نژادپرستی، تشویق به جنگ و خونریزی نیز مطالبی نوشته شده است. لذا ما چند بیت نمونه از خود شاهنامه در این ارتباط آورده، سریعاً از این بحث تکراری می‌گذریم. هر چند می‌دانیم که شاهنامه یک اثر ملو از خشونت و ترویج دهنده تئوری «پان آریایی» دروغین می‌باشد.

که موهای زال سفید و پوستش خال خالی بود. در شاهنامه چهره دیگری نیز هست که مانند زال موهای سفید دارد و آن دیوسفید مازندران است. این مشخصات همه از خصوصیات شیطان است. از آنجا که زال توسط سیمرغ بزرگ میشود و در نبردهای خطرناک و حساس این پرنده را احضار می‌کند در نتیجه رستم دارای قدرت جادویی و بنوعی اهریمنی می‌باشد. بر این اساس تبار رستم پیش از آنکه

ایرانی باشد شیطانی و اهریمنی است. در مقابل کیخسرو از تبار منفور تورانی بوده و رستم از تبار شیطانی ضحاک است. همانطوریکه در بخش‌های مختلف افسانه شاهنامه مشهود است این دو چهره‌ی شیطانی یعنی ضحاک و افراسیاب همچون مصیبت‌بارترین و شوم‌ترین خطرات علیه مردم ایران تصویر شده‌اند. جالب اینکه نژاد و گوهر بزرگترین شاه و بزرگترین قهرمان شاهنامه مستقیماً بر آمده از این دو چهره‌ی اهریمنی یعنی افراسیاب و ضحاک هستند...

در داستان رستم و اسفندیار خواننده با این واقعیت متحیر کننده روبرو میشود که رستم برای روی یا روی و جنگ با ارتش ایران آماده میشود. در این داستان رستم صراحتاً ایرانی‌ها را دشمن خود می‌داند... شاید اینطور بنظر بیاید که این مورد استثنا در شاهنامه است اما دیویس اشاره می‌کند که رستم دو پسر داشت بنامهای سهراب و فرامرز که هر دوی آنها بر علیه نیروهای ایرانی جنگیده‌اند... بنابر اعتقاد دیویس رستم آخرین نماینده‌ی اسرارآمیز جهان پیشازرتشتی و پیشایرانی در شاهنامه است... فردوسی به این ترتیب رویکردی را که تماماً به اواخر دوران ساسانی یا حتی پس‌اساسانی مربوط بود خودسرانه به دوران پیش از ساسانی بسط داد شاید بتوان گفت که این زمان پریشی مبنای دیدگاه ناسیونالیستی ایرانشهری کنونی است که وجود ایران و ملت فارس را حتی به پیش از دوران ساسانی نسبت می‌دهند... (مطالب گرفته شده از مقاله Iran and Aniran: the shaping of a legend" by dick davis")

داستان شاهنامه تنها به اینجا ختم نمیشود. جنگاوران شاهنامه در میدان نبرد دودمان هم را در مقابل یکدیگر قرار داده و بر آن افتخار میکند:

را دنیا می‌آورند بعد ایرانیان این بیگانگان را از زندگی محروم می‌سازند. اینگونه روایتها در شاهنامه اساساً در تضاد با تصویر رایج قهرمانان شاهنامه همچون افرادی اصالتاً ایرانی قرار دارد، اینجاست که این برداشت «هویت ایرانی» که در خوانش‌های غالب شاهنامه در ضدیت با «هویت خارجی» تعریف میشود از هم پاشیده میشود. از بعد جغرافیا نیز می‌دانیم که قهرمان رستم اهل سیستان است. و این قهرمان هرگاه از دست دربار اندوهگین میشود به سیستان، موطن خود باز میگردد! منظور از سیستان شاهنامه است نه سیستان ایران، بلکه هلمند افغانستان است، مادر رستم اهل کابل است. او در کابل دنیا آمده است بنابراین رستم ایرانی نیست، بلکه اهل کابل و حتی هندی است، چرا که در سرتاسر شاهنامه کابل بخش هند تلقی میشود...

از طرفی می‌دانیم که رستم بجای زره، پوست ببر طلسم شده بر تن میکرد. جلال خالقی این پوست ببر را به هند مرتبط می‌سازد و مهرداد بهار نیز در همین راستا استدلال کرده است که افسانه رستم به نوعی بر آمده از خدایان هندی ایندرا و کرشنا است. با توجه به اصل و نسب قهرمانان شاهنامه و قبول و یا رد دین زرتشت توسط آنها، تضادهای درونی فراوان در شاهنامه نمی‌توان براحتی یک هویت ایرانی واحد و یکدست را از بخش‌های اسطوره‌ی افسانه شاهنامه بیرون کشید. شاهنامه آکنده از مولفه‌های غیر ایرانی است...

در این میان یکی از قهرمانان اصلی شاهنامه رستم است. شجره نامه این پهلوان از خود کیخسرو نیز نامعلوم‌تر و نامطمئن‌تر است پدر - مادر این پهلوانی سیستانی، زال - رودابه، شاهدخت کابلی، هستند. می‌دانیم که وقتی زال بدنیا می‌آید پدرش او را در کوه‌ها رها می‌کند تا بمیرد چرا

ناسیونالیستی ایرانی‌گری در چاپهای کثیرالانتشار بصورت خیلی حرفه‌ای ابیاتی در دل این کتاب جا خوش کند و از آنجا که عام مردم و حتی خیلی از روشنفکران و تحصیل‌کرده‌ها به نسخه‌های اصلی مورد اشاره در فوق دسترسی نداشتند و تمام تبلیغات و تریبون در دست اقشار حاکم بود اینگونه بر مردم بقبولانند که این ابیات شاه پرستی و ایران پرستی نیز در کتاب شاهنامه آمده است.

در اینجا مراجعه می‌کنیم به آقای دکتر جلال خالقی پژوهشگر و شاهنامه شناس که بیش از چهل سال بر روی این اثر (شاهنامه) متمرکز بوده و تحقیقات فراوان در این خصوص کرده‌اند، ایشان در گفتگو با صدای بی بی سی اعلام می‌کنند که در شاهنامه از دو جهت الحاقیات صورت گرفته است، اولی مربوط به خود فردوسی هست که ابیاتی از دیگران را گرفته و با تغییرات در شاهنامه گنجانده است، دومی مربوط به کاتبین است که بمرور زمان شرح و پانویس‌های شاهنامه را در متن اصلی وارد کرده‌اند. ایشان اعتقاد دارند که نسخه فلورانس از همه نسخه‌های موجود با اعتبارتر می‌باشد هر چند آن نیز به فساد آلوده است، ایشان اعلام می‌کنند در این نسخه حدود ۴۵ الی ۴۶ هزار بیت شعر وجود دارد در حالی که در نسخه‌های موجود در دست عموم مردم تعداد این ابیات به بیش از ۵۷ الی ۵۸ هزار بیت میرسد. این تفاوت باعث شده که کلیه اشعار فردوسی مخدوش گردد و تشخیص اشعاری اصلی با اشعار الحاقی حتی برای کارشناسان مشکل باشد...

در ادامه به ابیاتی اشاره خواهد شد که هرگز در نسخه‌های اصلی شاهنامه موجود نبوده و الحاقیاتی است (خوش آیند عام) که با نیت و هدف خاص در این اثر گنجانده شده‌اند. و دقیقاً همین اشعار الحاقی امروزه ورد زبان افراد معلوم‌الحال و به نیت پرستش افراد خاص و قومیت خاص از آنها استفاده می‌کنند. در همه جا نیز نوشته و خوانده میشوند. شاید بشود گفت: «این مورد ستم در حق فردوسی است».

اما قبل از اشاره به این ابیات لازم است خواننده متوجه باشد که رضاخان چگونه و با چه انگیزه‌های فریبنده به حکومت رسیده، یعنی در واقع چه کسان و قدرتها برای مطامع سیاسی خود این فرد بیسواد را به راس حکومت رساندند.

«نژاد من از تخم گشتاسب است - که گشتاسب از تخم لهراسب است».

در ادامه اسفندیار نژاد رستم را تحقیر می‌کند و می‌گوید: «من ایدون شنیدستم از بخردان - بزرگان و بیدار دل موبدان»

که داستان بدگوهر دیوزاد - به گیتی فزونی ندارد نژاد...» بعد از تحقیر و توهین از زبان قهرمانان شاهنامه به قوام و دیگر ملیت‌ها نوبت میرسد به اینکه فردوسی «زنان» را مورد نکوهش قرار دهد و آنان را نابخردانه با سگان مقایسه کند و ناپاک بداند و بگوید:

«زن و اژدها هر دو در خاک به - جهان پاک ازین هر دو ناپاک به...»

البته دلیل نگارش این چند سطور به این سبب است که نشان دهیم امروزه با توجه به شرایط سیاسی کشور و دشمنی مرکزیت با دیگر ملت‌های ساکن اقلیم ایران در شبکه‌های مجازی افراد بسیاری را می‌توان مشاهده کرد که دانسته و یا ندانسته بیت‌های از این اثر را نشر می‌دهند که، اولاً: بیشتر بوی سیاسی می‌دهد تا نوشته‌ی ادبی یا مربوط به تاریخ. دوماً: نشر اینگونه اشعار نشان می‌دهد که ناشر آن اصلاً حتی یک بار هم کتاب شاهنامه را باز نکرده، نخوانده است (حتی چاپ شده در این زمان و زمان شاه را، چه برسد به اینکه نسخه اصلی آن را دیده باشد) پر واضح است اینگونه نوشته و گفته‌ها را از دو منظر می‌توان مورد بررسی قرار داد.

۱- دوران نگارش کتاب و شخصیت نگارنده آن.

۲- دورانی که این کتاب ملعبه دست افرادی شده که با استفاده از آن موقعیت خود را در جامعه تثبیت و خود را جانشین اصلی این سرزمین قلم داد کنند. هدف اصلی این نوشته متمرکز خواهد شد بر مورد دوم، مورد اول را ارجاع می‌دهم به مقاله «فردوسی کیست؟ از اینجانب».

از کتاب شاهنامه دو نسخه‌ی قابل استناد وجود دارد، یکی مربوط است به تاریخ (۱۶ق)، این نسخه در موزه فلورانس نگهداری میشود. نسخه دوم مربوط است به تاریخ (۵۷ق) که در موزه بریتانیا جا خوش کرده است. از آنجا که ابیات این کتاب و روحیه نگارنده آن بیشتر بر محور ستایش جنگاوران است، لذا این امر سبب شد با به قدرت رسیدن رضاپالانی (رضاخان) جهت جلوه دادن حس

خاندان پهلوی آغاز شد. چرا که این خاندان، لایق حاکمیت نبودند و ریشه در بطن جامعه نداشتند، لاجرم بایستی برای خود تاریخی را می‌ساختند و به باور مردم می‌رساندند. در مقابل کودتای سوم اسفند نقطه‌ی پایانی بود بر روند انقلاب مشروطه و جنبشهای انقلابی و مردمی. در این شرایط بحرانی، مکار بزرگ یعنی بریتانیا که واحدهای نظامی آن از تاریخ ۱۹۱۴ تا ۱۹۲۱ در ایران حضور داشتند و ایران را کاملاً اشغال کرده بودند برای نابودی مشروطه و جنبش انقلابی کودتای سوم اسفند را سازمان داده و رضاخان بیسواد و حلقه بگوش را به قدرت رساندند. با به قدرت رسیدن رضاپالانی و نفوذ حداکثری قدرت بریتانیا در ایران سبب شد دولت قاجار روز بروز تضعیف شده و در آخر تسلیم گردد.

رضاخان برای جان انداختن خود در میان و دل مردم مانند ارباب خود متوسل به مکر و حيله شد و ابتدا خود را ضد اشراف و هوادار مردم و ضد اجنبی حتی ضد سلطنت و هوادار جمهوری قلم داد کرد. رضاخان به کمک بریتانیا و استفاده از سادگی، خوش باوری مردم مرکزیت دولت را راه اندازی کرد. وی اینگونه جلوه داد که شیوخ وابسته به بریتانیا نظیر خزعل را بر انداخته است. در صورتیکه این قدرت رضا خان نبود که آنها را بر بیندازد بلکه تاریخ انقضاء خوش خدمتی اینگونه افراد برای انگلستان به اتمام رسیده بود.

اما با گذشت زمان آنها متوجه شدند که اینگونه فریبکاری جواب نمی‌دهد، بنابراین رضاپالانی باید آس و ترفندهای دیگر را رو میکرد. در این زمان فاشیسم در اروپا براه افتاده بود. لذا اندیشه‌پردازان رضاپالانی این موج راه افتاده را برای خود غنیمت یافته و از تبلیغات این تفکر استفاده کرده رضاخان را با موسولینی یکی دانسته او را «موسولینی اسلام» نامیدند. شرایط آنروز دنیا و جامعه ایران این فرصت را به رضاخان داد که شوونیسم، ایران‌شهری را تحت لوای امپریالیسم انگلیس تقویت کند. استفاده از این تفکر فاشیستی شوونیسم نیازمند ابزاری بود که عام مردم براحته بپذیرند و نادانسته به گسترش آن دامن زنند. حال چه ابزاری بهتر از ادبیات و دست درازی به تاریخ؟ اندیشه‌ورزان ایران‌شهری از همان ابتدای بکار آمدن رضاخان متوسل شدن به خصوصیات تبلیغات فاشیستی، رجعت به عقب و بازنویسی تاریخ تحریف شده، آنها تلاش

شرایط زمان رضاخان یعنی دوران شاهان قاجار، در دوره به اصطلاح ارباب - رعیتی (فئودالیزم) به سر می‌برد. در این زمان علیرغم خدمات بسیار شاهان قاجار به کشور و مردم که نمونه‌های فراوان می‌توان از آنها نام برد، از آن جمله‌اند: (پایداری سرزمین و حکومت افزایش یافت، مملکت چند پارچه شده را دوباره یک پارچه کردند، رشد اقتصادی رونق گرفت، مرزهای مملکت برسمیت رسید، مناسبات سیاسی، اجتماعی با اروپا رونق پیدا کرد و...) این دوران طلایی قاجار به دلیل باجخواهی امپراطوری مکار انگلیس به نارضایتی‌های مردمی تبدیل شد. شاهان قاجار در مقابل این روپاه حيله گر مقاومت کردند و از دادن امتیازات خودداری کردند. همین امر سبب شد، دامنه‌ی اعتراضات در کشور گسترش یابد و به کمک بریتانیا رضاخان حاکمیت را بدست بگیرد. به قول میرزاده عشقی:

«گفت جمهوری بیارم در میان

هم از آن بر دست گیرم عنان

خلق جمهوری طلب را، خر کنم

زانچه کردم بعد این بدتر کنم...»

در کنار شعر میرزاده لازم است برویم سراغ ابیاتی از شاهنامه فردوسی که هرگز توسط وی سروده نشده بلکه تئوریسینهای پهلویسم به کمک خاخام‌های یهود آنها را در کتابهای جعلی شاهنامه گنجانده و در اختیار همگان قرار داده‌اند:

«هنر نزد ایرانیان است و بس

نگیرند شیر و ژیان را به کس

همه یکدلانند و یزدان شناس

به گیتی ندارند در دل هراس

چون ایران نباشد تن من مباد

بر این بوم و برزنده یک تن مباد

اگر کشت خواهی همه روزگار

چه نیکوتر از مرگ کارزار...»

البته همه می‌دانند که فردوسی یک خانزاده بود و در خانواده آنها برده‌داری، کنیزگیری رایج بوده است. لذا انتظار اشعار لطیف، صلح‌آمیز انسانی با روحيات همچون فردی که در طبقه اشرافیت و با تفکر برتری بر دیگران بزرگ شده است، سازگار نمی‌باشد.

بیشترین تحریف شاهنامه و بدل کردن آن به حربهای در نبرد ایدئولوژیک به شکل کنونی از زمان روی کار آمدن

آمد، مردم با جملات جدید آشنا شده و به تکرار آنها ادامه دادند. در کنار همه‌ی اینگونه هجده‌های تبلیغاتی، کتابهای درسی، رادیو - تلویزیون، روزنامه‌های مزدور در خدمت این تبهکاری در آمدند. بعنوان مثال: تنها یک مرکز دولتی بنام «انجمن آثار ملی» بیش از صد جلد کتاب چاپ کرد که بطور عمده همه‌ی آنها آثار مبتذل و در جهت تحریف تاریخ بودند. در یکی از این نوشته‌ها بنام «یادنامه فردوسی» اشعار زیر را آوردند:

«چو کودک لب از شیر مادر گرفت - محمدرضا شاه گوید نخست

اگر همدم شه بود فرهی

فرح زاید از فرّ شاهنشاهی

شهنشاه بانوی فرح نژاد

که شاهنشاهش تاج بر سر نهاد

به سرتاسر گیتی از غرب، شرق

درخشید فرّش به کردار برق.»

البته خواننده این سطور متوجه هست که این پایان تحریف تاریخ توسط پهلوی نبوده و تا روز آخر که در مسند قدرت بود این روند ادامه داشت مثل داستان تاجگذاری و امثالهم، اینگونه تبهکاری چنان در لایه‌های آن سیستم فاسد رخنه کرده بود که هنوز هم چرثومه‌های آن سیستم از اینکارها دست نکشیده‌اند و این روند را ادامه می‌دهند...

بدینسان بود که:

«بسی رنج بردن در آن سال سی عجم زنده کردند بدان پارسی»

پس نتیجه میگیریم بر این دلایل است که حتی صحبت کردن به زبان غیر فارسی تولید اشکال می‌کند. و غیر فارسها باید برای وارد شدن به اجتماعات بایستی که زبان مادری خود را در خانه نهاده و دهانشان را آب بکشد و بیایند. (اشاره به شعر استاد نادر الهی)

«مدرسه‌لر آچیلدی

اما منه دئدیلر:

قوی دیلین قالسین ائوده

دیلسیز قالا - قالا گل

یا اونو توپور گئتسین

آغزینی یاخالا گل.»

کردن آنچه با زندگی زنده قابل توجیه نیست، با احضار ارواح توجیه کنند. آنان تئوری نژادی خود را بر تحریف خودسرانه تاریخ بنا کرده و برتری نژاد آریایی و به ویژه شاخه‌ی ژرمن آنرا با تعبیر ویژه‌ای که از تاریخ تمدن بشری به دست میدهند، توجیه می‌کنند.

کوچک ابدال‌های هیتلر و گوبلز در ایران شیوه مراجعه به تاریخ ایران باستان را پیشه می‌کنند. به آئین زرتشت و کتاب اوستا متوسل میشوند تا در قلبها و مغزها نفوذ کنند. مشتی روشنفکران و جیره‌خوار از طبقه متوسط جامعه را به خدمت می‌گیرند تا به کمک عده‌ای خدمه سفارت انگلیس به سوی تحریف تاریخ باستان ایران کشیده شوند.

آنان از هر ابزاری استفاده می‌کنند تا مبارزات مردم ایران را از مزدک گرفته تا مشروطه، از قیام آذربایجان گرفته تا گیلان و مازندران را یکسره دور افکنده و روی خیانت و ستمگری شاهان پرده می‌اندازند تاریخ ۱۴۰۰ ساله پس از اسلام ایران را فراموش، جنایت صد ساله استعمار را از یادها می‌برند و سر پهلوی را به دم ساسانیان پیوند می‌دهند.

دقیقاً همین زمان است که فردوسی و کتاب شاهنامه وی بر سر زبانها می‌افتد. کوروش پرستی رواج پیدا می‌کند، پارسارگاد بر سر زبانها می‌افتد، خدمه تبلیغات فاشیستی و گردانندگان «پرورش افکار» رضا شاهی این اثر را مانده آسمانی می‌یابند و توجه اصلی معطوف به تورکستان و عربستان میشود و استعمار و ستم بر خلق فراموش می‌گردد.

میرینچ‌ها، امراء فاسد ارتش رضاشاه که آنروزها در عین حال «آکادمیسین‌ها» کشور شناخته میشدند از فردوسی چنان «سپهبد» جنگ‌طلب ساختند که با امثال «ژنرال فن آریانا» تفاوتی نداشت.

در زمان محمدرضا همان مسیر تبهکاری، تحریف به قدری گسترش یافت که چندین مؤسسه مجهز درباری - دولتی پر هزینه با خیلی از جیره‌خوارها و خود فروختگان به اصطلاح «اندیشمند» مامور شدند که این تبهکاری را به طور سیستماتیک اعمال کنند. صدها جلد کتاب، رساله، مقاله و انواع نوشته به قصد تحریف شاهنامه و دیگر آثار تاریخی چاپ و منتشر شد. افکار «کوروش آسوده بخواب، من بیدارم» ورد زبانها گردید، از آنتن تلویزیونها به خانه‌ها

حكاية لر – اويكو HEKAYƏ - ÖYKÜ

اٹلوین لر حق – عدالت اوغروندا ELVİNLƏR HAQ – ƏDALƏT UĞRUNDA

SALATIN ƏHMƏDLİ

سالاتین احمدلی

برگردان : تانای شرقی دره جک

اٹلوین روسیه نین اوجقار یئرلریندن اولان کراسنویارسک ولایتینه ایشلمک اوچون گئتمیشدی. دانشگاهی قورتاریب، اؤزونون دئدی کیمی، فرلی بیر ایش تاپمادیغیندان عمیسی اوغلو بیلکده اورایا تیکینتیده چالیشماق اوچون یوللانمیشدی. تیکینتی ایشلری اوزره مهندس ایدی. بوردا عمیسی اوغلو واحدین بؤیوک تیکینتی شرکتی واردی و اٹلوین ده بورایا گلن کیمی واحد اونو ایشه دوزلتدی. قازانچی دا پیس دئییلدی، تئز-تئز عائله سینه پول گؤندیریدی. آتاسی ولایت اونون اوچون باغ-اٹوینین یوخاریسیندا یاخشی بیر ائو ده تیکدیردی. گئج-تئز اونون گئری دؤنجیینی بیلیردی.

اٹلوین هر دفعه کنده گلنده ائل-اوبا اونون باشینا ییغیشیردی. اٹلوین ده سؤزآراسی اونلارلا حال-احوال

توتوب کئچیردی قاراباغ مسئلهسینه. بورادا اولمادیغی واختلاردا نه کیمی دییشیکلیکلر اولدوغونو اؤیرنیردی. نوبتی دفعه مرخصی یه گلنده کنده همکلاسی مردانلا راستلاشدی. آخشام چایخانا یا ساری گئدرکن یولون کناریندا بیر ماشین دایاندی، ایچیندن دوشن مردانی اولجه تانیمادی. آغ، قیساقل کؤینکده ائلی کورک، عضلهلری ترلیکین آلتیندان آز قالا پیرتلایب چیخان مردانی تانیاندا اؤزونو اونون اوستونه آتدی. گؤروشدولر. مکتبدن یاخین دوست اولموشدولار:

—هارالارداسان؟

—روسیه دا.

—روسیه دا نئینیرسن؟

—ایشلییرم.

—ایشینین آدی ندير؟

—تیکینتیده... سن؟

—من حربی خدمتدن سونرا قالدیم...

—جبهه دن نه خبر وار؟

—دشمنه یئرینی گؤسترمیمیزه آز قالیب.

—انشالله.

—ایلدی بیر دفعه گلیرسن دئییه سن، کنده. اوشاقلاردان

سوروشورام...

—ایش چوخدور، امکان یوخدور. واحدین خاصیتینه

بلدسن...

—ائله همین خاصیتده دیر؟ خاصیتینی هنج دییشمه ییب؟

—یوخ. والله، گؤنوموزو آشیلا ییر. ایشده بیر ترسلیک

اولسا... سن هارالارداسان؟ هانسی طرفده سن؟

—خصوصی تعیناتلیلار دایام.

—۲۰۰۳-۲۰۰۵-جی ایللرده حقیقی حربی خدمتده اولاندا

(مدتدن آرتیق حقیقی حربی خدمت حربی

قوللوق چولارینین حاضرلیغی کورسو) -نون کیچیک

چاووشو ایدییم.

—سن ده قالا بیلردین...

—او زامان هنج آغلیما گلمه دی. باشقا خیاللارلا یاشادییم...

قسمت ده اورا آپاردی چیخاردی.

—سن بورالاردان گئتمزدین، یقین عمی اوشاقلاری...

—مردان، تصور ائله، بییزیم بؤلگه دن اورادا نه قدر اوشاق وار.

هامسی ایش اوچون گئدی، واحد ده اوز چئویرن دئییل،

بیلیرسن.

—آنام دئيردى، ولايت عى سىنن اوچون ياخشى ائو-
 ائشيك تىكدىرىپ.
 —دۇنمك فكريم وار. بير آز دا اليمى دوزلديم، دۇنهم...
 هاواسى دا دوشمور منه...
 اونلار آيريلاندا مردان الينى اونون چينينه قويدو:
 —بو ساعت بيزيم باشيمىز دا، اليمىز ده، آياغيمىز دا دشمن
 عليه ينه ايشلمه ليدير. او تورپاقلارى آلماساق، گله جك
 نسيللر بيزه سۇيه جك.
 —مردان، بو گون امر وئرسه لر كى، دۇبوش باشلاير، بير
 دقيقه ده گۇزلمه دن آتارام بوتون ايشيمى، گلم. ائله
 اورداكى اوشاقلار دا منيم كيمى دوشونور.
 —اوميد ائديرم، آز قالمايىپ.
 —همين آن بوردايام.
 —بيليرم سنى. اونا گۇره دئيرم.
 اونلار ساغ اوللاشيب آيريلاندا ائلوين بير مدت يئرینه
 داياندى، اونون آرخاسينجا باخدى. سانكى مردانلا گۇروشو
 اونون ايچيندن نيينيسه چكيپ آپاردى؛ بو
 آرخايينليقدىمى، بو نسه جيبينمى، اۇزونمى گوون ايدى،
 بو يوخسا اونون غررومويديو، نيدى... ائلوين بونو
 آيدىنلاشديرا بيلمه سه ده، سانكى حس ائلميشدى بير
 شئى واردى؛ او دا مردانين باخيشلاريندان توتدوغو ايچينى
 گميرن حس ايدى؛ وطنى دار آياقدا قويوب اۇزو اوچون
 خاريجده ياشايانلار بير پيام ايدى، بير گيلئيمى، بير
 اوتانجوئريجي قيناقمى، نيدى او باخيشلاردان توتدوغو،
 بيلميردى، اما ائلوينين ايچينى نسه گميرمه يه باشلادى.
 چايخاناي گئتمه يه هوهسى قالمادى، آرا يوللا مکتبين
 قاباغيندان گئرى قايتدى.
 بير هفته سونرا باكيدان هاوا ليمانينا گئدرکن نىجوانسكى
 آدينا حربى مکتبين يانيندان كئچيب گئندده، حربى
 پالتارلى عسگر-طلبه لرى گۇرندە قفيل يئنه ايچى
 قاريشدى...
 روسيه دا ايشه دۇندويو ايلك گوندىن هميشه ساكت،
 تمكينلى تانينان ائلوينى عصى، ناراحات گۇرن تاي-
 توشلارى، ايش يولداشلارى ايله ياناشى واحد ده بونو
 دويدو. بير آخشام ايشين سونو واحد ائوه گئدرکن يولون
 كناريلا پياده گئدن ائلوينى گۇردو. ماشينى ساخلادى:
 —گل، اوتور گۇروم.
 —بير آز پياده يئريمك ايستيرم.

—گل اوتور دئيرم، — زهملى واحد سسینى قالدیردی.
 ائلوین چاره سیز قالیب اونون ماشینینا اوتوردو.
 —تیریس؟
 —شکر.
 —کنددن گلندن گۇزومه بیرتهر دییرسن.
 —شکر، سالاماتچیلیقدی.
 واحد قییمیشدی:
 —بیلیرم. اما سن نسه بیرتهرسن. یوخسا قیس گئدیپ،
 مجنون دۇنموسن؟
 ائلوین اونون نیه اشاره ائتدیینی آنلادی، باشینی بولادی:
 —یوخ، یوخدو ائله شئی.
 —اوندا نولوب، الله یین بلاسی؟ قاشقاباغین یئر سوپورور.
 —هئچ نه اولمايىپ.
 —اولوب دئیرم. دئه گۇروم. دئه، ولايت عمیم قايغینیزا
 قالماسام، جیریمی سۇکر.
 ائلوین سانکی آچیلدی:
 —ئو، آتام، وطن منی یامان چکیر.
 —داريخیرسان دئیرسن؟
 —مردانی گۇردوم، حربیده دیر.
 —حربچی اولماق ایستییرسن؟
 —محاربه-زاد اولسا... گئده جهیم.
 —محاربه اولسا، اۇزوم ده گئده جهیم...
 —بیزیم بو وطنه خیریمیز دیمه دی.
 —کیم دئیر دیمه دی؟ هامی ووروشماز کی، هر ساحه ده
 وطنه یاردیم لازیمدی، هم جسمانی، هم مادی، هم
 معنوی... سن بيلمیرسن، بو تیکینتیدن گلن قازانچدان
 حربی تکنیکا آلماق اوچون هر وخت وطنه یاردیم ائدیرم.
 —ایندی سن باخ، من گئدیرم کنده، یئیریم، گزیرم،
 دینجلمه یه گئتمیشم، بیردن مردانلار چیخیر اۇنومه. دئیر
 بیر-ایکی ساعتلیق آناما باش چکمه یه گلیمیشدیم، گئری
 دۇنورم حربی حصه یه...
 —آنلادیم، غرورونا توخونوب نسه. ولايت عمیم ده ائله
 اولوب. او قولو نیه بوکولمور؟ دشمن گوله سی چیین
 سومویونو دئشيب گیرمیشدی. سینیرینی زدلیمیشدی.
 شوشا اوغروندا دۇیوشلرده اولوب.
 —بیلیرم. کیشی ده منه بیرتهر باخیردی. دئیر نئچه ایلدی
 گئتمیسن، بسدی، دۇن ائوینه...
 —اوروس قیزینا-زادا ایلیمشیندن قورخور یقین.

آوریل دۇيوشلرى اونلارلىق آرتىق صبرىنىن توكندىنى
ثبوت اندىردى. قىد ائدك كى، آوريل دۇيوشلرىنىدە او،
وطنىنە صداقتىنى، سئوگىسىنى دشمنە قان اوددوراراق
ثبوت اندىد. او، اصل دۇيوش جنگاورلىرىدىن بىرى اولوب.
محاربه دن بىر گون قاباق ائولرىنە گلن ائلوينى قاپىدا بالاجا
ماھجمال قارشىلادى. آتاسىنىن پالتارىنىن بوينونداكى
اولدوزو گۇستىرەرك:

—منىم آتام اولدوزدور.

اوندان كىچىك دلشاد ماراقلا اولدوزا باخىر:

—اولدوزلار نىم دئىير گۇيدە اولور.

ماھجمال گور سسلە:

—منىم آتام دا گۇيدە اولان اولدوزلارداندير.

ائلوين كىچىك قىزلارىنىن صحبتىنى دىنلىيىردى.

—بىز اولماياندا آنام دئىيەسن بونلار ناغىللار دانىشىر.

—اۇزو دە نئجە ناغىللار. والله، محاربه اولسا، سىنىن
قىزلارىن ائلە بىرىنجى كندە سس سالاجاقلار كى، آتامىز
قهرماندير.

—آنام هميشە منىملە فخر اندىردى. ائلە اوشاقلىغىمدا دا.
هله حربى خدمتدە اولاندا بىر شكىل چكديرمىشىدىم.
كىمىن تلفون باخىرسان، او شكىل اوراداندير.

—هە. اليندە آتومات اولان.

—سن دە گۇرموشدون؟

—من دە ائلە او شكىلدىن سەن وورولدوم دا.

—بئله دى. — ائلوين گولور. — اوندا آنامى تقدىر اندىم كى،
نهایتدە او شكىل واسطەسىلە قارشىما سىنىن كىمى بىر
قىز چىخاردى.

—نە وئجىنە؟ ائلە دئىرسن، —نازىلە اينجىك كىمى
دىللندى: —گتىردىن قويدون بو ائودە. بو آرمىش كىمى
ايكى قىز اوشاغى...

—بو دفعە اوغولم اولاجاق.

—بىلمك اولماز.

—اولماسا دا، لاڭ قىز دا اولسا هامىسى قوچاق اولاجاق. من
بىلىم. مندن كول تۇرمز.

—اوراسى ائلدىر. ولايت عمى دە ائلە دئىير.

—آتام مندە اۇز گنجلىنى گۇرور.

—هم دە يارىمچىق قالمىش ايشلىرىنى تاماملانمايلاق
بىرىسىنى...

—انشالله، او دا قسمت اولار...

—بوخ، اينانمىرام، خاصىتىمى بىلىر، كندە نئچە اوشاق
حربدەدير اوزل حرکاتچىلارلىق تىكجە بىر كنددن نئچە
ايگيد وار.

—سن حربدە گندىب نئىنە يەچكسن؟

—بىلىمىم، ايچىمدن نە بىر سس قولاقلارىمى داغيدىر.

—او سسى دىنلە.

—دوغرو دئىيرسن.

—بو ياپا كىمى ايشلە، ايستەسن گئرى دۇن...

—فكرىمدە وار.

—نە ايستىيرسن اونو ائلە. ولايت عمىم دئىمەسىن واحد
گندىن اپاردى، امكان وئرمەدى گئرى دۇنسون.
—ناراحت اولما.

—گئدك بىزە. مىروارى ياخشى دولما بىشىرىب.

—باشقا واخ. بىر ايشىم وار...

واحد ماشىنى ساخلادى. ائلوين دوشوب اونونلا
ساغوللاشدى. ماشىن گئتدى. واحد گوزگودن ائلوينە
باخاراق درىن كۇكس اۇتوردو:

—بىزىم سەھویمىزى تکرار ائلمە. قايىت وطنە، ائلوين
قايىت... نالە چكن تورپاقلار بىزدن تپر ايستىير... سىنىن
كىمى تپرلى اوغلانلار جان قربان...

نوبتى يازدا ائلوين بىردفعەلىك دۇندويونو بىلدىرنە ولايت
كىشىنىن چىچە يى چىرتلادى.

—ياخشى ائلمىسن، ائوين حاضر، عائله قور، آنان دا، من دە
قوجالىرىق.

ائلوين هئچ نە دئىمەدى. گلندن اون گون سونرا يئىندىن
حربى خدمتە يازىلدى. آرادابىر ائو گلىب آتا-آناسىنا باش
چكىردى. ولايت اونون حربى خدمتدە اولماسىنى روسىيە
دا قالماسىندان مقبول بىلدى.

گئت-گئندە ائلوين حربى تعليملردە محكملىندى، اوزل
حرکاتچىلارلىق بۇلمەسىنە دوشدو. ايلک دفعە تورکىيەدە
كئچىرىلن حربى تعليملردە فخرى دىپلملار لايىق
گۇرولدو. اوردو سىرلارىندا مدتدن آرتىق حربى قوللوقچو
كىمى وطنە خدمت ائتدى. كشفیات كورسونو باشا ووروب،
حربى حصە نىن كشفیات بۇلويونون مانقا فرماندهى
وظيفەسىنە قدر قالخان ائلوين ۲۰۱۴-جو ایلدە وطنده
باش وئرن حادثەلر زامانى هر آن دۇيوشە قاتىلاجاغى گونو
گۇزلىيىردى.

دوشموشدو. سانكى نفسىنى بئله ايچينه چكمشىدى. ائلوين اونلار يانيندا اوزاندى. پالتارىنى بئله سويونمادان ايكي مليينى دويونجا قوخلادى و ائله اونلار يانينداجا يوخو اونو آپاردى. نازيله قاپينين آراسيندان اونون آرادا بير گلن خورولتوسونو ائشيدنده اهمالجا قاپينى اؤرتدو. «يورولوب، بير ياندان دا ملكلريندن دويمور»...

صبح تئزدن ائلوين قالخمىشىدى. نازيله اوندان قاباق قالخمىشىدى. يئمه يى حاضر ايدى. ائلوين سحر يئمه يينى يئيب قالخدى. نازيله اونو قاپيا كيمي اؤتوردو. «وشاقلارى اوياتمادىم. اما دويونجا اؤپدوم»...

«سن سوروشاقلار...»
«دئن آتان گئجه دوروب، سيزه اولدوز ييغماغا گئديب...»
«ائلوين سسيندهكى غرييه كدرى نازيله حس ائلدى.»
«سن هميشه گئديب-گليرسن. اونلار آرتيق بونا اؤيرنجه ليدير. ناراحت اولما!»
«وشاقلار سنه امانت.»
«گوزون آرخادا قالماسين.»

ائلوين ماشينى حيطدن چىخاردى. نازيله داروازانى اؤرتوب صبحون تورانليغيندا يوخارى قالخدى. يوخوسو عرشه چكىلدييندن بير ده ياتاغينا گيرمهدى...

ائلوين حربى حصه يه گلنده آرتيق اوردا گوردويو دؤيوش روحونو بير آندا حس ائلدى. ارمنيلىر هجوم كئچمىشىدى. اوزل حركاتچيلارين بؤيوك بير حصه سى گئجه ايكن يولا چيخمىشىدىلار. ائلوين اولان گروه سوقووشان استقامتده حربى عملياتا گؤندريلدى. سوقووشان اوغروندا گئدن قانلى دؤيوشلردن سونرا بايراغيميز بو قصبه ده دالغالاناركن ائلوينگيلىن گروهونا ترترين تاليش كندى استقامتتينده يئرمك تاپشيريلىدى. كماندولار كندين ياخينليغينداكى مۇقعلرده محكملمىشىدىلار. كنده گيرمك امرى گؤزلييردىلر. واله كنده سارى باخىردى:

«من بو كندى باشقا واخت اولسايدى بئله تانيمازدىم.»
«دوغرو دئييرسن. آوريل دؤيوشلريندن بو مشهور كندين ايگيدليگى عالمه ياييلدى.»

«كند جبهه خطينده يئرلشير. بو كند اوغروندا او گونلرده گئدن قانلى دؤيوشلرده شهيدلر وئردىك.»
«دشمنين ده ايكي قات اوردوسونا ضربه ائنديردىك.»
«بورونلارنى اوودوق. ايكي آوريله ده بو كندين اطرافينداكى بوتون يوكسكليكلىرى- هانسى كى، اونلار

ماهجمال آتاسينين قوجاغيندان دوشمور، نازيله:

«اونو يوردونوز. بو دفعه گنده جك، اوچ آيدان سونرا گله جك.»

گئجه ماهجمال ائله آتاسينين قوجاغيندا اويودو. ائلوين اونو ياتاغينا قويوب چؤله چيخدى. هاوا هله ايستى ايدى. اما غرييه بير سرينليك هاوانين روحوندا دويولوردو. نازيله ميزين اوستونو ييغيشيدى. ايوانين باش طرفينده كى قاب يوياندا قابلارى يودو، ايشينى قورتاريب ائلوينه ياخينلاشدى. ايكي سى ده محجره سؤيكنيب گؤيه باخىردى. آى اولدوزلارى اطرافينا توپلامىشىدى. اوزاقدان بئله اونون نورويلا هماهنگ اولان اولدوزلار يانين سؤنوردو...

«سن باياق تلفن دانىشيغيندان سونرا ناراحت گورونورسن.»
«دئيه سن، بو بيچ ارمنيلىر راحت دورماياقلار.»
«اونلار نه واخت راحت دوروبلار كى...»
«خبرلر گليز، آوريل دؤيوشلرينده الدن گئدن يوكسكليكلردن گؤزلىرىنى چكمه ييبلر.»
«اونلار بو ملتين دينج حياتينا ياغيدىلار.»
«اونلارى بو دفعه ائله گونه قويماغايق كى، بير ده توركون آدى گلنده گوراشن كيمي تورپاغين آلتيندا اؤزلىرینه يئر گزه جكلر.»

«الله سيزى قوروسون.»

«من صبح تئزدن گنده جه يم. وشاقلار سنه امانت.»
«بير گونلويه گلميشدين؟»
«فرمانده هامينى يئرلنده ايستير. گؤزلىلمز گئديشلىر اولا بيلر.»

«الله يارديمچينيز اولسون.»

نازيله نين تيترك سسينه ائلوين اونا سارى چئوريلدى. چينيندن توتوب اؤزونه سارى چكدى.
«الله ين كمكى ايله بو دفعه بير شئى اولسا، بو دنيانى اونلارا دار ائدجييك...»

«اؤزونو ده قورو.»

«گئجه كئچير...»

اونلار ايچرى كئچدىلر. ائلوين وشاقلارين ياتديغى اوتاغا كئچدى، بالاجا ماهجمال اللرينى باشينين اوستوندن يوخارى آتارق ميشيل-ميشيل ياتيردى. دلشاد ائله وشاقلينيندا اولدوغو كيمي ساغ بؤيرو اوسته اوزاناراق قولونو باشينين آلتينا قويوب اووونو آچارق داش كيمي

—تاپقاراقويونلو استقامتىندىن بو هجوم پلانى
حاضرلانىب و كند ارمنى اشغالچىلارنىدان آزاد
ئىدلىب.

—تام او دۇيوشلارنى اشتراكچىسى اولوب، همين
دۇيوش زامانى تاللىش كندىندە دشمنين سلاح-
مهماتلارنى، تانكلارنى و زرهلى ماشينلارنى اله
كئچىرىلىپ. بو دۇيوشدە نه ايتكىمىز اولوب، نه ده
ياراليمىز.

—بىزىمكىلارنىن وظيفە حريصلىرىنىن باشى مركزدە
مقام اوغروندا مبارزەيە قارىشاندا ارمنيلر يئنىدىن بو
كندى اله كئچىرىلر.

—بىز بو گون اونلارنىن يىندىن بىزە عايىد اولان او
كندى آلاجاغىق.

—البته آلاجاغىق. ۱۹۹۲-جى ايلدە «آغدرە عملياتى»
زامانى اردىبەشت - خرداد آيلارنى آراسىندا تاللىش،
ماداغىز و توناشنى، كارمىراوانى، آغدرە شەرىنى آزاد
ئالمىشىدىك. بىر ايل نظارتدە ساخلايمىشىق. بىر ايل
سونرا—۱۹۹۳-جو ايلدە آغداما هجوم ائدن ارمنيلر لوله
ساز كندىندىن جئرابئرت كندى استقامتىندە حركت
ئىدىر، محاصره يە دوشمىك اوچون شەرى قورويان
حربى بۇلمە گئرى چكىلر، دشمن بورالارنى يئنىدىن
اله كئچىرىر.

—آغدرە-ترتر استقامتىندە بو سونونجو دۇيوشدىن
سونرا بئش ماى تارىخىندە آتشكس اوچون بىشكك
آنلاشماسى امضالانىر.

—آغدرە رايونونو تامامىله اله كئچىرن آذربايجان
بۇلمەلر آتشكس امضالانانا قدر اليمىزدە اولانلارنى دا
ايتىرىر.

—ارمنىنىن آرخاسىندا روس اوردوسو باردى. بىز ايسە
يئنى يارانان اوردوموزلا تىكباشىنا، هئچ بىر علاوه قوه
ياردىم اولمادان اونلارنى اليمىزىن دوزونو، گوجونو
گۇسترمىشىدىك.

فرماندە اونلارنىن صحبتىنە قارىشىر:

حربى جەھتدىن چوخ الوئرىشلى مۇقەلر ايدى - او
آلچاقلارنى اشغالنىدىن آزاد ائتىدىك.

—قىرىلمىشلار كندى قويوب قاچىردىلار.

—بىلىردىلر كى، يوردون اصل صاحبلرى قايدىر.

—ارمنىستاندان بورا گتيرىلن عائلهلرى يئنىدىن تاللىش
كندىنە قايتارماق اوچون چوخ چاللىشىلار. حتى
بىزىم اوردوموز يئرلشن تماس خطيله آرادا سدلر ده
چكىلر.

—بو سدلرى آتشدن قورونماق اوچون چكىلر.

—او زامان بىر مدت سونرا ۲۰۱۷-جى ايلدە قىشدا -
فورال آيى ايدى، خوجالى حادثەلرىنىن ايل دۇنومو
عرفەسىندە بو كندىن همين يوكسكلىكلرى اوغروندا
يئنىدىن تخريباتلار تۇرتدىلر. استراتژى جەھتدىن
قىمتلى بو يوكسكلىكلرى اله كئچىرمك ايسەدىلر،
پىلوتسوز (خلبانسىز) اوچوش آپاراتى بوراخمىشىدىلار...
—آذربايجان اوردوسونون آيىقلىغى نتيجهسىندە
تخريباتىن قارشىسى آلىندى. تاللىش كندىنىن شمال
يوكسكلىكلرى آذربايجان اوردوسونون، جنوب طرفى
ايسە ارمنيلرنى نظارتىندەدىر. - كندە دئمك اولار
كى، بىزىم اوردوموز نظارت ائدە بىلىر. آتشكس-بىز
هميشە رعايت ائتمىشىك، دشمن ده بىزىم
مردلىمىزى بىلىر، كندە آز سايدا دا اولسا ارمنىنىن
ياشادىغى مەلومدور.

—تاللىش كندى گورانبويلا ترترى بىرلشدىرن اراضيدىر.

ائولون آتاسى ولايتىن صحبتلىرىنى خاطرلادى.

—تام بو استقامتدە ووروشوب. آغدرە نين كندى
حساب اولونوردو. ۱۹۹۲-جى ايلدە آغدرە رايونو لغو
ئىدلىپ، آغدام، ترتر و كلبجر رايونلارنى آراسىندا
بۇلوشدورولوب. او زامان تاللىش كندى ده ترتر رايونونا
بىرلشدىرىلن كندلردن بىرى اولوب. ارمنيلر بو كندى
ائله ايلك حادثەلر زامانى اشغال ائدىب.

—كند اوغروندا آغىر دۇيوشلر اولوب. بىزىم اوردوموز او
كند اوغروندا دۇيوشوب. ۱۹۹۲-جى ايلدە مىلى
قهرمانىمىز ناظم بايرام اف سككىز تانكلا، يعنى تانك
بىرلىلى ايله هجوم كئچىپ.

گوجلو مقاومت گۆسترده ده، گئری چکیلمه یه مجبور اولدو. بۆلمه لریمیز مهندس-استحکام قوشونلاری ایله بیرلیکده بو استقامتدن داغ یولونو آچاراق، حربی تکنیکامیزین بو استقامتده حرکتینه، گوجلو تکنیکا ییغیلما سینا امکان یارادیردی.

بو استقامتده اوندان چوخ شهید وئرن، یارالیسی اولان آذربایجان بۆلمه لری اوغورلو عملیاتلاردان سونرا بیر یئره توپلاشیر. ائلوی نین یاخین دوستو و آصف ده شهید اولموشدو.

فرمانده شهیدلره گۆره چوخ سارسیلیمیشدی، مبارزه سیندن ده دالا قالمیردی:

«بو استقامتده حرکت ائدن قوه لریمیزله مدافعه خطینی یاریب، اساس پستو اله کئچیردیک. بو استقامتده حربی تکنیکامیزین یئرمه سی اوچون داغ یولو آچیلیب.

—یگیدلریمیزین قانی یئرده قالمادی.

—۸۳۱، ۲ یوکسکلیگی اوغوروندا عملیاتا حاضرلاشیریق. بو استقامتده عملیاتا سرهنگ سخاوت باخیشی اف رهبرلیک ائدجک. آغیر و چتین بیر عملیاتدیر.

امر وئریلن کیمی ائلوین ین ده اولدوغو بۆلمه ایرلی یئریدی. ۸۳۱، ۲ یوکسکلیگی استقامتینده یئریمک چتین ایدی. آغیر وضعیت ایدی.

فرمانده رابطه چی واسطه سیله آلدیغی خبری اونلارا چاتدیریردی:

«هجوم زامانی استفاده ائتدیمیز «BMP-۳»-اون حرکتی ارمنیلرین ۸۳۱، ۲ یوکسکلیکینده کی دیرکده قوراشدیردیغی دوربین واسطه سیله آشکار ائدلمیشدیر و ارمنستان مدافعه ناظرلیگی اراضیه حربی کولون گؤندیریر.

—گؤندرسین، گل سین، بو سون گلیش لری اولاجاق.

—هامینیز دقتلی اولون. ایتکی اولمایاجاق.

رابطه چی آلدیغی خبری اونلارا چاتدیریر:

«هئج کئفینیزی پوزمایین. زامان گلیب. بیز یئنه اؤز گوجوموزله سوقووشانی آزاد ائتدیمیز کیمی، بوتون اراضیمیزی اونلاردان آلاجایق.

—انشالله.

فرمانده گلن امره اساساً گئجه ایکن حربچیلری نقشه نین قارشیسینا ییغیر:

— بیز حربی عملیاتلارین اینجه چابین شمال-شرق حصه لری ایله ترتر چاپلاری آراسیندا کی موروداغ سلسله سینین شرق اتکلری استقامتیندیک. تالیش کندی داغلارلا احاطه اولونوب. اونون غربینده ۹۰۰ م-۱ قدر یوکسکلیکلر اولسا دا شرقه دوغرو گئتدیکجه بو یوکسکلیکلر آزالیر. تالیشدان شرقده داغلارین هوندورلویو ۵۰۰-۴۰۰ م، ائنی تقریباً ۶ کم-۱ یاخین اولان یاستی وادیلر دیر. بو وادی ایسه داها سونرا چیلپاق دوزنلییه چئوریلیر. ارمنیلر ساحه نین دوزخط بویو بوتون یوکسکلیکلرده یئرلشمیشلر. سلسله لر بویو خندکلر قازمیشلار، دایاق منطقه لرینی بیرلشدیرمیشلر، بو شکیلده قوردوقلاری استحکاملار ایله مدافعه سیستمینی محکم لندیرمیشلر. تالیش کندینین غربینده ۸۳۱، ۲ یوکسکلیکلر یئرلشیر و دشمن بو استقامتده ده خیلی محکم لندیمیشدیر. ضعیف استقامتلری تالیش کندینین شمالیندا کی اراضیلر دیر. بورا بیزیم نظارتیمیزده دیر.

—اساس هجوما تالیش کندینین غربینده یئرلشن یوکسکلیکلر استقامتینده باشلانیب.

—گؤرونور، غرب داها الوئریشلی حساب اولونور.

—بو استقامتده کی یوکسکلیکلری گؤتورملیک کی، هجوما کئچه بیلک.

—بیزیم دستیه سرگرد بایرام ایبیش اوون رهبرلیک ائتدی گروه اساس ضربنی بو استقامتده ائندیره جک.

—بیز حاضریق...

گرگین دؤیوشلردن سونرا تالیش کندینین غرب استقامتینده مدافعه خطینی یاران حربچیلریمیز ۸۴۲ یوکسکلیکینی اله کئچیره رک پستا بایراغیمیزی سانجدی. دشمن بو دؤیوشده یوکسکلیکده اولسا دا،

کئچیب دشمنین دایاق منطقه‌سینی اله کئچیردیلر، مقاومت گۆسترن دشمنی پوسقویا سالاراق تام محو ائدیلمه‌سینه نایل اولدولار.

نوبتی عملیات تالیش کندینین یاماجلاریندان آیری اولان ۷۰۱، ۳ یوکسکلیینه دوغرو ایدی. قوه‌لریمیز سرهنگ اورخان رضائیوین رهبرلیگی ایله همین یوکسکلیک اوغروندا هجوم کئچمیشدیلر. بو دؤیوشلری دشمن شمال-غرب مدافعه قله سینده یئرلشدیردی دوربین واسطه‌سیله ایزلییدی. ۹ ساعت داوام ائدن دؤیوشده آذربایجان بۆلمه‌لری سو-۲۵ قیریجی طیاره‌سیندن و «توس-۱۱»-دان استفاده ائدرک یوکسکلیگی اله کئچیردی. بونولا بئله، آغیر ایتکیلر وئرن دشمن گئری چکلیسه ده اونون کماندولاری یئئیدن بورایا باسقینا جهد ائدیر. آغیر دؤیوشلر گئدیر. ائلویین آغیر یارالانیر. سرهنگ علی ضامین طهمز اوون دسته‌سی آذربایجان بۆلمه‌لرینین کمکینه گلیر و یوکسکلیک الیمیزده قالیر. دشمنین خیلی حربی تکنیکاسی محو ائدیلیر. بو یوکسکلیک اوغروندا دؤیوشلرده دشمنین ایکی تانکی پهپادلاریمیز واسطه‌سیله وورولور.

کماندولاریمیز دشمنین قوردوغو گوجلو استحکاملارین آراسیلا اونلارین مدافعه خطینی یاراراق یوکسکلیکلره دوغرو استقامتلمیشدی. همین واخت آغیر یارا آلمیش ائلوینین و شهید اولان یولداشلارینین اولدوغو گروهون ساغ قالان دسته عضولری ده بو استقامتده یئریردی.

فرمانده، خبر وار. بو باره‌ده معلومات آلان آذربایجان بۆلمه‌لری داغلاردان حرکت ائدن بو کولونو آشکار ائدیپ و آذربایجان هاوا قوه‌سی طرفیندن بمبالانیپ. گیزیر عبدالله:

—دئدیم ده، گل سینلر، سون گلیشلری ده اولدو.

فرمانده دریندن نفس آلاراق:

—حرکت کئچیریک.

بۆلمه ایرلیمکده داوام ائدیردی. گرگین دؤیوشلرده محو ائدیلن ارمنی کولونونون قالیقلاری آذربایجان بۆلمه‌لرینه مخصوص «بمپ» و «ایمر-۲»-نین حرکتینه مانع اولماغا چالیشیردی. بیر نچه دسته نی گروهلار بۆلونه‌رک محو ائتمه‌یه نایل اولدوقلاری باره‌ده فرمانده دسته عضولرینی معلوماتلاندیراندا ائلویین رهبرلیک ائتدی گروه اسیر گۆتوردیو ارمنیدن یوکسکلیکلرده دشمنین محو اولان کولونونون قالیقلارینین دؤیوشمکدن امتناع ائتدی و اورانی ترک ائدیپ، گئری چکیلدی حقیقته معلومات آلیر. ائلویین ده اولدوغو حربی بۆلمه‌لر تالیش کندینین غرب استقامتینده کی مۇقعلری اله کئچیریر، یوکسکلیکلرده محکمکنن آذربایجان بۆلمه‌لری دشمنین او استقامتده اوستونلویونون بیزده اولماسینی اعتراف ائتمه‌یه مجبور اولور.

حربی قوه‌لریمیز دشمنین بو استقامتده حربی قوه‌لرینی دارماداغین ائدیپ، یوکسکلیکلری اله کئچیریب، بایراقلاریمیزی او یوکسکلیکلرده داغالاندیردیگی زامان تالیش کندینین شرقینده داغلارین دوزنلیکله اوز اولوندوغو یوکسکلیکده کی پستلاری اوغروندا مبارزه داوام ائدیردی.

فرمانده اوندان تعلیمات گۆزله‌ین حربچیلره هجوم پلانیینی مذاکره ائدیردی:

—دشمن بورادان جبهه نین تاپقاراقویونلو استقامتینه نظارتی اولدوغوندان بو استقامتده ایکی هجوم عملیاتی حیاتا کئچیرمیشدیر، بیز اونلارین مقاومتینی قیرمالیییق. دسته حرکت کئچدی. هجوم کئچن حربچیلریمیزه قارشى مقاومت گۆسترن ارمنیلر خیلی ایتکی وئردی. ائلوینگیل بو استقامتده مختلف جناحلاردان هجوم

دببلنه بیلجک بیر معامله آنلامینا گلمیشدیر و دللکلی سوداسی دئییل دئمک، یعنی معامله دببلنمه یه جکدیر!

عابباسقولو اوغلو ابراهیمین سکینه آدلی بیر قیزی وار ایدی و لطفعلی، سیفعلی، حسین و محمدعلی آدلی دؤرد اوغلو اولموشدور. اوشاقلارین سون بئشیگی محمدعلی ایدی کی، آنادان ائله لال دوغولموشدور. اوندان باشقا هامیسی عادی یاشاییشلارینی سورمکده ایدیلر. کنده لال سسله نن محمدعلی، ۱۰ یاشیندا ایکن آناسینی الدن وئریب، آتاسی ابراهیملا بیر اوتاقدان لطفعلینین عایله سیله بیر حیطده یاشاییردی. سیفعلی ایله حسینین عایله لریده دووار بیر حیطده اولوردولار. بو ایکی حیطین آراسیندا بیر آرا قابی وار ایدی و اورادان بیر-بیرلرینه گئت-گل ائدیردیلر.

کندیلیر، لالیلا لال اویونو چیخارداراق علاقه ساخلاپیردیلر! طبیعی اولاراق، بئله بیر آداما چوخراق یازقیلیقلاری گلیردی. هرندننده اؤجشیب گولوردولر! آزارقدا لاغا قویوردولار. بونونلا بئله، لال هئچ کیمدن کوسمه ییب، دورومونو دریندن باشا دوشوب، باشقالارایلا یاشاماق و گئچینمک مجبوریتینده اولدوغونو آنلامیشدی. او وار گوجویله چالیشیردی، ایشله مک و بویوکلره یاردیم ائتمکله حؤرمه قازانسین.

او ایل اکین بیچینی چاغی، امنیه لر ایجباری ییغماق اوچون کنده تۆکولدولر. حسینله سیفعلی باغچادا اکین بیچمکده ایدیلر. ابراهیم، لال و لطفعلیده کنده ایدیلر. ابراهیم امنیه لرین یئتیشدیگینی آنلایارکن، تله سیک لطفعلینی آپاریب آبارداکی قورو اوتلارین آلتیندا گیزلندی! لالدا ابراهیمین دالیسیجا دوشرکن، وضعیتتی گؤردو! بئله صحنه لری قاباقجالار گؤرمه میشل لال، ده ده سینین ایشینه معطل قالاراق، حیطده دایانیب ایشلرین هارا یئتیشه جگینی گوددو. چوخ چکمه دن، امنیه لر گلیب ابراهیمین حیطینه گیردیلر و لالیلا قارشیلاراق دایاندیلار. هویوخ قالمیش لال قورخا-قورخا نئچه لحظه دایانان امنیه

لالین باغچاسی

یازار: قدرت ابوالحسنی ساغالان (تورال)

توپراغی باغچیلیغا اویغون اولمایان کندین ایچینده و اونون یاخینلاریندا، باغچا آدلانان بوللو یئرلر وار ایدی. مال-داوار ایچلرینه گیرمه سین دئییه، باغچالاری دووارلامیشدیلار و اونلارین ایچینی نئچه زمییه بؤلوب، زمیلرده بوغدا، آرپا و یونجا اکیردیلر. باغچالارین کنارلاریندا چوخراق ایده ایله سؤیود آغاجلاری گؤرسنیردیلر. باغچالارین سویو ایسه، چایدان آیریلیمیش آرخلارلا گتیریلریم گیلیفلردن ایچری اؤتورولوردو. هر حالدا، اوزاقلاردان کنده باخاندا گؤرکیمینی آغاجلیقلارلا باغچالار اولوشدوروردو.

او باغچالارین بیر، قبریستانلیغین یاخینینداکی، ساحه سی ۱۵۰۰ مئترمربع اولاییلن، عابباسقولو اوغلو ابراهیمین باغچاسی ایدی. ابراهیم باغچاسینین زمیلرینده بیر ایل بوغدا یاداکی آرپا اکیردی. بیر ایله اونلاری کؤده ساخلاپیردی. آنجاق ایده آغاجلاری هر ایل ایده گتیریردیلر. ندنسه دللکلی طایفاسیندان اولان بو کیشی، هر دن بیر بو باغچانی ساتماق مشقینه دوشوردو! بیر دفعه، کندیلیرین بیریندن بئش قویون آلیب، عوضینه باغچانی وئرمیشدی. آنجاق سونراسی پئشمان اولوب، قویونلاری قایتاریب باغچاسینی گئری آلمیشدی. بیر یولدا، باشقا کندلیدن ۵۰۰۰ مئترمربع اوزاق چؤللرده یئر آلیب، وجهینه باغچانی وئرمیشدی. آما یئنه ده دببله ییب معامله نی فسخ ائله میشدی. بئله لیکله، ابراهیم کنده یارانمیش، "دللکلی سوداسی!" مثلینه، داها ایکی اؤرنک آرتیرمیشدی! قدیمدن، بیر معامله یه دللکلی سوداسی دئمک،

شيكائيت ائتمك، جريمه وئرمك و زيندانا دوشمك اولماسين! بو سۆزلىرىنه گۆره، كندىلىر امنيه لر گئندىن سونرا اونا ساتاشىردىلار و بو قونودا ابراهيم يارادان بير مثلى اوزونه خاطىرلايدىب دئىيردىلر: "بس سن دئىيردين، من ساواشماغا و ارام جرمه يه يوخ!" اودا گولومسه ييب جواب وئىردى: "محمدلى كۆپك اوغلو منى گودازا وئردى! بيرده من جرمه دئمىشم روشوه يوخ كي!!" او باش وئرنلردن سونرا، هامى كندده لالدىن دانىشىردى. اونون اوزوندن جريانلارى دفعه لرله سوروشوردولار. لالدا، ايشاره لرله لطفلىنىن اوت آلتىندا گىزلىمه سىنى، امنيه لرلىن قاپىدان گىرمه سىنى، اونلارلىن آبارا تۆكولوب اوتلارلا شنه سوخماسىنى، آتاسىنىن روشوه وئرمه سىنى و اوزونون كۆتك يئمە سىنى بير به بير يانسىلايىپ آنلايدىردى. بئله جه، گۆرلر قاققىلدايىپ تفرىخ اندىردىلر. مهربان لالدا بو ازىرلىگى حركتلىرى تىكرار ائله مكدن هئچ زامان يورولمايىردى. كندده او بيرى لالارلىن دىلىنى تىكجه ننه لرى بىلىردى، آما گئت-گئده بو لاللىن دىلىنى چوخلارى اؤيرنمكده ايدىلر!

لال بۇيويوب بوي-باشا چاتىردى. ايجتىماعى ياشايشا كۆنللو اولاراق قاتىشىردى. كنده كى ياشامى گونو-گوندىن آرتىق منىمسه يىردى. آيىق قىوراق لال، كند چۆللىرىنىن چوخونو تانىيىپ، كندده كىمىن هانسى طايىفادان اولدوغونودا اؤيرنىمىشدى. او ده يىنك گۆتوروب نورسه ليك اندىردى. اكىن بىچىنىندە، ائشككلرله خرمىلرلىنە خالوار داشىيىردى. تازاكندە گئدىب اوراداكى بولاقدان سەنگە شىرىن سو دولدوروب گتيرىردى. قابار چالمىش اللرىنە بئل گۆتوروب زمىلرى سووارىردى. اوراق گۆتوروب اكىن بىچە بىلىردى. پالىچىنى آياقلايىپ، داما سوواق آتيردى. سحر تئزدن، آنباردان تلىسه يئم دولدوروب گتيرىپ مال-داوارلارى يئمە يىردى. لال، سئوه-سئوه هامىيا يارديم اندىردى. عاشورا گونو باشىنى يارىردى. كوچه ده آشىق اوينايىردى. هر شئيدن آرتىقدا باغچادا ايشله مگى سئويردى. هر حالدا،

لره باخدى، سونرا باشىنى آنبارا طرف دؤندىرىپ گۆزلىرىنى ملول-ملول او داما تىكدى! بئله جه امنيه لر ائودن گلن ابراهيمى سايمايىپ، لاللىن باخىشىنىن توشويلا بير تىل آنبارا دوغرو يوللاندىلار. اونلارلىن آردىنچادا لالا اگرى باخان آتاسى آنبارا گئتدى. ابراهيم يئتىشىپ گروهبانى خىطاب اندرك دئدى: "جناب سروان، جر-جوان ايندى چۆلدە اولار، كندده يوخ!!" گروهبان جوابىندا دئدى: "كىشى چكىل كنارا! ايندى بللى اولار، كندده اولار يا يوخ!!" گروهبان اوتلارلا باخاراق آنبارداكى شنه نى گۆستره رك يانينداكىلارلىن بيرىنه بويوردو: "تئز شنه نى گۆتور باس اوتلارلىن ايجىنه گۆروم!" وضعيتى دوشون ابراهيم، اوولده بئله فيكر اندىردى كى، بير-ايكى شنه ووروب، سونرا سوووشوب گئده جكلر، آما گۆردو، اونلار راحتلىقلا قايىدانا اوخشامىرلار! شنه سوخان بالا-بالا لطفلى گىزلىن يئره ياخىنلاشىردى. بئله اولونجا، ابراهيم ايره لى چكىلىپ قىسىلا-قىسىلا گروهبانا دئدى: "جناب سروان جواندى! شنه گئچر قارنىنا ايندى!!" گروهبان باشىنى توولايىپ يولداشينا، "ال ساخلا!" سؤيله دى. آردىندىن ياواشجا ابراهيم دئدى: "بس كىشى سن دئىيردين كندده اولمازلار! ايندى نه جور اولدو؟!" دونيا گۆرموش ابراهيم ايسه، دىنمز-سؤىلمز حاضىرلايدىغا كاغاذ پولو گروهبانىن اووجونا قىسىردى! اوندا، گروهبان يولداشلارلىن هارايلادى: "تئز قايىدين! گئده ك او بيرى يئرلىرىده آختاراق!" ابراهيم امنيه لر آرادان چىخاركن، گئچىپ هله ده هئچ زادى باشا دوشمه مىش اوغلونو ياخالادى. لاللىن قولاغىنىن دىبىنى قىزدىرىپ اونو حىطده قووالاغا گۆتوردو! ابراهيم قىشقىراراق دئىيردى، گىزلىنە نىن يئرلىنى محمدلى بللى ائديدى!!

كندده طايىفا داعواسى دوشونده عابباسقولو اوغلو ابراهيم دئىردى، گللىن ساواشماغا گئده ك، كىم كۆتك وورسا وورسون و كىمده كۆتك يئسه يئسىن! آنجاق ائله داعوا اورادا قورتولسون!! ساواشىن آردىنچا،

طايفاسينين باشينا چالراق، ديل ياراسى وورودولار. اۆز
طايفاسينادا بئله اۆزگه لشيروى. بعضيلرينين نظرينه، ائله
آدام طايفايا باشى آلچاقلىق گتيريدى. اونون دوروموندان
بئزميشدىلر و دوداق بوزوب گوندە بىر سۆز دئيه رىك
ياراسىنى دوزلايىردىلار. اونو گۆرنلرين چوخو، "الله ايكي
شفادان بىرىنى وئرسين!!" سۆيله يىردىلر.

ساققالى آغارماقدا اولان لالين ياشى قىرخى آشميشدى و
گۆزلىرىدە ضعيفلمگە باشلاميشدى. يازين اورتالار ايدى و
كندىن اورتاسىندان سوووشان چايا هر ايله تاي گور سو
گليردى. هاوالار سويوخ اولاراق هله ده كندە قيش
پالتارى گئيردىلر. او گونلرين بىرىندە، لال سحرى كوچه
يه چىخمىش ايدى و گليب تيتره يه-تيتره يه چايا
باخىردى. ائله بىل سويلا بىر سۆزلر دئمك ايسته يىردى،
آنجاك دئيه بىلمىردى! بلكه ده آلنين يازىسىندان
گىلئيله نىردى!! هر نه ايسه، لال ال-قولونو آتماقدا، قىچى
بىردن-بىره بودره يىب چايا دوشدو. او حىندە، قىراخدان
لالى گۆرن كندىلردن ايكيى تئز سويلا آتلىپ،
چالچىلايان لالى بوغولماقدان قورتاردىلار و يوبانمادان نئچه
يئردن درين يارالانمىش، تىر-تىر اسن يازىغى گۆتوروب
اؤلرینه آپاردىلار. ائودە پالتارلارنى ده ييشىپ، يارالارنى
باغلادىلار و يورغان-دوشك آچىپ اونو ياتىرتدىلار. او
گوندىن، ذات الرىه توتوموش لال بوينو بوكولرك دۆشگە
دوشدو و داها ائشىگە چىخا بىلمە دى. دردلرى ساغالماز
قبول اولونوب، درمان اوچون تىرىزىدە گۆندە رىلمە دى.
هابئله، سكينه نىن داوا-درمان ائله مە سى نتيجه وئرمە
يىب توختامادى. نئچه گون سونرا، يازين بىر آيدىن گئىجە
سىندە، لال بىر سۆز دئيه بىلمە دىگى دونيايا گۆزونو بىر
يوللوق يومدو!

لال اۆلدو. قارداشلارى سيفعليله حسين اونا تعزىه
توتدولار. بىر كند تعزىه سىنە گلمىشدىلر. هابئله قونشو
كندلردن چوخلو گلن وار ايدى. تعزىه دن سونرا، اوچ
قارداش راضىليغا گليب يازىلاشدىلار، باغچاداكي لالين
بۆلومو سيفعليله حسينە يئتىشىسن. هابئله، لطفعليله
باغچاداكي پايىنى قارداشلارنا ساتدى. اصليندە، باغچا
سيفعليله حسينين اولموشدور. آنجاك جماعت هميشە
باغچايا ائله لالين باغچاسى دئدىلر. دئيه سن، ساغالان
كندىندە لالدان بىر يادىگار قالمالى ايدى!

اوزاقدان لالين ايشلرينە باخاندا عادى بىر آدم كىمى
گۆرونوردو.

كندىلر، بئله بىر دىرى باش لالا نه گئچمىشە توش
گلمىشدىلر، نه ده بو جور بىر لالين اولدوغونو
ائىتمىشدىلر. او چاغلار، آتا-آنالار ايشە گئتمگە ارىن
اوشاقلارينا، "لالا باخ اۆرگش!" دئىرك هوشلو-باشلى،
اردملى لالى آلچىشلايىردىلار. حتى، بعضىلرى لالا
قانلارنىن قاينادىغىنى خاطىرلايدىب دئىيردىلر: "من لال
اوشاغى سئورم!!" بو باخىمدان، لال ايشلمە گىن و
سئوگىنين اؤئم داشىيدىغىنى خالقينا خاطىرلاتمىش
اولموشدور. او ايللر، قاباقچالار آيدىن دانىشمايان دىللبلرە
دە لال لقى قوشان جماعتين نظرىندە، لاللىق ياخشى
آناملار داشىماقدايدى.

لالين بوغلارى بالا-بالا جوجرمكده ايدى كى، آناسى
ابراهيم كىرلايا يوللانماغا قصد ائله دى. قايدا اولاراقدا،
وصيت ائدىب كىمە نه يئتىشە جگىنى بللى ائتدى.
وصيتيندە، باغچانين يارىسىنى سوباي اوغلو محمدعليله
چىخدى، يارىسىنىدا او بىرى اوغلانلارينا وئردى. آنجاك
ائله او گونلردن كندە او باغچانين آدى، لالين باغچاسى
سسلىندى. كلبه ابراهيم كىرلادان قايدىب بئش ايلجن
ياشادى. سونرا خستە لىيب، لالى يالقىز قوياق اۆلدو.

شرفلى ياشايان لال ۳۰ ياشىنا گىرمكده ايدى كى، بالا-
بالا تيتره مە خستە ليگىنە دوچار اولدو. اونون داها الى-
اياغى توتمايىردى. ايراده سىندن آسىلى اولمايلاق، اللرى،
اياقلارى و باشى تيتره يىردى. بئله جە، توكنمز امگى ايله
لالليغا ياخشى معنالار باغىشلايان محمدعلى، تيتره مگىن
قباغىندا ديزە چۆكوردور. بو خستە ليك لالى برىك-برىك
سارسىديب دورومو گئتىكجە آغىرلاشىردى. داها هئچ
ايش اونا تاپشىرىلمىردى. ائله بىل، اؤيره نمىشلىرىندە
گئت-گئدە اونودوردو. اۆز ايشلرىنى بئله دوزگون گۆره
بىلمىردى. لازىم گلندە، باجىسى سكينه گليب،
پالتارلارنى يويوب، اۆزونودە سويوندوروب يويوندورودو و
تمىز پالتار گئىيندىرىردى. دارىخىب كوچه يە چىخاندا،
باشقاسى اليندن ياپىشىب ائوينە قايتارىردى. لالين
وضعيتىنى گۆرندە چوخلارى يانيب ياخىلىرىدلار. آنجاك
يازىق دئىن چوخ اولسادا، لاللا علاقه قورماغا چالیشان
كىمسە لر گئت-گئدە آزالىردى. دئمك، گونو-گوندىن
گۆزدن دوشوردو. بعضىلرى اونون عاجىزليگىنى

چتیر

دکتر میرهدایت سید مرندی

چتیر^(۱)

کیچیک قیز، رنگی بوزارمیش اوخول چانتاسینی
الینه آلیب، دقیقه لرایدی جاماکیداکی چتیره
باخیردی. بیردن گۆزو ماغازاداکى ساعاتا ساتاشیب
گینه گنج قالدیغینی دوشوندو.

آغیز سویونو اودوب گثری یه دونوب، قاجماغا
باشلادی. کوچه لر پالچیق ایدی و اونون یئکه
آیاق قاب لاری، پالچیق دامجیلارلارین گۆیه قالدیریپ،
آرخاسینجا سپهله ییردی.

قلبی چیرپینا- چیرپینا اوزون اوخولا آتدی. درس
اوتاغینین قاپیسینی چالیب، جواب آلمادان، قاپینی
آچیب ایچهری گیردی. صورتی پورتموشدو. اونون
گیریشیله، سانکی قورباغا گۆلونه داش آتدیلار. هم
خانیم معلیم، همده اوشاقلار سوسوب، بیر- سس
چیخارتمادیلار.

قیز چاره سیز گۆزلرینی خانیم معلیمین گۆزلرینه
تیکدی. گۆزلرینین چرچوواسی یاشلا دولموشدو.
خانیم معلیم اونون یالوارار گۆزلرینی گۆردوکده
بیرشئی دئمه دن باشیلا صندلی سینی گۆرسه دیب
اوتورماغا ایذین وئردی.

قیز یئرینه ساری یولا دوشدو. اوشاقلار بیردن بیر،
پیققیلدادیلار. گولمک گورولتوسو، اوتاغی بورودو. قیز

اوتانا- اوتانا یئرینه چاتیپ اوتوردو. قافاسی
فیرلانیردی، هنج بیر سس ائشیتیمیردی.

بو نئچنجی گونویدو کی یوبانیردی. سحرچاغی ائودن
نه قدهر تئز چیخیردی، بؤیوک ماغازانین جاماکی سینا
چاتارکن، سانکی اونو سحر ائدیردیله، آددیملاری
قورویاراق، جاماکینین اؤنونده دایانیردی.

اوخول بیتندن سونرا دا، ائوه گئدرکن اؤز- اؤزونه
دانیشیردی. باشقا اوشاقلار اونو تاخیم لارینا
آلمیردیله و او یالقیز گلیب، یالقیز دؤنوردو.

یولدا بعضی اوشاقلار اونون پالتارلارینی و یاخود آیاق
قاب لارینی، بیریرنه گؤستریپ اوجا سسیله دئیردیله:

"بو منیم دیر، آنام اونلار وئریپ دیر."

اودا بونلاری ائشیدیرکن آغلایب، آغلییا - آغلییا
اؤلرینه چاتاردی. آناسی قونونو بیلیردی، اما الیندن
بیر ایش گلیمیردی.

او زاماندان کی اونون کیشی سی، بیرینین ائوینده قویو
قازاندا، قویو چؤکوب و او مینلر باتمان تورپاق آلتیندا
قویلانمیشدی، مجبور قالمیشدی، قارینلارین
دویورمک اوچون، ورملی سینه سیله اونا - بونا
ایشله سین. دای بیر پول آرتیرا بیلیمیردی
جاماکیداکی چتیری آلیب، قیزی آرزیسینا
چاتدیرسین.

قیزین رنگی، گون گون شیردی.

شعیریمیز – شاعیریمیز
ŞEİRİMİZ ŞAİRİMİZ

سینی کار راخیب،
رروپ ائوی سوپوروردو. قابلاری یویوب

یئر خالییب، سونرا آناسی یویان قونشو اوشاقلارینی
اسکی و پالتارلارینی، شریته سریردی. قورویان
پالتارلاری توپلاییب، تمیزجه بوکوب، سونرا اوتاغا
قاییدیب اوخول تکلیف لرینه، یازماغا باشلاییردی.

قىز تەكلىفلىرىنى بېتىرىدىن سونرا گۇزلىرىنى يۈمۈپ،
ياخود بىر نۇقتەگە يەلگۈچى بولىدۇ. قىز ھىچ زامان، بۈيۈك
آزىسىنى كىمگە، ھىچقا ئاسىنا ئىلەنمەيمىشى.
گۈلچىلەر چىراغلىق ئارزۇسىغا يەتمەيدۇ. يۈكۈمۈر بولىدۇ،
قارنى ئالغۇچىلارنى قورالداپ، ئوشۇمۇردە، جاماگى داگى
سۈيۈمۈچى چىراغلىق ئالەمگە ئاشۇرۇلغان گۈلچىلەر. ھامان
تاختا ئالسا، ھامان پۇت ئاشۇرۇلغان رىسىملىرى
ئۆزىگە...، ئاشۇرۇلغان رىسىملىرى، ئاشۇرۇلغان رىسىملىرى
قولغا ئالغان قىز بولىدۇ.

بیر گون اوخولدان ائوه چاتاندان سونرا ایسته‌دی
چانتاسین کنارا بوراخسین، گۆزو ائوین قارائلیق
گوشه‌سینده قورودو.

آز قالدی چیچه‌یی چاتلاییب ، قلبی چیرینماقدان واز
گنچیب دایانسنین. بیردن ایسته‌مه‌میش بیر سس
چیخاردیب گوشه‌یه آتلاندی. نیه‌کی آناسی اونا
دئمه‌میش چتیری آلیب، آچیق حالدا ائوین دوورا
کناریندا قویموشده کی قیزی گلیب گؤرسون.

قیز چتیری اله آلیب نچه دفه آچیب- باغلادی.
 حیطه ساری قاچدی. آناسی تشت باشیندا گۆز آلتی
 اونو ایزله ییب، درین بیر آه چکیپ گولومسوندو:

- قیزیم ہارا ...؟! ایندی کی قار یاغمیر! کوچہ دہ
اوشاقلار سنہ گولر لہ دئدی.

قىز گۆيە باخدى. راحتسىز دوشوندو: " نىيە بوگون
گۆيدە بولوت آز دى ؟! "

بو دفه اودا ايستيردي هاوا قارلاسين. اودا قارى سئوپردي.

آناسی دئیردی:

"قارا بولوتلار کاسیبلاردی کی هر زمان آغ بولوتلارلا چاققیشیب، آغلییب گۆز یاشلاری قاریاغیش دامجیلاری اولوب یئره توکول...."

قىزىن گۆزلىرى بولوتلاردايدى. دىئەسن بولوتلار يىندا
گۆزلىرى اوندایدى.

بیردن بیره قارا بولوتلار حرکتیه گلیب آغ بولوتلارا ساری یوگوردولر. هاوا توتقونلاشدی. بولوتلارین حرکتیه، آغاش بوداخلاری حرکتیه گئچدی. یئلین بوداقلار ایچینده گزمه‌یی، بیر گۆزل سیزیلتی سسینی هاوا یا قالدیردی.

قىز چتىرى يىنە آلىب، كوچه يە سارى قاجدى. قونشو
اوشاقلارى اونو گۇرر كن باشىنا توپلاندىلار. سس سسه
وئرىپ، يستىردىلر چتىرى يىندن آلسىنلار.

قىز اۋزىنى ئان خوشبخت آدم سانىپ گولۇردۇ. ئىلىن كوفولدىسىلا، گۈيە ئىلىپ دوشۇردۇ. چىرى ئىلىن ئىچىندە ئىنادىپ ھاۋا قالدېرىپ، توۋىلا ئىدىرىدى. اۋساقلاز اۋنۇلا بىر بىر گولۇب سىس- سالىپ كۈچنى باشلاپنا گۇتۇرۇشۇلدۇ.

بیردن بیره، چتیردن بیر سس چیخیب سیملری گۆیه ساری قاتلاندى.

قىزىن اورەيى تۇكولدى. چتىرى گۇزونون اونونە توتدو.
اينانا بىلمىردى. قىزىن بوغازىنى بىر شئى توتىموشدو.
اوشاقلار سوسىموشدولار. اوشاقلارلىق اوزونە باخا
بىلمىردى.

چتیری اله آلیب باشینی آشاغیا سالیب ائوه ساری
یولا دوشدو.

چتیرین سیملری قاتلانیب قیر یلمیشدیلار.

دۇزدو، ايىلمەدى ديللر ايچينده،
اسيرلردن گلن ايللر ايچينده،
گيزلنيب، معنالار، سيرلر ايچينده،
سالار تيلسييمينه، سينديرار سنى .

مرد اوغول ديليدي، مرد قيز ديليدي،
ددهم قورقود چالان قوپوز ديليدي،
«اوغوزنامه» يازان اوغوز ديليدي،
زامانين ديليله دينديرر سنى .

دئمه ديليم توكنندي، بيتندي،
منيم ديليم دونياميز ايله تندي،
وطن ديليم، ديليم ائله وطندي،
چوخ اوجادان گئتمه، ائنديرر سنى .

اوربمده بو نه چاتدي، نه ايزدي؟
حسرت ياشيم دالغالانان دنيزدي .
اردبيلدي، اورميايدي، تبريزدي،
ديلمه او اوزده آنديرار سنى .

داغلار سئور دومانيني، سئليني،
سئو اوباني، سئو يوردونو، ائليني،
ميكايل، وصف ائيله آنا ديليني،
اؤز ديلين حورمه مينديرر سنى .

دۇننيم

DÜNƏNİM

بیر قوزو قيرپیمی بیچنک ایدین،
چمنه، چیچه یه، گوله دۇننیم .
دۇورهمده فيرلانا کپنک ایدین،
حسرتی آیلارا، ایله دۇننیم .

يامان ديكسينردین بیقافیل سس دن،
دوداق گۆتورمزدين دوداغين اوستدن،
لال-دينمز كئچردین يانيم دان قصداً،
شيرين نغمه دئين ديله دۇننیم .

MIKAYIL BOZAL

Mikayıl
oğlu)

(Əsgərov
Bunyard

ميكايل بوزال

عسگروو ميكايل بنياد اوغلو

دوغوم تاريخي: ۱۲ دئكابري ۱۹۵۸

دوغوم يئري: توووز رايونو، بوزالقان لي كندى

تحصيلي: عالي (خارجي ديللر اينستيتوتو)

رشته سي: آلمان و اينگيليس ديللري اوزره معلم

مطبوع اثرلري: ۳ كيتاب مؤلفي

دوليا مندن اينجيمه سين

منيم تانيديلم آدام

آي آدام

آنا ديليم

Ana dilim

ديليم لايلاي، ديليم آغي، باياتي،

ديليم موغام، ديليم سه گاه، حيراتي،

ديليم اوستاد- نظمه چكر حياتي،

آهسته-آهسته قانديرار سنى .

ديليم تاريخ، ديليم يادداش، ديليم ياد،

ديليم كوك دور، ديليم سوي دو، ديليم آد،

ديليم آتش، ديليم آلوو، ديليم اود،

كچ باخما ديليمه، يانديرار سنى .

نه آمانا باخدين، نه ده كي، آها،
تانري، اوزون يازما بونو گوناها،
يادين دوشمير ميكاييل داه،
دئميرسن، هارداير كوله دؤنيم ...

سن منه تانيش گليرسن

SƏN MƏNƏ TANIŞ GƏLİRSƏN

سلام، تنها دولشان روح،
اود توتان روح، آليشان روح،
آي پژمورده، پريشان روح،
سن منه تانيش گليرسن .

سلام، صاحب سيز گؤز ياشي،
جان يانغي سي، درد سيرداشي،
آي باغريمين قارا داشي،
سن منه تانيش گليرسن .

گؤزو يول دا قالان آنا،
يولا لايلا چالان آنا،
جاننما اود سالان آنا،
سن منه تانيش گليرسن .

ياخشي ليغي آيب سايان،
اينسان ليقدان جانا دويان،
دايان، آي گئدن، بير دايان،
سن منه تانيش گليرسن .

گوناها لار وار قوجاق-قوجاق،
كيم اوخويوب، كيم باخاجاق؟
جهنم ده يانان اوچاق،
سن منه تانيش گليرسن .

بير ده گؤررسن كي ...

BİRDƏ GÖRƏRSƏN Kİ...

سنه نلر دئديم، نلر سؤيلديم،
«ساغ اول» دئمه يه ده ديلين گلمه دي .
يازماق دان علي مي قاوار ائيلديم،
بير كلمه يازماغا علين گلمه دي .

گاه جئزوالي دئدين، گاه دلي دئدين،
مجنون مو اولوب دور اولي دئدين،
ياپيشيب، ال چكمير- بوزلي دئدين،
«خئير» ايني ائشيتديم، «بلي» ن گلمه دي .

آنلاييب دويارسان- گون گلر اوزون،
قصدينه دا يانار، دئدين سؤزون،
بوزالي آختارار هر يان دا گؤزون،
بير ده گؤررسن كي، دلين گلمه دي .

آي بوزال

AY BOZAL

اويما فليين اوينونا،
دونيان اولار دار، آي بوزال .
صادق دوستلارين بوينونا،
قوللاريني سار، آي بوزال .

دويدون هر هنييري، سسي،
اينجيتمدين بيرجه كسي،
تانرينين دوروست بن ده سي،
تانري سنه يار، آي بوزال .

آلدا تماسين جان بازاری،
بيتمز عمرون درد-آزاري،
اوزونو توت حاقا ساري،
اؤز يولون دا وار، آي بوزال .
۰۷،۰۲،۲۵

گئديرم

GEDİRƏM

ائله بير ياش دايم ...

آزاد ...

ايختيار،

پاييزدان او يانا- قيشا گئديرم .
شوكور، اعتبارلي بير حيانيم وار .
نئچه كي، كؤلگه مله قوشا گئديرم .

خئيره كؤنول وئرديم- شر قاچ سين دئيه،

حقيقت يوكونو داشيماق چتين،
دوشمني چوخ اولور صاف حقيقتين،
بوزال، اؤز يولون دا متين اول، متين،
يالان سن ليک دئييل، يالاني بوش وئر .

١٤,٠٢,٢٥

سر خوش

حسين صادقي (امين تبريزي)

سر خوش از ساز غزل باده ي عشق ازلي .
به جمال و رخ زيباي تو سازم غزلي .
مرکبم بادصبا مقصدم آن خانه دوست .
من ندیدم رخ زيباي تو عيب و خللي .
من ديوانه ز عشقت شده ام شهره عام .
چشم شهلاي تو هم گشته چه زيبا مثلي .
راز آن سوزش عشقت که معما شده است .
داغ عشقت به جهان گشته چه ضرب المثلي .
هرکجا دیدم وشوریده سری . شيدايي .
تا که کردم نظري عشق تو باشد عللي .
رخ عذرا بزندان آتش دل وامق را .
تا نظر کردم و تو از رخ عذرا بدلي .
رخ زيباي تو آن غنچه دهانت محشر .
نه دهان باشد ومن گويم وکندو عسلي .
عشق تو در ،رگ عشاق سحر مي جوشد .
سوز هر محفل رندان و ندای غزلي .
نوبهاران که بخندد به چمن لاله و گل .
عشق گل را به چمن بلکه تو عکس العملی .
به سحر طعنه زند عشق امين عذرا را .
اين دل شيفته ي مارا تويقين حاصلی .

عمرو شام ائيلديم - نور ساچسين دئيه .
يولوم دا قايلار گول آچسين دئيه ،
چاليب كولونگومو داشا - گئديرم .

باشيمي قاتيرام درديم - سريلمه ،
ائويم - انشيميله ، نوله ريلمه ،
جاوانليق چاغيم دان آلين تريميله ،
عمرو پيلله - پيلله باشا گئديرم .

بو «فاني» دئييلن شيرينميش نئجه ،
قازانچميش ياشانان هر گون ، هر گئجه ...
بوزال ، آخارينا دوشوب بئله جه ،
يولداش ليق ائيله ييب ياشا - گئديرم .

٢٧,٠١,٢٥

کونول

KÖNÜL

کونول ، ساده لؤح سن ، تانی اؤزونو ،
سلامی ميننتله آلانی بوش وئر .
قدريلن کسه سؤيله سؤزونو ،
دوز سؤزونو يئره سالانی بوش وئر .
صميمی دوستلارلا اورفانی دولان ،
گيرمه سين آرايا شر ، ختا ، يالان ،
گون ده خوشا گلمز بير هاوا چالان ،
کونلون ده دوست باغي تالانی بوش وئر .

حلال تيکه قازان هلال امک دن ،
اوزاق اول ايريدن ، حرام يئمک دن .
چکينمه سؤزونو اوزه دئمک دن ،
گوناھکار ائششک دير پالانی بوش وئر .

اوزاق دايان کيم کی ، کيمه يارينا ،
باخما دؤولتينه ، باخما وارينا ،
آدام ليق علمين ده گلمز کارينا ،
اساس آدام ليق دير - فالانی بوش وئر .

نرگس مست

حسین صادقی (امین تبریزی)

نرگس مست تو با من سر ناز است هنوز.
 طره ی خانه برانداز تو باز است هنوز.
 عشوه ات می زند آتش دل هر زاده ی عشق.
 آنچه می ماند از آن سوز و گداز است هنوز.
 گر کنم طوف سحر چهره ی افسون تولیک.
 دیده ی این دل مست سوی حجاز است هنوز.
 نرود درگه تو این دل سودا زده ام.
 دل مارا به رخت روی نیاز است هنوز.
 گر روایت کنم از روز ازل جام الست.
 تا ابد ختم نشود قصه دراز است هنوز.
 طاق ابروی تو بود صبح ازل قبله ی دل.
 سجده ها کردم و لیک مانده نماز است هنوز.
 می شوم غرق تماشای رخت دمدم صبح.
 متحیر دلم از اوج و فراز است هنوز.
 گر چه تقصیر دل از حد برون است مرا.
 لیک درگاه تو بر گونه که باز است هنوز.
 جزو خونین جگرانم هنوز از قصه ی تو.
 یوم محشر به لقای تو جواز است هنوز.
 تا که مستم هنوز از جام الست یوم ابد.
 نغمه ها سر دهم از حسن تو ساز است هنوز.
 خاطرات تو شده همدم صبحگاه امین.
 تا ابد نشنود اغیار که راز است هنوز.

استادشهریار

اُوده بیر ایل آه چکهرم خبر یوخ
 اُودن چیخام من او یانا، یار گلی

تای-توشلاریم چۆله چیخا گون چیخار
 من چیخاندا یاغیش گئتسه، قار گلی

یازیق قوزوم! آجلیغا دؤز داریخما
 بوگون-صباح باهار گلی، بار گلی

بیزه گله-گلمه یه بیر کال اییده
 قونشوموزا هئیوا گلی، نار گلی

خان ائوینه شیر گله قویروق بولار
 بیزیم ائوه کور ایت گله، هار گلی

خلقه قوناق گلی گؤزو سورمه لی
 بیزیم ائودن کور گئتمه میش، کار گلی

بختیمه آرواد نه چیخا بیلیمیرم
 بللی دی کی سارساغا، سوسار گلی

بیر "اوچ اتک" اندازادی آیینیمه
 "سالیسبوری" گئن گلمه سه، دار گلی

دؤولتلی یه یاس دا گله اوینایار
 بیز کاسیبا توی گله، آخسار گلی

غم یوکوندن کدخدانین حیصه سی
 خردل اولو بیزیم کی خالوار گلی

کندده بیزی دؤیورله بیر هاوار یوخ
 بیز بیر کلمه حق دانیشاق، جار گلی

"دارغاشاییرد" لار بیزه سرکار چیخار
دار دیبیدنن قورتولا، سردار گلی

بوندان بئله اؤزگه گؤرم اؤزگه دن
میننت چکیر غئیر تیمه عار گلی

ایشچی توپوق کسندنه من باخاممام
بیلیم نئجه اوره ییندن وار گلی؟!

غمدن منیم بیر عینک وار گؤزومده
ایشیق-آیدین گون گؤزومه تار گلی

عشقیم دوشوب یادیم گؤزله داشار
باهاردا سئل آتلانا چایلار گلی

چوخ شاعیرین طبعی دونار بوز کیمی
"شهریار"ین شعری ده قاینار گلی

نجم الدین دانیالی
سن سیز لیک

۱.باشیمی فیکروندن آلا بیلمه رم
فیکرووی دنیایه ساتا بیلمه رم
بیر ایشه دوشونجه باتا بیلمه رم
سن سیزلیک، سن سیز لیک آمان سن سیزلیک
دوزخین اوتوندان، یامان سن سیزلیک

۲.آختارئر دادینی تاپا یارپوزلار
ایستیده اولموری داوا قارپوزلار
کسرلر نفسی آلا قار بوزلار
سن سیز لیک، سن سیزلیک آمان سن سیزلیک
آغوردان آغوردی دومان، سن سیزلیک

۳.منی تک عشقینه وئریلمیش اولماز
بو عشقین الویی بیر واخدا سولماز
یئرینه، آل لاهین بهشتی دولماز
سن سیزلیک، سن سیزلیک آمان سن سیزلیک
اود وئرار یانديرار ساهمان سن سیزلیک

۴.نئجه کی اود وئردی قارداش یولداشی
اینجیده عاشیقی اولدی سولداشی
حیاتی عولدوردی اولدی گورداشی
اینصافسیز، اینصافسیز سنده بیر اوتان
دای اولما منه سن، یولومی توتان

۵.سو توکدون حاضیر پیشمیش سن آشا
ایشوندن ئیلانلار منه دولاشا
لیل خررون دوم دوری سوآ بولاشا
اینصافسیز، اینصافسیز سنده گل اینان
عشقی دور عاشیقه بهشت هم جنان

۶.اولدی بیر ئیلاندان، پیسی، یولداشیم
دئمه دیم دردیمدن آهی، قارداشیم
من یانام اود منه، آتدی جان داشیم
سن سیزلیک، سن سیزلیک آمان سن سیزلیک
گئجه هم گوندوزده وئیلان سن سیزلیک

۷.فال آچدیم حافظدن دئدی جان ندی
دیل آچیب اوجالان غزلی دئدی
سیزه فال گله جک، بوجور خوش یئدی
سن سیزلیک، سن سیزلیک آمان سن سیزلیک
اولاجاق دردینه درمان سن سیزلیک

۸.من باغدا یاریمدان گوروش ایسته رم
گوزومی باخماقا اونا بسله رم
دردیندن یاتمه رام مودام اسنه رم
سن سیزلیک، سن سیزلیک آمان سن سیزلیک
دم ها دم دردلری آرتان، سن سیزلیک

۱۵ اسفند ۱۴۰۳

فارسی قیریلداتما آی اوغلان آیریلماز

تورکم منه چوخ فارسی قیریلداتما آی اوغلان.
بیز یاندىران اودلاردا بوگون یاندى اوشاقلار.
پیس گونده، یامان یئرده آیاقلاندی اوشاقلار.
داندیق دیلی بیز ریشه سی نی داندی اوشاقلار.
ایندی بیزه یوخ یادلارا قورباندی اوشاقلار.
بوش بوش دانیشیب بئینیمی لاخلاتما آی اوغلان.
تورکم منه چوخ فارسی قیریلداتما آی اوغلان.
من سویله میرم دیلیری اورگشمه دانیشما.
یانسین اوره گیم باشی دئسم فارسا قاریشما.
آنجاق دئییرم یادلارا چوخ یانما آلیشما.
هر کیم ائلینی دانسا، کوسوب اونلا باریشما.
گولسن خاراولوب ائل گوزینه باتما آی اوغلان.
تورکم منه چوخ فارسی قیریلداتما آی اوغلان.
دوشمان اوزووه گولسه اینان تازه کلک دی.
پروانه ده ییر شمعیره اوغلان کپنک دی.
آیریلمازاواجیب سو زون آشکارا دئمک دی.
تورکون دیلینین اوستادی آلاه دی ملک دی.
شئیطانی اهورا بئلینه چاتما آی اوغلان.
تورکم منه چوخ فارسی قیریلداتما آی اوغلان

اینانچ دولو بیر آدام! میر حسین دلدار بناب

من اینانچ دولو بیرسی یم
گونشه ده اینانیرام آیا دا
بوتون دین لره اینانچیم تام دیر
تپه مده گیرده پاپاق دولان دیریرام، بوینومدا خاج
مسجید قاپیسیندا ناماز صفینه دورورام
اینکلرین اؤنونده باش اییرم

چوخ بیرغالانیب قاش گؤزونو آتما آی اوغلان.
تورکم منه چوخ فارسی قیریلداتما آی اوغلان.
علم اولماسا موشگول دؤنوب آسان اولایلمز.
ائللر سوزودورتولکودن آسلان اولایلمز.
ئل درد و غمین قانمایان اینسان اولایلمز
مین دیللی گؤزلدن بیزه جانان اولایلمز.
هرزه گولو ائل گوللرینه قاتما آی اوغلان.
تورکم منه چوخ فارسی قیریلداتما آی اوغلان.
آرتیق چالیشیب دوزلره اوخشاتما یالانی.
تورکون آتینا تیکمه یاراشدیرما پالانی.
آز بیلمه دماوندیدن اوغلان ساوالانی.
ئل قارغیش ائدر بوغدا وئریب ساققیز آلانی.
میسدن او تری آغ قیزیلی ساتما آی اوغلان.
تورکم منه چوخ فارسی قیریلداتما آی اوغلان.
باخ تاریخه گور شم ده ده وه خور باخیب اوغلان.
اینسان آدینی دفتره کیم یازدیریب حنیوان.
کیم بابکی ساتدی عربنه خانه سی ویران.
کیم ائتدی خیانت بولونوب آذربایجان.
غفلت یوخوسوندا بو قدر یاتما آی اوغلان.
تورکم منه چوخ فارسی قیریلداتما آی اوغلان.
مشروطه لیگی کیم گتیریب ایرانا یولداش.
ستار خانی کیملر چاغیریب تهران یولداش.
دالدان کیم آتیب گولله نی ستار خانا یولداش.
کیم قاره باغی هدیه وئریب ایروانا یولداش.
بسدیر باشا دوش باغیریمی چانداتما آی اوغلان.

شنلیک دولو بیر یاشام سورورم اورتا دوغودا
 من بیر بخته ور ایشچی عایله سیندیم
 نه آتامین اوزونو گۆرموشم نه آتامین
 من بیر لال شهرده یاشاییرام
 بو شهرده فصیل لر ایتیپ
 بو شهرده کئچه بیلمه دییم کۆرپولر وار
 یاشامادیغیم گونلر وار
 اوشاقلیغیم بو شهرین قارانیق کوچه لرینده قالیب
 چۆرک یئرینه هاوا یئیرم
 سو یئرینه گونش ایچیرم
 یاتاغیم داشدان یومشاقدی
 دئییرلر: «گون لرین بیر گونونده
 آتامین دریسینی سويدولار!
 آنامی داش قالاق ائله دیلر...»!
 بوش وئر بو سۆزلری...
 ایندی دینج اوتوروب پنجره سیز اوتاقدان آیدین
 گله جه یه باخیرام!
 من ایناچ لا دولویام
 من آیدین گله جه یه اینانیرام
 بوتون باغلی قاپیلار، بیر گون اومود دولو بوشلوغا
 آچیلماق...

۰۹/۱۲/۱۴۰۳

اسماعیل لطفی

سنین ایشیق لیغین

فارسجادان تور کجه یه ترجمه ائده نی :

علیرضا ذیق

سن

چوخ اوزاق ایدین

چیراغی سۆندوردوم

و گئجه نین قارانیغین دا

بیر گوندوز گئجه نین

قارا بوجاغینا سۆیکه ندیم.

بیر کۆهنه ائوین دیوارینا

دایانمیش کیمی ،

اؤزومو باغریما باسدیم

وال لریم جاده نین بوینونا آسیلدی.
 سنین چۆهره ن ، گئجه و شَهَر
 بیر- بیرینده ن سئچیلمه میش
 رسیم کیمی ایدی
 قارلی بیر گون
 گۆروشدویوموز سایاق،
 و قیش
 ماوی یه چالان
 دامارلاریندا یئری بیردی.
 ای ائوین بالاجا چیلیک بارماغی
 هئج بیر ماهنی سۆیله مه دن
 سورمالی بیر مامپاس* ایسته رکن
 اوشاقلیغیمی اؤپوب
 منی دویونجا آغلان دین
 و هئی گۆز تیکدیم
 دیواران سالانمیش مئوآغاجی نین
 یارپاقلی - یارپاقسیز بوداق لارینا ،
 و ایشیم اولدو کوچه نی کسب دورماق ...
 گۆزلریم وورغون ایدی
 سنین مؤحتشم جلالینا
 وال لریم اوزانمیشدی
 کوچه نین جانینا
 آمما قوجاغیم دا تکجه من ایدیم
 و سن ده بیر سئحیرلی رسیم ایدین
 یاغان یاغیش دان
 کی دونموش ال لرین قولتوغوم دایدی.
 قیش مئوسیمی... آه قیش...
 نه اینصاف سیزجا
 تور خودون
 من یالنیزین، اونودولموش آدینا .
 جاده لرده مین لر چیراغین
 ایشیلتی سی وار
 شراب اول خاتون ،
 و بالاجا ائویمین سئرچه لرینه
 میضراب اول سسله ن
 " داوود" ون آوازیندا.

سټرچه جیک لر ده حیرت ده دیلر

سن سیزاولان

ال لرین شاختاسیندا.

بوداق لاردا یاتیرلار

ومن اوزوم ده

قیرمیزی کاپشئن

و سورمه ای شالوارلا

بَنزیردیم قیش گونلرینده

رسیمه چئوريله ن بیر قیزا.

جاده سوروردو اوزومون اوستونه

منیم ده ایسته ییم ، تکجه یاتماق ایدی .

ایسماعیل،

ایسماعیل،

ایسماعیل،

ایسماعیل ده قاییدیپ

و اوتاغین بیر بوجاغیندا

اوره ک درمانی له ،

چکدی یی آه ایله و قره قوره کاغیذلاریله

پوزقون و یورقون دوشموش دی .

ایسماعیل

یول دان چیخمیش بیر ماشین دادی

اؤز حالیندا اولسادا، جان اوسته دی

و جاده ، اوزون و ایسلاق دیر .

گنجه دیر آنجاق

ندنسه من آما گورمه دن ده

یاناقلاریندا کی نازلارا گؤز تیکمی شه م .

اٚوه قاییدیپ

یاناقلارینی خاطیرلارکن

بیر رومان یازمالی ایدیم

تاریخ ده کی بوتون،

سوسوزایسماعیل لردن .

گرک اٚوه دٚنه ردیم

واوجاق اوسته کی

تزه دم آلمیش جای دان

بیر خورتوم ایچردیم

و " شکسپیر " ین دورو شعیرلرین دن

سنه ، ایچدیره یدیم .

وسن گونون چیخماسینا با خارکن

من ده گؤزلرینی

شراب کیمی عطیرلندیره یدیم.

بیلیرسن می

قارین یاغماسی یاخین دیر ؟

و منیم ماوی رنگلی توخونما شالیم

هله نه سنین بالاجا سٚحیرلی ال لرینه

بیر ماهنی قوشوب ،

نه یولوموز اوستونده اولان آغاجلارا کی

قیش گونلری ده اینسانی حیرته سالیر .

داها نه دئییم کی

اٚوی نیزین ده خبری وار...

بیلیرسن کی اینسان

یونگول جه بیر چَر پَلَنگ * دیر

کی سانجاق لانیب یٚره .

و من

کپه نک لری دوزوره م

اوزون ساچلی

وقارا رنگلی زولف لرینه!

گرک اٚوه قاییدیپ

و سنی بیرماهنی یا چئویره ردیم.

ندنسه سنده ،

غضب لی سن

یئنه دوروبسان اوزاقلاردا...

سن اولمادان ، سن سیز اٚوین شرابی دا

اینان کی

توپراقین کٚهنه قوخوسودور.

گرک کی ساعتین عقربه لرین

گؤزلری نین ایچینده

یئنن دن فیرلادام ...

۱۴۰۳ بهمن آیی

*مامپاس ، فارسجادا آبنیات دئییلیر.

*چرپلنگ ، فارسجا دا بادبادک دئییلیر . البته چرپلنگ عوضی ،

اوچورتما دا دئییه رلر.

FIRDOVSI SULTAN YAQUB

فیردووسی سلطان یاقوب

دردی درین خدافرین

DƏRDİ DƏRİN XUDAFƏRİN

تیکن تیکدی ، قوران قوردو

بیرلشدیردی آنا یوردو،

خدافرین بیر قوروردو،

قوروب-تیکنه آفرین،

دردی درین خودافرین !

شدداد، هم آتابی تیکیب،

یئری-یوردو نه دوز سئچیب،

آلپ آرسلا، قوربانی کئچیب،

دوشونوره درین-درین،

دردی درین خدافرین !

آراز کئچیب سندن آخیر،

آراز سندن مندن آخیر

آراز گۆزدن، جاندان آخیر،

درد یئریمیز هر نفرین،

دردی درین خودافرین !

وطن جاندی، یاخام آراز،

قان آغلايير آخان آراز،

حسرت-حسرت باخان آراز،

اوزدو بیزی قم-قهرین،

دردی درین خدافرین !

آراز آخیر، قان آغلايير،

پارالانمیش جان آغلايير،

جان آذربایجان آغلايير،

خوش آچیل سین، آل سحرین،

دردی درین. خودافرین !

۲۰۲۰. ۰۲. ۲۰ گدبی

نقاش

احمد محمودی

جار اۆلدو دنیا یا یاراندی نقاش

هییه سی چینینده های نقاشین

آنادان اولان لار اۆلدولار نقاش

آمارا گلمدی سای نقاشین

نردبان چینینده طواف ائدیلر

ترردیب قولتوقون کباب ائدیلر

مونکر اۆلوب ایشدن جواب ائدیلر

آخشام اۆلدی اوده وایی نقاشین

بیری به لین توتور دیگری دیزین

چینینده نردبان اۆلدور اۆزون

صاحب کار باش اؤسته دیمیر سؤزون

هله ده قیریلیمیر قیی نقاشین

تاتین مییر آغدان قارا لباسی

دیواردا اؤخویور غلطک هاواسی

جا قالماسین دییه شش دانک هاواسی

بؤ ایشه باغلانیب بؤیو نقاشین

قلم اللرینده کسیلر بوروش

گۆزلرین قییلار دوز چیخ سین بؤ ایش

بلکه بشجه قیران آلسینلار قیرش

هله ده قاباخدا تۆیو نقاشین

داملا داملا ضد زنگه بولانیر

بویاق تکی قیرمیزیا بویانیر

بویانیدیقا طولوم عرشه دایانیر

گونده اوزانیر بویو نقاشین

قراردادسیز ایش باش لاییب ایشله ییر

ایش ییه سین دیله توتوب خوشلاییر

ایش ییه سی پول ورمیر بؤشلاییر

دنیا یا گلمیب تایی نقاشین

بؤ ایش لرده احمد چوخ چکیب زحمت

بؤ ایشه آد قویوب گدنه رحمت

بؤگون پنج شنبه دمرم نعلت

مقامیندا چیخدی زایی نقاشین

تقدیم اولسون گوزل باخیشلارا

اونوت منی باجارسان

UNUT MƏNİ BACARSAN

منی اوریینه یاخین بوراخما،

اونوت منی، اونوت منی باجارسان .

گیزلین ده آغلاییب گۆزونو سیخما

اونوت منی، اونوت منی باجارسان .

اونسوز دا اۆز دردیم اۆزومه یوکدو،

تانری دا دۆزمه دی گۆز یاشی تۆکدو .

بو الله امری دیر، الله بؤیوکدو،

اونوت منی، اونوت منی باجارسان !

فیردووسی هئیران دی اۆز اوریینه،

سن الله، دیمه سین سۆز اوریینه،

خلوتجه آدی می یاز اوریینه،

اونوت منی، اونوت منی باجارسان .

"گولوستان" دردی

GÜLÜSTAN DƏRDİ

جیگالی تجنیس

آخی، آغلاماسین نئیه سین کۆنول؟

گول وئردین دستیمه، گول اوستن دردی .

من آشیقین نه دردی،

باغبان اولدو، نه دردی؟

سوسماز وطن بولبولو،

بیتمز قمی، نه دردی؟

قان آغلا، قان آغلا، آی ساری بولبول،

یاد گل دی وطن دن گولوستان دردی .

وطنیم دن دیدرگین دیر خاری گول،

بوی وئریب گونشه، یاریب خاری گول .

من آشیقین خاری گول،

گول اوستون ده خاری گول .

شئی دا بولبول اوخوسون،

خار ائیه سین خاری گول .

یامان سیخیب سینه سینه خاری گول،

گۆردو، ناله چک دی گول، اوستان دردی .

آی فیردووسی، دوشمن قصدی قانادی،

وطن دردیم گۆز-گۆز اولدو، قانادی .

من آشیغین قان آدی،

سن سن قولو-قانادی .

وطن شان-شان اولوب دور،

قان دوشمین، قان، آدی .

سیندیریلیب شاهپریمین قانادی

سیلینه سینه م دن «گولوستان» دردی .

آنا یوردو

ANA YURDUM

بو آئو منیم آنا یوردوم، اوجاغیم

بئشیم دیر، باخ، بو کۆهنه آگاج تاخت .

شیرین-شکر خاطره لی او چاغیم

دردیکن ده ناغیللا شیر، باخ، او واخت .

آتام بوردا اوجاق چاتیپ، بو یئری،

آنام منی اوووندوروب، اوخشاییب .

بابام بوردا چوخ اوینادیب کهری،

منله گولوب، ننه منله آغلاییب ...

بو باغ-باغات، بو دییرمان، بو دهنه،

هر بیرری ده نیشانه دیر بابام دان .

چۆرک دولو برکت لی او تکنه

دی، چیخارمی یوز ایل کئچسه یادیم دان !

او قاپینین آغزین داکی قیز بلگول،

هله منیم یادداشیم دا گول آچیر .

کۆنلوم نسه هئچ بیر یئرده ایسینمیر،

هاردا اولسام بو اوجاگا هئی قاچیر .

قريبه اولانی شاه مات دئمک،
قفیل دن جان آتیب کاما اویناماق .

وزیر توپلارینی آراماز ایشه،
فیللری گؤندرر قارا ماز ایشه .
یاری دا ساخلاماق یاراماز ایشه
اودوب-اودوزماغی تاما اویناماق ...

یئردی ساتیلماغا گؤی، نده دیلر،
آلانی-ساتانی سؤی، نده دیلر .
بوتون ایودالار اؤیندرلر،
عیسیا تک قالان، - شاما اویناماق .

پاییز آدامین شعیری PAYIZ ADAMIN ŞEİRİ

من پاییز آدامام ایلک باهاردادا،
یازدا چیچک یاغار، خزاندا یارپاق .
تۆکولر اؤمروم دن گونلر آرام سیز،
یازدا یاشیل اولار، زیممستان دا آغ .

گلنی-گئدنی چوخ دو قلبیمین،
کسمز اوریمم دؤیونتو سسی .
گؤزدن دوشنی وار، باشا چیخان،
چیرپیرام اوستوم دن هر گون بیر کسی ...

گئدیرم گئجه لر اوزو قیرووا
سوبه شئی قوخویور عشقین جاملاری .
اولور کی، کؤکسومه سیخیرام قریب،
چیچک آداملاری، گول آداملاری ...

یؤنو قوروبادیر تئل لی گونشین،
بوتون باهارلارین بیر پاییزی وار .
چوخونو گؤرموشدوم چیچک واختین دا،
یاغیر اطرافیم یارپاق آداملار ...

او قریب آغاجی تانیدینیزمی،
عقرب بورجون دن دیر، ایلان ایلین ده .

بو بابامین باغی، بو دا تنها توت،
او بیر اؤتن تاریخی نیشان وئریر .

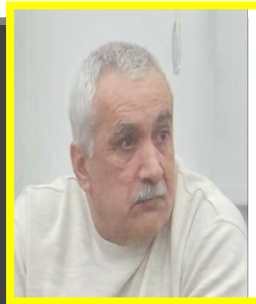
یای دا سرین لیگی، پاییز بارینی،
یغیب کند-اوبانی، او، ائهسان وئریر .

هؤیر چایی «جنگی» چالیر، چاگلاییر،
نغمه دئییر، اووندورور کؤن لومو .

آتا یوردو منه نلر اؤیره دیر،
وطن دیلی، شئیر دیلی، سؤز دیلی ...

او، قاپنین آگزین داکی قیز بلگول،
هله منیم یادداشیم دا گول آچیر .
کؤنلوم نسه هئچ بیر یئرده ایسینمیر
هاردا اولسام بو اوجاگا هئی قاچیر ...

SÜLEYMAN ABDULLA

1965-ci ildə Gədəbəy
rayonunun Arabacı
kəndində anadan olub.
Azərbaycan Neft və
Kimya İnstitutunu (indiki
Az.SU) bitirib,
riyaziyyatçı mühəndisdir.
2002-ci ildən AÜB-nin
üzvüdür. 14 kitab müəllifidir, şeirləri bir
çox dillərə tərcümə olunub və 12 ölkənin
nüfuzlu dərgi və qəzetlərində çap edilib.

ŞAHMAT TAXTASINDA DAMA OYUNU

سولئیمان عبدالله

شاهمات تاختاسین دا داما اویونو

بیر آز دا ماراقلی گلیر آداما،
شاهمات داشلاریلا داما اویناماق .
کیم دئییه بیلر کی، کیم دی نابلد،
اوستالیق ایشی دیر خاما اویناماق .

پیدا گئدیشی گئدیر آت دئمک،
جیغال اولمایانا اولمور، قات، دئمک ...

ایلاهی بو کولک نیه سرت اسیر،
یاغیر پیچیلتیلار آغاچ دیلین ده ...

تانیش گلمز کوچه لرین جود آدی،
تنهالینی یا تانیما، یا تانی .
یاخینلاشیب یاد بیرین دن سوروش لاپ،
اوزاقلاردیر آیریلیغین اونوانی .
سؤنموش ایشیغین شئیری

داها اویانمالیق یوخو قالما ییب
قاتا گۆزلریمین ایچی ساپساری ...
دونیانین قیزی لی بیر پاییز گونو،
گلیرم، ایشیق دیر یول سنه ساری ...

بیر زامان گل دی کی، معناسیز، بومبوز،
بیر بورجو اؤدمیر مین فیکیر آرتیق .
اوچ ندی، بئش ندی؟- باداما بیر قوز،
توکدن نازیک اولوب گۆزده تیر آرتیق .

داها آغی چیخار گیلئیلنمین،
سوزالیر شامعدانی ساری رنگلی شام . گندیرم ...
هر طرف ساری، ساپساری ...
من پاییز آدامام، پاییز آدامام .

چتین شعیر

ÇƏTİN ŞEİR

سینیر ساری یئردن هاوا ساز-ناساز،
ارشه بولند اولان توسو سیم دئیل .
نه پاییز پاییزدی، نه ده یازدی یاز،
یای-قیش قارا یئلر مولاییم دئیل .

نه وار عمرو یاشاما لال، کار، کور،
هر گون قادا یاشاماق دیر چتینی .
بیر علی یاغ، بیر علی بال،- آسان دی،
زهر دادا یاشاماق دیر چتینی .

کین لی زامانین دا بخت تاپدی بیزی،
اوفوق گۆزوموزه نورو دان بیلر .
هر سۆزو سهو دولو تالئیمیزی،
نه یازان قارالار، نه پوزان سیلر .

کاسیب دوشدوک اجللرین زنگین ده،
یوی رک کئچدیک آددیملارین لنگین ده .
اؤمرو-گونو تیمساحلارین جنگین ده
وئریب بادا یاشاماق دیر چتینی .

کیم سال دی یوللاری جینباغی دویون،
هر یولون اوجون دا بیر اوچوروم وار .
دونن دیر دؤرد طرف باخان دا بو گون،
دوشور اوچوروما بوتون صاباحلار .

نه ایشین وار فلکلرین ایشیله،
مرد آدام سان، ووروش-باریش کیشیله ...
ان یاخشسی دیر ناغیلا، دیشیله،
چاتیب آدا یاشاماق دیر چتینی .

بوغازدان یوخاری باسیب اؤمرو درد،
نه گئتمک مومکون دو، نه ده قاییتماق .
ایندی کیمه دئیک، نیه، آ نامرد،
گلمه دی وئردیین وعده؟ ...
قاییتماق !

هر بوغازدان چتین کئچن لوخما اول،
دوشمنینه قارا درد اول، بوغما اول .
یا اؤزون اول، یا اؤزونله دوغما اول،
اویوب یادا یاشاماق دیر چتینی .

ایشیغا چیخماغا قالمادی بیر یان،
گۆیوزو قارادیر، یئر اوزوقارا ...
دؤیوب گۆزلرینی نه دایان می سان،
من دن سلام آپار اوچوروملارا !

هر آغرییا سیننه گرر داغ آدام،
قارا گونو چتین گۆرسون آغ آدام .
او دونیادا نئجه دئسین ساغ آدام،
بو دونیادا یاشاماق دیر چتینی؟ ...!

المیرا تومریس سلطانی (منمداوا)
ELMİRA TURMRİS SULTANLI
(MƏNMƏDOVA) ŞEİRLƏRİ
آتگینن آراز
ATGİNƏN ARAZA

چکمه آجیلاری، آغیردان- آغیر،
کمکه گلرهم، سن منی چاگیر .
ائله گورونورسن، فاغیردان- فاغیر،
گل، گولونج ائيله مه، ائللره منی
آتگینن آراز،، سئلره منی .

گنجه قاران لیغی، قفیلدن چوكموش،
هر شئی سیاه توله-رنگه بورونموش .
سن سیز بو حیاتا، بیر ناکام دوزموش،
گل، گولونج ائيله مه، ائللره منی،
آتگینن آراز، سئلره منی .

حسرتی گوزومده، قویوب گندیبسن،
ایلرله یووونجو، سالیب گندیبسن .
ایشلری چوزمه ییب، چیخیب گندیبسن،
گل، گولونج ائيله مه، ائللره منی،
آتگینن آراز، سئلره منی .

دوشون، دوشون... هاراجان من دوشونوم،
آخ... بو دردی کیمله بولوم، بولوشوم .

نجم الدین دانیالی

جناب کرتوبون محضریندن
ایجازه آلیب، بو ظرافت شعرینی
ایستییلرینه تقدیم ائده

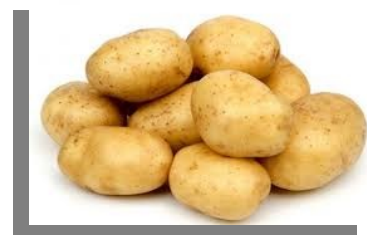
رم

آقا کرتوب!

حاصل لاریچیینه بس بس عالی، آقا کرتوب
قورب قدیرده باش باش متعالی، آقا کرتوب
عمرووی وئرسون، ییه بیلرسن، سن دویونجا
ناهاردا، بیر کرتوب جانی، خالی، آقا کرتوب
وطنون صادر ائدئر ایران عراقه، قیزیل
اردبیل، زنجان هم آق قلالی، آقا کرتوب
قوناق لاریچین، یئتیشمغه سوفرادا قوی
آلما آرموداندا، باش ماراقلی، آقا کرتوب
بزک کی وئریب خالق آلبالی توت گیلایا
بولاردان آرتیق گوزل بزاکی، آقا کرتوب
ائشیدموشدوق دؤلار، قیزیل باهادر یوخاری
بوگون قیزیلدان باها، باهالی، آقا کرتوب
قیمتی چئخیب یوخاری دای تائینان آلانمئرام
آل وئرده حیسابدور تک میثقالی، آقا کرتوب
هاوالار ایچره، چالان لار عشقونده هاوا
بس وئرر یانار یانار هاوالی، آقا کرتوب
صولح و صفالر یارادماغا دوعوش دونیاده
جنگ سالان ایسترنئچچه خارالی، آقا کرتوب
اؤچی وئریب دونن آخشام چاقی گوردوم
بیر تای کرتوبا اؤن مارالی، آقا کرتوب
بیلدیر بو واخد کیلوی سگیز تا اؤن ایکی مین
الان، الی تا یئتمیش یوالی آقا کرتوب
«دانیال»، یاندری باهالیق یاندران کیبریت چوپون
یئنسین یئرینه، اوجوز مایالی، آقا کرتوب

۱۹ بهمن ۱۴۰۳

توضیح: کرتوب= کارتوب= یئر آلماسی = سیب زمینی

گۆزل گۆرونمەييب، يقين گۆزونه،
نه بيلئيديم ...

عشق دن سۆنموش، گۆزونو، گۆرن ده من،
عشقين اۆلدويونو، هيسس اتتيديم همن .
نه بيلئيديم، بير عشق،، قاتيلي سن "سن"،
نه بيلئيديم ...

ائلميرايام، عشقيم قلوب ده سۆنه جك .
نه بيلئيديم، قرينه لر كئچه جك
دردلر مني هئي اي جك، بوكه جك،
نه بيلئيديم ...

اليم چاتمادي ƏLİM ÇATMADI موخممس

گزميشه م بو جاهاني، بير سئوگيه اليم چاتمادي،
آشميشام بو داغلاري، بير زيرويه اليم چاتمادي .
گزميشه م بو چمني، هئچ بير گوله عليم چاتمادي،
يوسنه دوداقل، آي سيفت گۆزه له اليم چاتمادي،
ايزيله گتتميشه م، اوزو اسمره، اليم چاتمادي .

علملري اؤيرنميشم، من هر علمه واقيف اولموشام،
دردين درمانين بيلميشم، هئي درده ديرمان اولموشام .
ديلي - ديلداري گۆرموشم، اونا چوخ آشيق اولموشام،
دوشدوم عشقين سحرينه - بير دلي، ديوانه اولموشام،
چوخ آراديم، نجيب، گۆزل ديلدارا اليم چاتمادي .

دوشموشه م صحرا - بيابانا، بو سئوگيني آراييم،
قوردوم گۆزل عشقي - محبت دن، بير قالا - سارايم .
سارالدي ايلكين عشق دفتر، هم ده كۆنول واراغيم،
دييشدي فيكر، ذهني ده ياندي، سياهيم و آغيم،
گۆزلر گۆزه لي، گۆزل ديلبره، عليم چاتمادي .

توتول دو نفس اماره يه، هئچ گۆرمز بير كيمسي،
چوخ اللشدي، الدن هدر گئتدي، دونيوي ايستبي

چكيليپ اوزوم دن، عادي گولوشوم،
گل، گولونچ ائيله مه، ائللره مني،
آنگينن آراز، سئلره مني .

بو گنديشين، درده ساليب دي مني،
گۆروره م هر يئرده، خيال دا سني .
آختارديم گۆيلرده، هم يئرده سني،
گل، گولونچ ائيله مه، ائللره مني،
آنگينن آراز، سئلره مني .

دئييرم آراز دا، بير خان آرازدي،
تومري سه م، گۆرموشه م، او،، قان " آرازدي .
يازين دا هئي آخان، قار - قار ' آرازدي،
گل، گولونچ ائيله مه، ائللره مني،
آنگينن آراز، سئلره مني .

. ۲۰۲۴. ۱۱. ۳۰

قئيد:- قار-قار- يازدا آراز داغلاردان يارييم / اريميش بوز
پارچالاري گتيرردى. بونا سولتان لى دا،، قار - قار " دئيرديلر .

نه بيلئيديم NƏ BİLEYDİM

بير عشق تاپديم، الوان رنگلر ايچين ده،
بير عشق تاپديم، منيم بوي دا، بيچيم ده .
بير عشق تاپديم، هم كۆنلوم ده، ايچيم ده،
بير عشق تاپديم ...

نه بيلئيديم، ايللر اؤتوب گئده جك،
نه بيلئيديم، گنج ليك تزجه بيته جك .
نه بيلئيديم، عشقيم قيسا سوره جك،
نه بيلئيديم ...

نه بيلئيديم، بير شام اولوب ياناس سان،
نه بيلئيديم، بير گون عشق دن قاچاس سان .
نه بيلئيديم، اوزو دؤنوك چيخاس سان،
نه بيلئيديم ...

نه بيلئيديم، پلاني نه، اؤزون نه،
سئوگى باخمير، پلانا نه، اؤزه نه .

بیر یاخشی،، قورجالا"، ایندی کافانی،
بیر آزجا جمعله گل، اؤزون - اؤزونو .

ائلیمیرا، سن باخما، بونون دونونا،
گل باخگینن، کلکباز اویونونا .
بیر،، قمیش "اؤلچ، اوزوندراز بویونا،
بیر آزجا، جمعله گل، اؤزون - اؤزونو

۲۹،۰۱،۲۰۲۵

یار اسار

YARASAR

جیغالی تجنیس

قلبیمده آچیلیب، بؤیوک بیر یارا،
نه دئییم، سئودییم او گؤزل یارا .
سيزلار قلبیمده یارا،
چارهسی قالب یارا .
او دا گلیب چیخمیر کی،
ساغالا درین یارا .
گؤرن نه واخت گلر، بو گؤزل یار آ؟
گؤزل لیک، اینجه لیک یاراشیر یارا .
او قارا گؤزلرین، چکیبدی دارا،
الشدیم، چکیشدیم، دوشدوم هئی دارا .
سن بو ساجینی دارا،
چکمه سین گؤزون دارا .
ساجین قارا، بوروق دو،
آساجاق منی دارا .
تیکان لی یوللاری، بیر اؤزون دارا،
آسیلیدیم کپیریکدن، اینجه بیر دارا .
باخمادین سینمه ده، کؤژرن داغا،
ائله هئی باخیرسان، بو قارلی داغا .
باخ، قلبده کی بی داغا،
ایستی،، قاینایان "یاغا،
گئدیپ چاتماق اولمور کی،
زبروه سی قارلی داغا .
گؤسترمه اؤزونو، بیر وورگون داغا،
داغلار سنی یانديرار، بیل، بو- داغ آ .

گؤزلرین قارادی، قاشین آيپارا،

حاقا چاتیب، حاقی تانییب، حاقی گؤزل گؤرمی
چوخ ایسته دی، یاشادیغی یاشامی، اردملی سورمی،
نفس امارلی، او خانیم قیزا الیم چاتمادی .

چوخ گؤرموشه م دونیادا، گؤزل شهرلری، اؤلکه نی،
ائلیمیرا، سن کی، بیلیرسن لیلینی، هم فریضه نی .
گؤردون اؤلکه ده چوخ لو سفیللری، یا دیلنچینی .
امماره دن، نفس کماله یه چاتان بو زنی،
عقلی کماله یه چاتان زنه، الیم چاتمادی .

ممد آراز آدینا، آراز "موکافاتی لاورئاتی

و آذربایجان ژورنالیستلر بیرلینین عضو

جمعله گل

CƏMLƏ GƏL

هجو

گلممزسن منله دنگی-دنگینه،
چکره م سیللینی، سنین انگینه .
گل، سن سالما، یئنه منی جنگینه،
بیر آزجا جمعله گل، اؤزون - اؤزونو .

کناردان باخمیسان، اؤزون - اؤزونه؟
گؤزلرین بنزیر، چپیش گؤزونه .
ایکی گؤرونوره م، سنین گؤزونه؟
بیر آزجا جمعله گل، اؤزون - اؤزونو .

ساوادیسز دین، آرالیقدا گزردین،
بیر سوال وئرن ده، گؤزو دؤیردین،
سن بیردن،، شاهلان دین"، قفیل،، یوکسلدین"،
بیر آزجا جمعله گل، اؤزون - اؤزونو .

،، یئتیشمدین"، سن قال میسان کال کیمی،
هئی گؤزونو، سن دؤیورسن مال کیمی .
دانیشمیرسان، لاپ اولموسان لال کیمی،
بیر آزجا جمعله گل، اؤزون - اؤزونو .

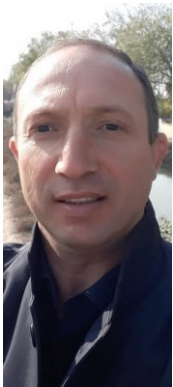
فورسون بیر تیر، بوتون، ائلی - اوبانی،
گؤرونورسن ایندی یامان،، یابانی ."

اورىيىنە رىھم گىلىسىن، ھىم سۆزۈنە، سۆزۈ تاپمادىم
 باخدىم قارا گۆزۈنە، ئىلە بىل نىزىلە،، وورولدىم،"
 كاش دىمىدى، بىدنىز گۆزۈنە، سۆزۈ تاپمادىم .
 آرادىم بىر كۆلگەلىك، قاتلايىم دىزىمى دىنچىلىم،
 يا كى، باشىمى سۆيىكىم، او دىزىنە، سۆزۈ تاپمادىم .
 ايللرلە آرادىم، بو رىھو گۆزل اولان مىلى،
 دۆمىدىم فراغىنا، اۆزلەمىنە، سۆزۈ تاپمادىم .
 ئىلمىرا، نە دىيىم، ئىلە فىكىرلىشىر، دوشونورسىن،
 دوش ايزىنە، دى سۆزۈ، باخ گۆزۈنە، سۆزۈ تاپمادىن .

ZAUR ƏRMUĞAN

سۆگى يۇخۇسۇ

SEVGİ YUXUSU

بو سحر بىر پرى گلىشى بولاغا،
 گلىشى يۇخۇمداكى بوتام كىمى او .
 دىلىمىن ازبرى يىتمىش بو چاغا
 جاندان عزيز دردىم، قادام كىمى او .
 منىم دە قلىبىم دە اۆز نىتىم وار،
 گولونو قوخلايان ياشىل بوداغام .
 اهدىمە، ودىمە سداقتىم وار،
 سۆگىسى جوشقۇلو چاغلار بولاغام .

باخدىم چىنىم اوستە تالى قوشونا،
 آلنىمدا يازى وار عشق دعاسىن دان .
 يولۇمو سالىمىشام بولاق باشىنا،
 دويوب يار اترىنى ياز ھاواسىن دان .

بارى بو باھارىم دوشرلى اول،
 من كى تشنەسىيەم دويغۇلارىمىن .
 اۆمرومە ايلك عشقىن ووسالى دول،
 قلىبىمە مئھرى وار كۆنول يارىمىن .

دوشدوم سئوداسىنا بىلىمدىم نىجە،
 بو سحر چىن اولموش گۆردويوم يۇخو .
 بىر موراد گۆرمۇشدوم يۇخۇمدا گىجە،
 اوزۇمە سو اتمىش او پرىم اخی .

گىجەلر گۆرۈرەم، آى پارا-پارا،
 آيىن قلىبى تام پارا،
 اولوبدو پارا-پارا .
 كىناردان تام گۆرونور .
 بىزىم آيدى، آىپارا .
 سورتىن بۆلۈنۈپ، ايكىيە-پارا،
 ساغى لاپ گونشدى، سولو آىپارا .
 اوللر عشقىمىز اولوب آتشىن،
 ايندى آزالىبدى، عشقىن آتشى .
 گۆزلر باخار آتشى،
 عشق سۇندورر آتشى .
 گۆزۈن دە سلاحي وار،
 قلىبى دىشر آتشى .

گۆزلر ترك ائتمەسىن، عشقى-آتشى،
 ياندىرسىن آشقى، عشقىن آتشى .
 ايسىتىلر سىگىيىپ، اولوبدو سىرىن،
 دويغۇموز سويۇب، آرامىز سىرىن .
 پايزىز گلىبىدى سىرىن،
 تىمىزى اىپە سىرىن .
 بىر سويۇق كولك اثر،
 آرامىز اولار سىرىن .
 ايندى ياشايرىق، بىر سۆگى درىن،
 اوللر اولاردى، سۆگىمىز سىرىن .

گۆزلەمە يارىنى، سن گىجە يارى،
 گۆزلەسىن دان يىرىن، اويان سىن يارى .
 دونو قىرمىزى، سارى،
 گىدىرىم اونا سارى .
 اينىنە گىيىندى،
 آل قىرمىزى، دوم سارى .
 دونون دا گىيىنىپ، قىرمىزى سارى،
 ئىلمىرا، گل گىتمە، بو يارا سارى .

. ۲۰۲۵. ۰۱. ۲۴

غزل

QƏZƏL

نە دىيىم، دىل بىلمەين بو دىلبەرە، سۆزۈ تاپمادىم،
 من يىنە معطل باخدىم اوزۇنە، سۆزۈ تاپمادىم .
 آختاردىم كوللى خزىنىنى، ملهەملى بىر سۆز تاپىم،

هر دوستا، يولداشا اينام قالماييب،
ائله بيل اولدن دوستون اولماييب،
دئمه رائوف دوستو يادا سالماييب،
ايندى ياخشيلارين يئرى گورونور،
ايندى ياخشيلارين يئرى گورونور.

ائللر آغلادی ELLƏR AĞLADI

شهيدلر آناسی ظریف آنامیز،
دونبادان کؤچنده، ائللر آغلادی،
اوتوز ایل حسرتین چکديين مينکند،
سنه لایلاي دئین دیللر آغلادی .

بايرامين روحويدو يولونو گؤزلر،
اوولادلار چتین کی، گؤز ياشين گيزلر .
آنالار کؤچ ائتسه قليميز سيزلار،
دردینی گيزله دن گوللر آغلادی .

لاچين، مينکند آغ قوماشا بورونور،
روزی، نعمت هر بير کسه بؤلونور،
اوستا محمدین يئرى گورونور،
قلبه ملحم سپن يئلر آغلادی .

بدندن آيریلدی سانکی جانيميز،
کدردن دونوردو جوشغون قانيميز .
شهيدلر آناسی ظریف آنامیز،
دونبادان کؤچنده، گؤللر آغلادی،
آنالار، باجيلار، ائلر آغلادی .

رائوف الياس اوغلو RAUF İLYAS OĞLU

ايندى ياخشيلارين يئرى گورونور İNDİ BAXIŞLARIN YERİ GÖRÜNÜR

ايللر، قرينه لر اؤتسه ده اينان،
ايندى ياخشيلارين يئرى بيلينير .
(ياخيللار، نانکورلار قلب دن سيلينير؛
اصل کيشيلردن صحبت دوشنده،
ايندى ياخشيلارين يئرى گورونور .

ياخشيلار آزالير، يامانلار آرتير،
ياخشيلار چتينده کمکه چاتير .
يامانلار ياخشينی کئچيتک ساتير،
ايندى ياخشيلارين يئرى گورونور .

سن ياخشيليق ائله، دؤنمه يولوندان،
ياخشيليق ائتديين توتار قولوندان
اوزاق اولون، ساختا، گؤنو يوغوندان،
ايندى ياخشيلارين يئرى گورونور .

گوردويون چؤرکلی کيشيلر هانی،
اونلاردان گليردی مشک عنبر طامی .
تر- تمیز آخیردی داماردا قانی،
ايندى ياخشيلارين يئرى گورونور .